Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ "Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника"
Інститут мистецтв

Пірус В.С., Пірус В.В.

Стрілецька трійця

(Михайло Гайворонський, Роман Купчинський та Левко Лепкий у сузір'ї поетів-піснярів часів національно-визвольних змагань)

До 100-ліття Легіону УСС

Івано-Франківськ, 2014

УДК 78 (07)
ББК 85.31 (4Укр–я73)
П32

Друкується за ухвалою вченої ради Інституту мистецтв ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол №7 від 23.04.2014 р.)

Упорядники: **Пірус В.С.** – професор кафедри академічного та естрадного співу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», народний артист України.

Пірус В.В. – провідний концертмейстер кафедри академічного та естрадного співу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Рецензенти: **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри народних інструментів і музичного фольклору ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», член Національної спілки композиторів України.

Смоляк О.С. – доктор мистецтвознавства, професор кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва ДВНЗ «Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка».

Пірус В. С.

П32 Стрілецька трійця (Михайло Гайворонський, Роман Купчинський та Левко Лепкий у сузір'ї поетів-піснярів часів національно-визвольних змагань) / В. С. Пірус, В. В. Пірус. – Івано-Франківськ : Видавництво ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2014. – 139 с.

ISBN 978-966-640-392-9

Навчальний посібник «Стрілецька трійця (Михайло Гайворонський, Роман Купчинський та Левко Лепкий у сузір'ї поетів-піснярів часів національно-визвольних змагань)» підготовлений до друку професором Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, народним артистом України В.С. Пірусом та провідним концертмейстером Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника В.В. Пірусом, присвячений талановитим стрілецьким композиторам й адресується вчителям музики і співу, керівникам професійних і аматорських художніх колективів, студентам середніх спеціальних та вищих музичних навчальних закладів. Для широкого кола музикантів – педагогів, які матимуть можливість збагатити репертуар на основі стрілецької пісні, сприяти вихованню загально-музичної культури та допомогти студентам по-справжньому збагнути феномен пісні січового стрілецтва, її історичну велич і духовну силу.

УДК 78 (07)
ББК 85.31 (4Укр–я73)

© Пірус В. С., Пірус В. В., 2013
© Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013

ISBN 978-966-640-392-9

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА……. 5
Роман Купчинський. Ода до пісні……. 8
Бойову пісню творило саме життя……... 10
Вчать любові і героїзму……. 19
Сурмач Січового Стрілецтва…… 29
Заспів……... 37
За рідний край…… 39
Сповнилась міра, кров братів (*бойовий гімн УСС)* ……..…. 40
Йде січове військо…….. 41
Їхав стрілець на війноньку…… 42
Ой впав стрілець…… 43
Коли ви вмирали…… 44
Питається вітер смерти……..... 46
Нема в світі кращих хлопців……. 47
Хлопці, алярм! ……... 48
Слава, слава, отамане! …….. 49
Ой нагнувся дуб високий…… 50
Ой казала мати……..... 52
Курилася доріженька……. 53
Коло млина яворина…….. 54
Синя чічка……..……. 55
Примітки……..…… 56
“Як з Бережан до кадри…”…….……. 59
За рідний край……... 65
Ой там при долині……..…… 66
Заквітчали дівчатонька……...... 67
Гей там у Вільхівці…… 68
Як з Бережан до кадри…….. 69
Ой шумить, шумить……... 71
Ой чого ж ти зажурився…….…….. 73
Готуй мені збрую……... 74
За твої, дівчино……..……. 75
Човен хитається…….. 76
Пише стара мати…… 78
Накрила нічка……. 79
Не сміє бути в нас страху (“Гімн лицарів Залізної Остроги)”……... 81
Вдаряй мечем!..... 82
Пиймо, друзі……... 83
Зажурились галичанки……... 85
Ой та зажурились Стрільці Січовії…….. 86
Мав я раз дівчиноньку……... 87
Ірчик…… 89

Як стрільці йшли з України…….. 90
Ой зацвила черемха……... 91
Засумуй, трембіто…….... 92
Лети, моя думо……... 93
Примітки……. 94
Пісенна творчість Лева Лепкого…….. 98
Журавлі……... 108
Ой видно село……. 110
Коби скорше з гір Карпатів……... 112
Маєва нічка……. 113
Бо війна війною…….. 115
Колись, дівчино мила…… 117
І снилося……. 119
Казала дівчина…… 120
Хай живе великий Комтур…… 121
Від Сяну аж до гір Кавказу (група «Схід») …… 122
Ми йдем вперед ……. 123
Кладочка……. 124
Ой поїхав стрілець……. 125
Молоді ми……... 126
Ой був то раз веселий час……. 127
Ішов відважний гайовий…… 128
Фіалки сині……. 129
Несися, мій смутку……. 131
Прощаюсь, ангеле, з тобою……... 133
Горобці…… 134
Блоха (Предвічний сотворитель)…….. 135
Примітки……. 136
Література……... 139

ПЕРЕДМОВА

Народ без історії позбавлений права називатися народом, а є лише населенням. Істина загальновідома й незаперечна. Пізнаючи власну історію, своє коріння, людина прагне пізнати себе: своє майбутнє, щоб часткою своєї душі долучитися до безсмертя.

Неоціненну роль тут відіграє музична культура. І, зокрема, культура пісенна.

Хто скаже: нащо спів, кого до чого кличе?
Хто скаже: чом усе, що любе, що й сумне,
І праці ясноводь, і запал войовничий,
Колиску і труну, велике і дрібне
Безсмертиш звуком ти, хвилинний чоловіче?
Чому здригається і серце кам'яне,
Зачувши кілька нот, що в ніжний вечір синій
Бриніли, гаснучи, на тихий сон дитині?

Так писав Максим Рильський про чудодійну силу пісенної творчості, яка завжди вабила своєю немеркнучою художньою красою і яка завжди володіла могутньою здатністю окриляти поривання, підтримувати, надихати, овівати радістю, множити сили в боротьбі.

Особливо коли вести мову про пісенну творчість Українських січових стрільців, донедавна заґратовану, заборонену й забуту. Творчість, яка не має аналогів ні у світі, ні в українській військовій поезії. Яка була вірною спільницею мужніх борців за світлу долю України, нерозлучною супутницею на всіх шляхах-дорогах їхньої героїчної слави. Власне, з погляду національно-визвольних змагань українського народу в 1914–1918 роках ми можемо по-справжньому збагнути феномен пісні січового стрілецтва. Її історичну велич і духовну силу.

Відомо, в ті роки, в роки обпалені вогнем Першої світової війни, Україна продемонструвала нечувані до того унікальні здібності своїх синів і дочок – політичні, військові, економічні й мистецькі... .

Щодо життя мистецького, творчого – то воно займає осібне місце в історії Українського війська. Війська, що відзначалося, крім високого рівня боєздатності, надзвичайно високорідкісним культурно-освітнім рівнем. І це не лише слова. Серед стрільців більшість старшин, рядових військовиків мали закінчену вищу і середню освіту. Були абсольвентами українських гімназій. Не кажучи, про те що серед старшинського складу налічувалося чимало осіб з ученим ступенем, що, сприяло активному культурно-мистецькому розвою серед січового стрілецтва. У створенні в Бескидах Пресової Кватири УСС працювали такі видатні творчі особистості як: Юрій Буцманюк, Осип Курилас, Лев Гец, Левко Лепкий, Осип Назарук, Юрій Шкрумеляк, Олесь Бабій, Роман Купчинський, Михайло Гайворонський, Мирослав Ірчан та інші. У Стрілецькому Коші (збірний пункт) працював театр. Видавались часописи, діяли малярські робітні, була своя бібліотека, читальня. Малописьменні вояки відвідували заняття в спеціально відкритих класах.

Яскравою окрасою культурно-освітнього життя і побуту січовиків була, звичайно, пісня. Творили її, здебільшого, професіонали, визначні композитори, такі як, Михайло Гайворонський, Роман Купчинський, Левко Лепкий. Саме вони склали основний поетичний і музичний репертуар стрілецької пісенної творчості, котра сьогодні знову злетіла легко на крилах своєї неповторної мелодії високо в небо, повідавши всьому світу про героїчний чин тих, хто офірував себе в ім’я Вітчизни, ім’я якої – Україна. Видання, яке ти, шановний читачу, тримаєш в руках, присвячене, власне, талановитим стрілецьким композиторам – М. Гайворонському, Р. Купчинському, Л. Лепкому й адресується воно вчителям музики і співу, керівникам професійних та аматорських художніх колективів, студентам і викладачам вищих навчальних закладів. Усім, хто любить і шанує стрілецьку творчість.

Творчість, яка допомагає відчути клекіт історичної правди. Живий смисл минулого. Яка будить людину до гідності. До найвищих моральних зобов'язань і честі. Закликає до безкорисливої любові й поваги до своєї історії. До тих волелюбних ратників, хто став в обороні національних ідей.

Від упорядників.

Роман Купчинський

ОДА ДО ПІСНІ

Пісне! Велична, рідна Пісне!
В Тобі є все: і древня наша слава,
Володимира хист і мудрість Ярослава,
І наших прабатьків ворогування злісне.
І Богдана розвага, і Богуна відвага,
І Дорошенка ум, і хитрощі Мазепи.
І гомін гір, і блиски зір,
І шум лісів, і розговори степу.
І материя любов, і чар палкий кохання.
За свободою жаль і мрії про свободу,
І весь наш біль, всі наші сподівання.
Ти, зеркало душі Країни та Народу!
Устами матері у пісню колискову
Вливаєш Ти любов до племени, до краю.
І донесе дитя Твою таємну мову
І донесе вражіння незатерті
Аж до самої смерті.
Хоч би забув хто мову та звичаї,
Хоч би на вік припав чужою плісню,
Хоч би вже душу й ум чужа земля забрала,
Як вчує де Тебе – журливу пісню,
Скаже: – Матуся так співала!
Ти мов лицар стоїш все на сторожі
Твоїх дітей!
Ти вибранцям під ноги стелиш рожі!
Твій звук святий!
Наказує хитких, мов заповіді Божі.
Твоїх таємних, рідних, любих чарів
Не видержать серця й запеклих яничарів.
В турецьких пивницях, у зимному Сибірі,
Потіхою була невольникам страждущим.
Облегшувала жаль, піддержувала в вірі
І муки їх за край нащадкам Ти грядущим
Передала, щоб ті учились на примірі,
Як рідний край і як народ кохати,
Як задля них і жити й умирати.

Ти лицарям сталила серце в груді
На бій кервавий.
Ти їх вела крізь смерть, пожар і труди
До лаврів слави.
Розрадою була в годинах суму,
Підоймою – в часи зневіри та розпуки,
Щоб їх самих потім закласти в думу,
А діла їхні в теорбана звуки.
Ти не дала наїздникові злому
Святих ідей.
Проповідником була народові сліпому,
Як той Мойсей.
І довела до тих часів,
Аж він прозрів на ново
І до історії віків
Своє докинув слово.
Пісне! Велична, рідна Пісне!
Розправ свої високолетні крила
В великий день!
Без тебе серце в грудях трісне.
З тобою викрешемо з серця, як з кресила
Святий огень.
І підемо, через побіду в полі,
Омиті з крови й ран, на зустріч волі.

Кам’янець, 1919 р.

БОЙОВУ ПІСНЮ ТВОРИЛО САМЕ ЖИТТЯ…

Пісня завжди була знаком нашого національного буття і прапором культурного відродження. Нове піднесення української національної свідомості настало на зорі і впродовж перших десятиліть XX століття. У цей час у Галичині зароджуються за ініціативою В. Нагірного і К. Трильовського пожежно-фізкультурні товариства «Сокіл» та «Січ». Галицька молодь, вихована на творах Тараса Шевченка та Івана Франка, сповнена прагненням до національної самобутності, мови і культури, і врешті – до державності, в часи воєнного передгроззя Першої світової війни особливо гостро сприйняла актуальну ідею майбутнього самовизначення націй при розпаді світових імперій. «Українські січово-сокільські товариства, – писав Осип Думин, – гуртуючи здебільшого молодь, натхненну козацьким романтизмом, мостили ідеї відродження рідного війська і скупчували кадри, що серед сприятливих умов могли перевести цю ідею в діло». Про мету підготовчої праці січових товариств не робили ніякої таємниці: «Мусимо пам’ятати, що гарантією нашого існування й повного розвитку українського народу може бути тільки власна держава. Щоб її створити, ми мусимо завжди бути готові до бою» («Відгуки», 1913).

У 1911 році було створено таємний гурток «Пласт» з метою військового навчання учнів львівських середніх шкіл. У створенні та діяльності «Пласту» брали участь син І. Франка – Петро, О. Степанівна, В. Кучабський та ін.

У перші місяці війни за ініціативою Головної Української Ради (ГУР) та з дозволу австрійської влади були створені українські військові формування в рамках австрійської армії. На звернення-маніфест ГУР відгукнулося українське населення краю – селяни й робітники, урядовці й інтелігенція складали свої пожертви на організацію Легіону УСС. Третього вересня 1914 року легіон УСС з 2500 відібраних найосвіченіших українських юнаків склав присягу, яку приймав священик і композитор, о. Остап Нижанківський, і незабаром Січові Стрільці вийшли на оборону карпатських перевалів. Трагізм ситуації полягав у тому, що, воюючи проти ворожої російської армії, нерідко в боях галицькі

українці стріляли у наддніпрянців, яких імперія мобілізувала на братовбивчу війну.

Хоча стрільці спочатку воювали за чужі інтереси, та їх похід Поділлям, перебування у Степовій Україні допомагало наведенню культурних мостів між Заходом і Наддніпрянською Україною. Січовики поступово усвідомлювали, що вони є виразниками волі народу, предтечею майбутньої Української армії. УСС стали відбірною гвардією Української Галицької Армії в листопаді 1918 р., яка в умовах військової переваги противника до останнього захищала Західноукраїнську Народну Республіку від її ворогів. Українські Січові Стрільці стали першими національними частинами від часу Полтавської битви 1709 р. Їх народження мало велике значення для відновлення військових традицій, створення військової термінології, військового фольклору, пісні й музики, військових одностроїв.

Феноменом високої боєздатності та незламної патріотичної ідейності Січових Стрільців було передусім те, що більшість старшин та багато рядових стрільців мали закінчену вищу і середню освіту, а серед старшин налічувалося чимало осіб з науковими ступенями. Це було інтелектуальне і творче середовище, еліта українства.

У Пресовій Кватирі, культурному центрі січового війська, а в часи тимчасового фронтового затишшя (літо 1915 – літо 1916 рр.) і в діючій армії, розквітла мистецька творчість українських військовиків. У Пресовій Кватирі розпочав свою творчість Роман Купчинський, автор цілого ряду популярних стрілецьких пісень. У 1915 р. у стрілецькі ряди влилися поет і композитор Л. Лепкий, художники О. Курилас, І. Іванець, Ю. Назарак. Багато мистецьких творів вийшли з-під пера і пензля В. Горобця, В. Старчука, Р. Купчинського, М. Голубця, Ю. Шкрумеляка. Були написані історичні хроніки В. Дзіковського, О. Назарука. Стрільці створили український театр, який існував у 1917–1918 рр. у Галичині і в Україні (Херсонщина), де працювали Л. Новіна-Розлуцький, І. Рубчак, М. Бенцаль, Л. Ліскевич та ін. З 1918 р. у Пресовій Кватирі

хорунжий В. Баб'юк (М. Ірчан) вів хроніку січової бригади і був референтом-пропагандистом.

У рядах січового війська зібралося чимало мистецьких сил: Михайло Гайворонський, Лесь Гринішак, Роман Купчинський, Нестор Нижанківський, Ярослав Барнич, Василь Кучабський, Микола Голубець, Андрій Мельник, Дмитро Паліїв, Роман Придаткевич, Роман Рубінгер, Євген Цісик та багато інших молодих і талановитих юнаків. До того вони співали в гімназійних і церковних хорах, багато з них мали музичну підготовку та грали на інструментах. У стрілецькому товаристві були й добрі диригенти. Творчість стрільців-поетів, художників й акторів була сильним джерелом натхнення до написання стрілецьких пісень.

Різноманітний спектр політичних та ідеологічних поглядів представників січового стрілецтва (натхненниками національно-визвольної місії стрілецтва були І. Франко й А. Шептицький, Д. Паліїв і М. Ірчан) не завадив їх об'єднанню на основі українського національного патріотизму, найвизначнішим духовним і мистецьким проявом якого в той час була стрілецька пісня. Водночас стрілецька пісня була найпомітнішим тогочасним внеском у культуру широкого загалу. Адже, як писав пізніше Михайло Гайворонський, «бойову пісню творило саме життя: такої саме пісні треба було тоді, за нею питали, її найрадше співали».

Від самого початку існування Легіону УСС пісня стала невід'ємною частиною його побуту. Спочатку це були народні пісні, придатні для походу, та пісні, що народилися в середовищі фізкультурно-пожежних товариств «Січ». Найбільш улюбленими були народні: «Ой з-за гори чорна хмара встала», «Стоїть явір над водою», «Гей, на горі там женці жнуть», «Ой там, за Дунаєм», «Гей, не дивуйте, добрії люди» та ін. У деяких стрільці УСС змінювали текст, пристосовували його для себе, актуалізували, за висловом Миколи Голубця, «мілітаризували». На мелодію народної пісні «Ой зацвила черемшина» стрільці співали сатиричну пісню на власні слова «чи то військо, чи то банда». У піснях віддзеркалилися локальні впливи тих місцевостей, де свого часу

перебували Січові Стрільці. Так, на Закарпатті стрільці пристосовували до своїх віршів деякі мадярські й українські лемківські мелодії. (Слід підкреслити, що український текст популярної серед стрільців пісні «Сусідка» покладений на мадярську мелодію).

Від початку існування УСС (1914) у стрілецький репертуар увійшли пісні, що постали раніше: своєрідним гімном Січових Стрільців стала пісня «Ой у лузі червона калина» на слова С. Чарнецького, внаслідок спорідненості її з народно-пісенними рисами в мелодиці і тексті; широку популярність серед стрілецтва здобула створена раніше пісня «Журавлі» (мелодія Л. Лепкого, слова Б. Лепкого, 1910). Її спопуляризував ще до війни Степан Чарнецький, мандруючи з театральною трупою по всій Галичині. Уже в часі війни її принесли з собою полонені кубанські козаки, що свідчить про її поширення на Великій Україні. Її співали навіть на далекому Зеленому Клині та на Соловках. Набула популярності народна пісня з Кубані «Летіла куля». Інколи стрільці використовували інтернаціональні мелодії, пристосовуючи свої тексти («Ми сміло в бій підем»). Стрілецька тематика відгукувалася у піснях і обробках композиторів-сучасників, які творили поза колом стрілецтва (О. Залеський, В. Безкоровайний, З. Лисько). Отже, весь корпус пісень, що побутував у середовищі Легіону Українських Січових Стрільців – це барвистий збір музично-поетичних творів різноманітного походження. У вужчому розумінні стрілецька пісня – це пісня, що народилася в середовищі військовиків УСС 1914–1920 років.

Стрілецька муза освоювала не лише народні мелодії, які були зразком і мистецьким критерієм, та поезію відомих поетів з-поза стрілецького кола – Б. Лепкого, П. Карманського, але й незабаром сформувала власне творче музично-поетичне середовище, де в одній особі часто переплітався талант композитора, поета і виконавця. Період активної пісенної творчості припадав на 1916–1917 роки. Сприятливими чинниками було творче середовище, зібране разом воєнними обставинами, та потреба культурної «віддушини» в період тимчасового затишшя на фронті.

Почуття єдиної стрілецької родини на той час було найсильнішим, усе товариство сприймало кожен новий твір одного з побратимів як свій, популяризувало й певною мірою перетворювало його. Тут закладалися основи колективної творчості, схожої до фольклорної, лише стрілецькі пісні проходили прискорений процес шліфування й узагальнення у вужчому середовищі та в умовах «прискореного» часу.

У період фронтових дій на р. Стрипі (1915) започаткувалася близька співпраця трьох найвизначніших творців стрілецької пісні – Михайла Гайворонського (1892–1949), Романа Купчинського (1894–1976) і Левка Лепкого (1888–1971). Р. Купчинський привертав увагу легкістю віршування. «Не було такого слова, до якого він не додав би рими», – згадував М. Гайворонський. Гайворонський, Купчинський і Лепкий близькі за віком і військовим званням. Різнобічно обдаровані, товариські й жартівливі, творили одне гармонійне ціле, як зазначає музикознавець Василь Витвицький. Бували випадки, коли вони один одному підказували тему, допомагали закінчити вірш чи доспівати мелодію (прикладом є пісня «Гей, там у Вільхівці» Купчинського – Лепкого). Звичайно, спочатку створювалися слова, а потім до них компонували мелодію. В декотрих піснях слова були важливіші за мелодію. Зміни ситуації на фронті викликали і зміни в настроях і характері пісень, які ставали щораз «поважніші». Можна припустити, що творив стрілецьку пісню «вітер часу», а автори її фіксували – втілювали образи в слова і мелодії.

Новий твір часто викликав живу реакцію та дружню й доречну критику. Л. Лепкий згадує, що Гайворонський багато писав, гармонізував і запитував товаришів, чи подобається твір. «Якщо я склав якусь нову пісню при гітарі, – пише Лепкий, – то він дуже тішився. Зараз записував...»

Слід згадати і про відмінності у творчості цих трьох авторів. Гайворонський отримав музичну освіту в Заліщицькій семінарії та Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові. Здобув диригентську практику в хорах та оркестрах. Був автором музичних композицій і розглядав уже в ті часи музику як свою майбутню професію. Натомість Купчинський і Лепкий не розглядали

свою пісенну творчість як професійну. Вони вийшли з давніх священичих родин, де традиційно культивувалася любов до музики, спів та гра на гітарі як універсальному інструменті для домашнього побутового музикування.

Гітара була також незмінним стрілецьким інструментом. Ця традиція йде ще від галицьких композиторів перемишльської школи. Зокрема, від М. Вербицького, автора національного гімну та вартісних солоспівів. Гітарою добре володіли старшини і стрільці. (Чи не тоді народилися перші українські барди – співці, поети і композитори в одній особі).

Купчинський і Лепкий часто свої пісні наспівували Гайворонському, а він їх записував і гармонізував для хорового виконання. (Пізніше опрацьовував для ансамблів різного складу). У такому тісному співавторстві й народився відомий твір «Їхав стрілець на війноньку». На готову мелодію Гайворонського вірші склав Р. Купчинський при співучасті всього товариства. Тому пісня ввійшла в історію як «Пісня на слова УСС».

Михайло Гайворонський, який пізніше став відомим композитором і музичним діячем, був автором багатьох пісень Січових Стрільців. Він одразу після приїзду сотні на Закарпаття, організував хор стрільців. Закарпаття кінця 1914 р. було місцем створення перших пісень, авторами музики і тексту яких було стрілецьке середовище: «Слава, слава, отамане!», «Хлопці, алярм!», «Нема в світі кращих хлопців» (музика М. Гайворонського, тексти Ю. Назарака), «Пройшли гори, пройшли доли» (слова і музика М. Гайворонського). У перших трьох піснях характерна заклично-сигнальна мелодика. В останній – ширше розгорнена і ближча до народно-пісенного мелосу. 1915 року М. Гайворонському було доручено очолити духовий оркестр стрілецького війська, і таким чином він стає активним різностороннім діячем музичної культури стрілецтва. При оркестрі УСС існував і струнний квартет у складі М. Гайворонського, Я. Барнича, А. Баландюка і Р. Лесика, учасники якого зробили свій вагомий внесок у створення та поширення стрілецької пісні.

Того ж 1916 р. Гайворонський створив низку пісень: «Йде Січове військо» (слова УСС), «Ой впав стрілець» та «Ой казала мати» (власні слова),

«Сповнилася міра» (сл. П. Карманського), «За рідний край» (сл. Р. Купчинського), «Питається вітер смерти» (сл. Ю. Шкрумеляка). (Останню дуже любив слухати священик і композитор Остап Нижанківський). 1917 року Гайворонський написав пісню «Синя чічка» (сл. стрільця В. Бобинського), яка здобула широку популярність. Народжувалися пісні й багатьох інших авторів. Автором вартісних пісень був і Антон Баландюк (1893–1953, Станіслав).

Усього, як визнав М. Гайворонський, він написав 33 пісні протягом воєнно-стрілецького періоду, Р. Купчинський – 21, Л. Лепкий – 13, А. Баландюк – 2.

Музично-поетична образність пісень народжувалася як безпосередній відгук почуттів на події. Тому самі пісні ставали мистецькою подією. Художній рівень пісень можна оцінювати, спираючись на загальноприйняті критерії. Зокрема на рівень змістової цілісності музики й тексту, на оригінальність, природність і сприйнятність мелодики, на індивідуальне переплавлення фольклорних елементів у музичній мові, а також на збіг метроритмічних, звуковисотних і словесних акцентів тощо. Та головним соціологічним критерієм при оцінці вартості пісенних творів є те, наскільки вони відповідають духовним потребам свого часу. А тогочасним потребам стрілецького війська – бути «світлим променем», будити любов до життя і його краси музично-поетичною образністю – стрілецька пісня відповідала сповна.

У пісенній творчості виокремлюються за своїми музично-стильовими якостями такі її три групи:

До першої групи відносимо пісні, мелодика яких наближається до народної. Це пісні Гайворонського «Пройшли гори, пройшли доли», «Питається вітер смерти» (сл. Ю. Шкрумеляка), «Ой впав стрілець», «Ой казала мати». До цього типу належать також пісні Р. Купчинського «Заквітчали дівчатонька», «Готуй мені збрую», «Човник хитається», «Зажурились галичанки», «Ой шумить, шумить», і спільно створені товариством Легіону «Із-за гори високої», «Ой у полі верба», «Ой там, при долині» та пісні Л. Лепкого «Коби скорше з

гір Карпатів», «Ой видно село», А. Баландюка «Ой зацвила черемха» (сл. Р. Купчинського).

До другої групи належать пісні М. Гайворонського «За рідний край», «Сповнилась міра», окремі бойові, похідні та привітальні Р. Купчинського, Л. Лепкого, Я. Ярославенка. Вони продовжують традицію галицької композиторської хорової творчості XIX – поч. XX ст. і відзначаються маршовими ритмами й інтонаціями, акордовою фактурою.

До третьої, найчисленнішої групи, зараховуємо пісні про кохання, пісні лірично-особистого змісту, невибагливі, але щирі, споріднені зі старогалицькою сольною пісенністю. Це пісні Гайворонського «Ой нагнувся дуб високий» (сл. М. Голубця), «Синя чічка»; Р. Купчинського «Як з Бережан до кадри» (прототипом персонажу був хорунжий Осип Теліщак), «Накрила нічка», «Ірчик» (присвячена А. Баб'юкові, псевдонім Мирослава Ірчана), «За твої, дівчино», «Мав я раз дівчиноньку» (у радянський час авторство Р. Купчинського замовчувалося), «Пиймо, друзі»; Р. Купчинського – Л. Лепкого «Ой там, у Вільхівці», Л. Лепкого «Маєва нічка», «Колись, дівчино мила», «І снилося з ночі дівчині» та інші.

Новою сторінкою історії Січового Стрілецтва був його побут у степовій Україні. Стрільці несли свою пісню, яка ламала кордони штучної відчуженості між двома гілками народу. Теперішнє місто Кіровоград залишило дві визначні пісенні пам'ятки стрілецької творчості – «Зажурились галичанки» і «Як стрільці йшли з України» Р. Купчинського. У другому творі, за словами автора, «чути тугу за тими гарними сонячними днями, які стрілецтво пережило в самому місті та підміських селах, де стояло довший час». З 1918 року походить пісня-марш «За Україну» (музика Я. Ярославенка, слова М. Вороного).

У стрілецькій творчості виявилися впливи музичних інтонацій різноманітного походження. Передусім це народна пісня західноукраїнського типу. Далі йде вплив галицької хорової творчості XIX – початку XX ст. з її переважно чотириголосною фактурою. Відчутні джерела і впливи європейської побу-

тової, переважно танцювальної, музики, насамперед, у ритмі вальсу. Сліди впливів мадярського фольклору та мадярської вояцької пісні – це синкоповані ритмічні фігури.

Народна пісня була органічною невід'ємною частиною побуту стрільців і всього співочого репертуару. Кращі зі створених стрілецьких пісень ставали згодом народними.

Улюблені, найближчі народові за мистецькою вартістю стрілецькі пісні проходили схожий до народного мелосу процес шліфування та перетворення. Тобто фольклоризації, на що вказують інтонаційні відмінності між початковими і сучасними варіантами багатьох пісень. Наприклад, «Їхав стрілець на війноньку», «За твої, дівчино», «Журавлі» та ін.

Якщо одним словом – стрілецькі пісні свідчать про розвинений мистецький смак і високий рівень особистісної та товариської культури їх авторів і всього стрілецького середовища. Вони наснажені шляхетними почуттями і високими ідеями. Започатковані на західно-українських землях, перейшли кордони і стали загальнонаціональним надбанням. Стали в обороні нашої ментальності. Нашої віри. Нашої історичної пам'яті. Нашого духовно-національного відродження.

Подолавши всі перепони: страх, голод, репресії, депортації і навіть зруйнування стрілецьких могил – стрілецька пісня передалася нам як стимул до нової боротьби за Україну. За її подальшу долю. Світлу, багату і щасливу…

ВЧАТЬ ЛЮБОВІ І ГЕРОЇЗМУ…

Витоки стрілецьких пісень треба шукати в спортивних організаціях та напіввійськових молодіжних формаціях, що існували на Галичині до Першої світової війни. Тобто у численних гуртках «Січей», «Соколів», у стрілецько-пожежних товариствах і створеному напередодні війни Пласті, одним з основних завдань яких було подальше відродження й утвердження історичних традицій українського народу, який завжди прагнув мати власну державу, своє військо… Коротше кажучи, бути ні від кого не залежним господарем у власному домі. Саме, у спортивних, у стрілецько-пожежних товариствах і народжувалися похідні, бойові пісні, що згодом стали окрасою стрілецького руху на Галичині. Пізніше Михайло Гайворонський напише: «Стрілецьку пісню творило саме життя. Такої саме пісні – похідної, бойової треба було тоді. За нею питали, її найрадше співали».

Стрілецька пісня в житті краю посіла згодом провідне місце. У Львові, наприклад, літом 1914 року, а потім у Стрию стрільці маршували під звуки тільки маршових пісень або мелодійно близьких до них пісень народних. Найбільш улюбленими були: «Ой, з-за гори чорна хмара встала», «Стоїть явір над водою», «Гей, на горі там женці жнуть», «Ой там за Дунаєм», «Ой любив та кохав» та інші.

Пристосування народних пісенних текстів до нових умов – було першим кроком до створення стрілецьких пісень. Стрільці, за висловом Миколи Голубця, – «мілітаризували» ці тексти, надавши їм належної гнучкості, наповнювали бойовим піднесенням.

Із числа стрілецьких пісень, згадаємо окремо, скажімо, три твори, які постали ще перед створенням Легіону УСС і які згодом лише міцно утвердилися в його репертуарі та посіли в ньому виняткові місця. Ідеться про пісні: «Ой у лузі червона калина», «Видиш, брате мій» та «Ой нагнувся дуб високий». Стосовно походження першої з них існували різні версії. У збірнику «Сурма» (Львів, 1922) сказано, що пісня «записана між стрільцями». В інших

публікаціях знаходимо твердження, що її створив Степан Чарнецький. Згодом, мовляв, текст довіршовував Григорій Трух. Та як би там не було, в пісні «Ой у лузі червона калина» викристалізувалася, за словами Дмитра Паліїва, вся програма Українських Січових Стрільців. Її сприйняли стрільці за свій гімн. У роки Першої світової війни вона стала символом національно-визвольної боротьби.

Вірш «Журавлі» написав Богдан Лепкий 1910 року. Музику створив напередодні Першої світової війни його брат Лев. Пісня досить швидко поширилася між стрільцями, особливо під час Карпатської кампанії 1915 року і стала улюбленою не тільки серед галичан, а й в Україні в цілому. Її співали на Кубані, на Зеленому Клині. Згодом вона промандрувала аж на Соловки і стала тут однією з найулюбленіших пісень українських в'язнів.

Третю з вищезгаданих пісень «Ой нагнувся дуб високий» не можна ставити поруч з двома попередніми – ні щодо тематики, ні щодо значення. Все ж таки треба згадати, що, створена напередодні війни (слова Миколи Голубця, музика Михайла Гайворонського), пісня вросла у стрілецький побут і стала однією з найпопулярніших серед ліричних пісень про кохання.

Але перед тим як аналізувати стрілецьку пісенну творчість, поставимо перед собою питання: а в якому середовищі вона народжувалася? Хто були Січові Стрільці? Які були їхні культурні зацікавлення і яке було їхнє духовне обличчя?

Отже, була це, передусім, молодь. Склад УСС за віком був чи не наймолодшою військовою формацією в роки Першої світової війни. Українські Січові Стрільці – це були, переважно, студенти університетів, гімназисти і навіть учні шкіл. Не один із них співав раніше в хорах, а дехто мав і музично-теоретичну підготовку, умів грати на різних інструментах, головно – на досить популярній тоді гітарі. Заслуженою славою користувався, наприклад, великий стрілецький духовий оркестр, який під кінець 1915 року налічував 30 музикантів. 1916 року в Легіоні УСС діяли камерний ансамбль та

струнний квартет. Не бракувало і прекрасних диригентів, таких як Лесь Гринішак, Михайло Гайворонський, Роман Лесик та ін.

Стрільців з поетично-письменницьким хистом було ще більше, саме їхня творчість слугувала головним джерелом натхнення для стрілецької музи. Творчу атмосферу збагачували образотворчі особистості з іменами, котрі згодом увійшли в історію українського мистецтва. Якщо згадати таких членів УСС, як Дмитро Вітовський, Федір Черник, Андрій Мельник, Дмитро Паліїв, то стане зрозумілим, якими ідеями жило та якими настановами керувалося стрілецьке товариство.

Своєрідною кузнею мистецької творчості була Пресова Кватира. Тут завжди панувала сприятлива атмосфера, яка слугувала хорошим підґрунтям для плідної творчої праці талановитої молоді. Її окрасою, знаємо, були поети, композитори, маляри, фотографи тощо.

Слід відзначити, що спочатку стрілецька муза послуговувалася не тільки народною творчістю, але й використовувала тексти конкретних авторів. Наприклад, Богдана Лепкого, Петра Карманського та ін. Усе-таки власна поетична, а за нею й музична творчість стрільців почала з'являтися досить швидко.

Деякі стрілецькі пісні мають характер колективної творчості, де не один, а кілька авторів докладали своїх зусиль до створення того чи іншого тексту і клали його на музику. У деяких піснях загалом годі було уточнити автора. Скажімо, у збірнику «Сурма», виданому у Львові 1922 року, при багатьох піснях стоїть напис: «Слова УСС» або «Слова і музика УСС». Збірна колективна творчість полишила свій слід і на тих піснях, що були витвором відомих митців. Від зародження теми й перших мотивів пісень стрілецьке товариство сприймало їх і переформовувало на свій лад. Таким способом стрілецькі пісні проходили той самий процес «вигладжування» й «узагальнення», що проходять народні пісні. Товариство виконувало роль своєрідної мистецької цензури. Роман Купчинський згадує про одну зі своїх пісень («За Збруч, за

Збруч»), яка не «прижилася» в Легіоні, бо вона, як писав автор, «не була придатна ні до маршу, ні до хорового співу».

Головними творцями стрілецьких пісень були три автори: Михайло Гайворонський, Роман Купчинський і Лев Лепкий. Гайворонський приніс із собою досить високу музичну підготовку, здобуту в Заліщицькій семінарії і в Музичному Інституті у Львові. Не кажучи вже, що мав певний композиторський доробок. Невдовзі посів місце диригента оркестру. Одночасно клав на ноти наспівані своїми товаришами мелодії, а окремі з них гармонізував.

Купчинський і Лепкий вийшли з давніх священичих родин, в яких здавна культивувалося замилування музикою. Обом, зокрема Лепкому, не чужа була гітара, інструмент, котрий ще донедавна виконував головну роль у галицькому домашньому музиченні. Співпраця вищезгаданих авторів датується 1915 роком.

Переглядаючи збірки стрілецьких пісень, бачимо, що в них, неначе в літописі, зафіксовано чимало фактів, дат і місцевостей, пов'язаних з історією УСС. Записані й імена відомих старшин і стрільців (Федір Черник, Осип Теліщак), їхні воєнні пригоди й переживання. Скажімо, прощання з рідними, з коханою передано в піснях «Їхав стрілець на війноньку», «Кедь ми прийшла карта ...» та ін. Або візьмемо жартівливі тексти з п'єси Юліяна Назарака «Штурм на полукіпки»: «Слава, слава, отамане», «Хлопці, алярм!», «Нема в світі кращих хлопців» (музика Гайворонського). Правда, задумані як пісні-жарти, вони згодом утратили своє первісне значення і виконувалися як бойові пісні.

Карпатська кампанія 1915–1916 років примусила стрілецьку музу споважніти. Народжувалися нові пісні «Ой впав стрілець», «Питається вітер смерти», а також прекрасні твори про кохання. Опісля в 1917–1918 роках стрілецький пісенний літопис поповнюється текстами, присвяченими фронтовим дорогам, які привели юних галичан «на ті широкі, на ті розлогі степи» Східної України («Зажурились галичанки», «Як стрільці йшли з України», «Ой та зажурились стрільці січовії» та ін.).

Окремо варто розглянути згадані типи пісень з огляду на їхніх авторів. Гайворонський писав переважно пісні бойово-патріотичні і жалібні. Пісні Купчинського й Лепкого були присвячені, головним чином, темі кохання. До того ж ці пісні належать до найвартісніших у цілому пісенно-стрілецькому фонді: Купчинського «Ой та зажурились», «Засумуй, трембіто», Лепкого «Ой видно село», «Журавлі».

У музиці стрілецьких пісень віддзеркалюється вплив різних течій. Як уже було сказано, головною з них була народна пісня. Особливо західноукраїнського типу. Другою, не менш важливою, була хорова література давньої галицької пісні. На цій літературі, на творах Михайла Вербицького, Івана Лаврівського, Сидора Воробкевича, Віктора Матюка, Остапа Нижанківського та інших композиторів великою мірою вироблявся мистецький смак і замилування тих, хто під час війни творив нові пісні, як і тих, хто ті пісні співав і популяризував.

Ставлення до народної пісні мало у стрілецькій творчості два напрями. З одного боку – народні пісні від самого початку війни становили невід'ємну частину стрілецького побуту. Крім згаданих вище, органічно вросли у стрілецький репертуар такі пісні, як «А хто хоче війну знати», «Летіла куля через гору», «Пасла дівка лебеді», «Коло млина яворина» та інші. З другого боку – деякі стрілецькі пісні до тієї міри уподібнювалися до народних пісень, що самі широко популяризувалися і їх почали вважати за народні.

Зв'язок із народним мелосом істотний для значного числа стрілецьких пісень. У деяких бачимо небагато змінений рисунок мелодії, наприклад, у пісні «Ой шумить, шумить» і в народній колисковій «Ой ти поїхав». Найчастіше ця спільність виявляється мотивною подібністю. Багато спільного є у ритмічно-метричній структурі стрілецьких пісень. Як відомо, для української народної музики типовим є брак так званого затакту. Це значить, що панівним є розпочинання мотиву на сильній, тобто, наголошеній, частині такту. Саме такий початок має велика кількість стрілецьких пісень, у тому числі й найбільш типові і найбільш вартісні з-поміж них: Купчинського – «Ой

шумить, шумить», «Засумуй трембіто», «Ой та зажурились»; Гайворонського – «Їхав стрілець на війноньку», «За рідний край», «Сповнилась міра»; Лепкого – «Журавлі», «Ой видно село» та інші.

Поширення й популяризація стрілецьких пісень проходили надзвичайно швидко. У своїх примітках до «Галицьких пісень» Лева Ревуцького (Київ, 1928) брат композитора Дмитро Ревуцький писав про пісні «Ой та зажурились» Купчинського та «Їхав стрілець на війноньку» Гайворонського, що вони вже під час війни поширились по всій території України. Другу з них Микола Леонтович опрацював уже восени 1917 року, вважаючи її народною піснею. А через два роки довелося цьому композиторові зустріти автора пісні в Кам'янці-Подільському, де питання авторства з'ясувалося. На основі широкої фольклоризації стрілецьких пісень Антін Рудницький просто зараховує їх до свого роду «імітацій» народних пісень, однак сам він наголошує, що таке включення зі стисло наукового погляду викликало б застереження.

Стрілецькі пісні як одне ціле є певною мірою явище локальне, пов'язане з культурними й побутовими традиціями західноукраїнських земель. В їхній мелодиці, яка часто спирається на розкладених тризвуках, помітний брак ширшого розмаху. Стрільці залюбки співали похідні й історичні пісні, перейняті з Великої України, з їхньою широкою мелодикою й оригінальним хоровим розкладом.

Під час побуту стрільців на Наддніпрянщині влітку 1918 року їхні пісні користувались у місцевого населення великою любов'ю. Згадуючи ті роки, Софія Тобілевич писала, звертаючись до учасників національно-визвольних змагань: «Знайте, що стрілецька ваша пісня не забулась і досі лунає в душах наших».

Український музичний світ поставився з великою увагою до стрілецьких пісень, починаючи від ранніх років їхнього народження і від перших друкованих видань 1915–1916 років. У творчості багатьох композиторів вони стали основою численних обробок, головним чином творів хорових і творів сольних. До найраніших належать обробки Філарета Колесси, Олександра Кошиця,

Кирила Стеценка, Михайла Гайворонського та ін. У другій частині «Нарисів з історії української музики» (Київ, 1964) надрукована обробка К. Стеценка «Журавлів» як новий зразок. У своїх поясненнях автори (Л. Архімович, Т. Каришева, Т. Шеффер, О. Шреєр-Ткаченко) пишуть, що з обробок галицьких пісень К. Стеценка «особливо виділяється обробка пісні «Чуєш, брате мій». Виділяється глибиною проникнення у скорботний образ, переданий просто і з великою силою художньої переконливості». Цінну пам'ятку залишив Микола Леонтович у своїх обробках пісень «Їхав стрілець на війноньку» (у його записі «Ішов стрілець на війноньку») та «Зажурились галичанки». Помітним і наскрізь новим явищем були «Галицькі пісні» Лева Ревуцького (Київ, 1928), між якими знайшлися «Ох і зажурились стрільці січовії» та «Їхав стрілець». Цікаве багатство музично-виражальних засобів надибаємо і в строфічно-варіаційному принципі будови пісень Ревуцького, призначених для соліста в супроводі з фортепіано. У своєму нарисі про життя і творчість композитора Тамара Шеффер пише із цього приводу: «Багатство музично-виражальних засобів, велика насиченість музичної мови виразними й цікавими деталями робить ці обробки витонченими творами камерного плану. Досить легко сприймаючись, вони все ж вимагають великої зосередженості слухача і високої культури виконавця». Аналогічними вартостями відзначається й сольна пісня Нестора Нижанківського «Засумуй, трембіто», написана на основі мелодії Купчинського, яка здобула надзвичайну популярність.

Із величезної кількості обробок і видань стрілецьких пісень окремої згадки заслуговує «Великий співаник Червоної Калини», що з'явився у Львові 1937 року. Це був найповніший і найвартісніший збірних хорових обробок стрілецьких творів, у якому вміщені давніші й нові обробки композиторів Миколи Леонтовича, Станіслава Людкевича, Василя Барвінського, Михайла Гайворонського, Нестора Нижанківського, Зіновія Лиська, Антона Рудницького, Миколи Колесси, Бориса Кудрика й Романа Сімовича. З професійного боку «Великий співаник Червоної Калини» є знаковий у плані багатства новітньої гармоніки й поліфонії.

Стрілецькі пісні притягують до себе увагу композиторів і виконавців донині. Про нову обробку пісні про журавлів Лева Ревуцького була згадка вгорі. Пізніше дві пісні Романа Купчинського зацікавили композитора Миколу Фоменка («Як стрільці йшли з України» і «Мав я раз дівчиноньку»). Так постали дві гарні й оригінальні обробки для соліста з фортепіанним супроводом.

Тепер торкнемося окремо інструментальних творів більших форм, для яких стрілецькі пісні стали тематичним матеріалом. Це «Стрілецька рапсодія» Станіслава Людкевича та «Фортеп'янна соната» Антона Рудницького. В обох випадках, незалежно один від одного, композитори вибрали одні й ті самі дві пісні: Лепкого «Ой видно село» і Купчинського «Ой та зажурились стрільці січовії». Важливо, що вжиті без слів обидві стрілецькі мелодії продемонстрували свою суто музичну й формотворчу вартість. До речі, соната Рудницького, написана саме на таку тему, була нагороджена на Міжнародному композиторському конкурсі 1937 року.

Пієтизм доби національно-визвольних змагань спричинився до того, що стрілецькі пісні назагал не піддавалися критиці. Хоча не обійшлося і без неї. Тут не можемо не згадати статтю Бориса Кудрика, в якій автор звертав увагу на впливи австрійської, і, зокрема, угорської вояцької музики, які досить «дають про себе знати» в окремих стрілецьких піснях.

Свого часу з приводу стрілецької творчості широко розгорнулась дискусія також в еміграційній пресі. Ішлося, зокрема, про критичні зауваження, висловлені на адресу стрілецьких пісень у листах Олександра Кошиця до Павла Маценка («Відгуки минулого», Вінніпег, 1954).

У полеміку з автором листів вступив у газеті «Український Самостійник» доктор Зіновій Лисько (Мюнхен, 12 грудня, 1954). «Кошиць працював у кількох ділянках, – писав Лисько, – диригентській, композиторській, музично-етнографічній і музично-письменницькій, і помилково є переносити його заслуги й досягнення автоматично з однієї ділянки на другу. Він був

великий, феноменальний диригент, але у своїх писаннях є необ'єктивний і часто помиляється».

У дискусії взяв участь і доктор Павло Маценко («Новий Шлях», Вінніпег, ч. 9, 1955). Автор звернув увагу на два факти: квестіоновані вислови Кошиця були в його приватних листах, і на основі опублікованих і рукописних матеріалів можна довести, що Олександр Кошиць брав під осуд тільки ту частину стрілецького репертуару, яка мала на собі надто виразні чужі впливи. У цілому він сприймав його, як достойний і високовартісний.

Сьогодні, приглядаючись до стрілецької творчості, ще раз переконуємося, що вона була й залишається своєрідним неповторним явищем. Є невід'ємною частиною відродження мілітарних традицій Українського народу. Учить любити рідну землю й почувати себе на ній повноправним господарем.

МИХАЙЛО ОРЕСТ ГАЙВОРОНСЬКИЙ

СУРМАЧ СІЧОВОГО СТРІЛЕЦТВА

«В моїм серці і бурі, і грози, й рокотання, ридання бандур...»

П. Т и ч и н а .

Він помирав далеко від отчої землі – у Нью-Йорку. На 57-му році життя.

Надворі стояв тихий сонячний день, якого досить помітно вже торкнулась осіння смага. Колір неба похолоднішав, спохмурнів.

На землю падали, глухо гупаючи, достиглі яблука.

У спогадах не переставали воскресати події, зв’язані з рідною стороною, босоногим дитинством, юністю...

Рідні Заліщики... Навчання в учительській семінарії й перші спроби в музиці. Активна участь в учнівських хорах. Сільська школа в сусідньому селі Зашкові, Львівський музичний інститут імені М. Лисенка... Високий Замок... Перше кохання... Війна... Рідні, знайомі, друзі...

Спогади, спогади, спогади...

Кажуть, у кожної людини свій хрест, своя Голгофа. Його хрест найважчий. Голгофа найвища. Бо що може боліти сильніше від незагойної рани гіркого усвідомлення того, що ти вічний вигнанець із отчої землі, котру невимовно любиш і вже ніколи не зможеш до неї повернутися. Це усвідомлення завжди пекло болем туги й ностальгії. Особливо нестерпно заболіла ця рана за отчим краєм тепер, перед мандрівкою у вічність. Правду казав старий емігрант зі Снятина: «Лише та людина годна по-справжньому оцінити рідну Батьківщину, яка назавжди втратила її».

Думи раптом перервав тихий дівочий спів:

Видиш, брате мій, товаришу мій:

Відлітають сірим шнурком журавлі в вирій...

Пісню наспівувала чергова медична сестра Галя, що сиділа за столиком біля вікна.

Їх обидвохріднила Україна. Батьки дівчини походили з Прикарпаття. З її розповідей дізнався, що приїхали вони до Америки ще перед війною – у пошуках кращої долі й живуть тут донині.

Пісня розбудила спогади. Повернула в буремну, неспокійну юність, на яку випали немалі випробування, наслані першою світовою війною.

Коли в Сараєво пролунав постріл Гавриїла Принципа й полум'я війни охопило Галичину, двадцятидворічний Гайворонський уже був знаний в усій окрузі як талановитий музикант, диригент і поет. Встиг одержати педагогічну освіту, кілька літ пропрацювати за фахом й одночасно провчитися у Львівському музичному інституті імені М. Лисенка.

Любов до музики успадкував від родичів. Батько був неперевершеним сопілкарем. Жодне весілля, жодна забава не обходилися без нього. Грав на пару з цимбалістом, старим циганом Миським. Минуть роки, і Гайворонський згадуватиме: «Цимбали були моїм першим інструментом, а вчив мене циган Мисько. Мій батько грав на сопілці. Сорок літ з чубком минуло з того часу, а я досі чую батьківську сопілку та цимбали й не в силі відірвати думки від спомину про свої перші кроки в музиці».

Гайворонський уперше дав концерт зі своїм учнівським хором у Львові на честь столітнього ювілею від дня народження Т.Г. Шевченка.

Молодий композитор збирає і вивчає фольклор, обробляє його, починає сам писати, вперто студіює світову музичну класику. Але вибухає війна...

Його талант музиканта, композитора, поета приніс неабияку користь духовному піднесенню пробудженої нації. Зі стрільців він організовував хорові колективи, давав концерти не лише у військових підрозділах, але й серед селян, робітників краю. Та чи не найдорожчим був трубний військовий оркестр Легіону, яким керував упродовж усієї війни. Далеко вже по війні бойовий побратим, згодом письменник Микола Угрин-Безгрішний так розповість про перші кроки оркестру: «Організація оркестри поступила вперед, наприкінці 1915 року. Кіш УСС перенісся в той час до Боднарева і Майдану біля Станіслава. За згодою команди Коша я визволив з евіденційної канцелярії талановитого композитора Михайла Гайворонського. Він одразу із запалом взявся до праці в оркестрі, з якою незабаром виступав з кількома піснями перед кошовою командою, представився їй.

Одушевлення в усіх стрільців було величезне.

Першим масовим виступом оркестри під орудою Михайла Гайворонського був виступ недалеко за селом Вікторовим 23. IX. 1915 року в посвяченні могили тим товаришам, що впали тут у боях...».

Оркестр об'єднав найздібніших музикантів-стрільців.

Славні то були хлопці. Хоробрі. Витривалі. Дотепники й веселуни кларнетисти Степан Маланюк та Осип Кульчицький, флейтист Євген Якимів, котрий цілими ночами переписував голоси. А Іванів Грицько був серйозний, мовчазний. Таким знали усі й Володимира Пилип'яка. А ось Володимир Ковальський без жартів і години не міг прожити. Завжди любив викинути якогось коника. Це він одного разу в Тудинці під Стрипою затявся і не хотів грати, посилаючись на те, що в його гелікон залетіла миш і не пускає звук. Як доброго музику знали всі Івана Васильківа. Він грав на контрабасі, завжди жалівся, що до походів не служать ноги. За дотепне слово, щирість і доброту любили всі єдиного в оркестрі бородача Івана Гигиловича. Земля йому пером. Загинув на Лисоні. Поклав свою голову при обороні Львова 1918-го й рідний брат Петро. Грав на валторні разом з Юліаном Даремним, Осипом Кухтином, Богданом Крижанівським.

Скільки понаписувано спогадів за останні тридцять років про стрілецький трубний оркестр. На Батьківщині і в Америці. З'явилися друком у львівському літописі «Червона калина» і його особисті спогади.

«При УСС були три трубні оркестри. Першу вів я і Роман Лесик, – згадував Михайло Гайворонський, – від початку створення її аж до листопадових подій 1918 року, коли то наші музиканти замінили інструменти на кріси.

Друга оркестра повстала навесні 1918 р., при вишколі УСС-ів під проводом Богдана Крижанівського. Третю оркестру УСС-ів зорганізовано в початках 1919 р. під проводом Кухтина.

Праця в нашій оркестрі почалася з кінця літа 1915 року.

Інструменти ми здобули при помочі пароха О. Селянського в селі Вовчинець коло Станіслава (нині Івано-Франківськ. – *Д.Ю.*). Цим ділом, як

також добором музикантів (і тих, що мали охоту стати ними) зайнялися у Коші УСС на припорученння отамана А. Гірняка – М. Угрин та Б. Рябий...

Працю почали ми під марші. Грали Я. Ярославенка «Сокільський марш». Були марші зложені і з наших народних пісень, а решту всякі марші австрійської та німецької армій. Кращі з них були Й. Штрауса «Марш Радецького», Р. Вагнера «Марш Нібелунгів», «Марш гладіаторів» та багато інших. З увертюр, між іншим, грала наша оркестра Вебера «Фройшіц», Маєрбера «Вільгельм Тель», Адама «Як би я був король», Белліні «Норма», Флотова «Марта», Офенбаха «Орфей у підземеллю», Масканьї «Кавалерія», Келер Бела «Люстшпіль» і «Фестіваль», увертюри Зуппе «Легка кавалерія», «Пікова дама» й інші.

Крім увертюр, грали ми Вагнера «Лоенгрін», Верді «Аїда», «Трубадур», Римського-Корсакова «Садко», фантазії Картанова, забув я згадати, любили ми дуже Бетховена «Арабський марш», а мадярський «Ракоці марш» був найбільше в роботі.

Із вальсів грала оркестра «Фауст вальс» (Гуно), Штрауса вальс із опери «Циганський барон» та інші. Багато менших кусників не вичислюю.

В програмі наших виступів входили такі наші кусники: крім уже згаданих трьох маршів, грали ми «Перший» і «Другий Стрілецький похід», «Стрипу», «В дорогу», «Їхав козак» (це мої марші), М. Вербицького «G-moll Симфонія», «Заповіт» Д. Січинського, «Стоїть гора» і «Пісня без слів» Б. Вахнянина, «Похоронний марш», «Кужелі» Тимольського і Вронського «Думки і коломийки», Завадського «Шумка» і «Запорізький похід», забув чию то увертюру до «Ой не ходи, Грицю», Рожкова «Танок», чиїсь, вальси «Берізка», «Сльоза», «Пірвані струни», «На горбках Манжурії» й інші.

До своєї оркестри зладив я також чимало власних творів: насамперед хочу назвати «Стрілецькі увертюри». У першій із них приходила мелодія, з якої повстала популярна стрілецька пісня «Їхав стрілець на війноньку».

Із інших моїх праць грала оркестра «Стрілецьку картину», «Вальс УСС», стрілецькі пісні, сюїту «З Гуцульщини», «Полонину», коляди, музику до

Богослужіння, танці, народні пісні, гимни. На сигналову трубу опрацював я для УСС всі сигнали, з них дозволено було грати стрільцям «Вечірній клич» (зорю).

Вперше ми прибули на фронт у 1916 році по Різдвяних святах до Тудинки над Стрипою. Грали ми відтак на фронті й у запіллю між УСС-ми й австро-мадярськими та німецькими частинами. Крім того мали й виступати на концертах в Станіславові (тут грали теж і у церкві), в Стрию, у Львові, в Перемишлі та інших містах Галичини та Великої України. Під час таких гостинних виступів вітали нас всюди дуже радо, немов би ціла Україна тішилася, що УСС мають свою оркестру. Пригадую собі ще добре ту сердечну зустріч, яку нам зготовили у Перемишлі, коли ми прибули там з концертом з нагоди свята проголошення Української державності в 1917 р. Весь Український Перемишль проводив нас у поході через місто...

Так само стрічали нас прихильно і на Великій Україні, і там наша оркестра була живим пропагандистським чинником».

Він писав святу правду. Не прикрашав роботу своїх оркестрантів жодним словом.

Авторитет і популярність сурмачі мали великі. Мали завдяки його плідній композиторській діяльності. Він створив понад два десятки мелодійних стрілецьких пісень, окрім маршів, увертюр та рапсодій.

Його пісні виходили друком у різних музичних виданнях Галичини. Як найдорожчі реліквії беріг у власній бібліотеці «Стрілецьку антологію», випущену 1915 року, збірник «Стрілецькі бойові пісні», що побачив світ роком пізніше, пісенник «Співанки УСС». Це, по суті, перші видання, котрі представили Михайла Гайворонського як сформованого композитора.

Та прийшов час, коли його заслуга перед рідним народом стала злочином, а він ворогом. На отчій землі. Вдома. Після того, як польська шляхта загарбала західноукраїнські землі. Вона вбачала в кожному корінному мешканцеві краю свого смертельного ворога. Про колишніх вояків УГА і говорити не доводилося. Їх переслідували, арештовували, кидали в тюрми, концтабори.

Не оминула гірка доля і Михайла Гайворонського. Повернувшись з фронту до Львова, одразу відчув вороже ставлення до себе з боку польських властей.

– З того дня і з тої хвилі, як ти взяв проти нас у руки зброю, ти став нашим ворогом і ним залишишся до самої смерті. І не надійся на час, що він зітре твою провину перед польською державою. Не зітре. Провина та – твоє вічне, незагойне тавро, – сказав йому старший шандар, коли одного разу прийшов до нього зі своїм детективом робити обшук.

– Я боронив рідну землю і за це провини не почуваю ні перед ким, – відповів жандармові.

– Ти воював з нами, і того досить, щоб тебе суворо покарати, мотиви свого поступку можеш залишити при собі. Вони нікого не інтересують. В усі часи горе терпіли переможені. В кого сила – в того і правда. Зрозумів? – самовдоволено вдарив стеком по високій халяві чобота поліцай.

Спочатку не міг знайти роботи, згодом пощастило – влаштувався приватним учителем жіночої школи василіанок. Щоб заробити на шматок хліба і не померти з голоду. Але ж він композитор.

У 1921 році музичне видавництво «Ліра» випустило у світ збірник під назвою «Пісні УСС», складений майже з його текстів. Через рік у видавництві «Червона калина» вийшов ще один – «Сурма». Тут дванадцять його стрілецьких пісень. Цього ж року видає у власному музичному опрацюванні сценічний твір Левка Лепкого для малят «Сон Івасика», а також «Співаник» із своїми піснями для дітей дошкільного та шкільного віку. Ще сім пісень увійшло до композиції «Стрілецьким шляхом».

За неповних два роки такий багатий творчий доробок.

Однак, крім радостей творчої праці, змушений терпіти матеріальні нестачі й переслідування. Це найбільше гнітило, відволікало від улюбленого заняття. Врешті-решт 1923 року М. Гайворонський емігрує до Америки.

І ось 26 літ на чужині. Двадцять шість літ, як один день. Коли їхав, не думав, що покидає рідну домівку назавжди.

Що могло принести йому шматок хліба тут, за океаном? Звичайно, музика. Лиш на неї міг розраховувати у скрутну годину. Тому й влаштовується вчителем музики в українській школі в Нью-Йорку. Тут організовує учительський хор та оркестр. Одночасно дбає про підвищення музичних знань. Пізніше вступає до Колумбійського університету. Через півроку навчання одержує грошову премію імені Мозенталя. Її давали тоді раз на два роки за найоригінальніші композиції. Його, першого з українських студентів, нагородили за композицію «Балада» та «150-й псалом» для хору й оркестру. До того ж одержав державну стипендію – це була відчутна матеріальна допомога, інакше хтозна чи зміг би закінчити вуз.

Університетська освіта допомагала працювати. М. Гайворонський пише нові музичні твори, друкує їх не лише в Америці, а й вдома, в Галичині. Зокрема в Жовкві, Стрию, а також на Закарпатті виходять укладені ним збірники пісень Лемківщини, Волині, Поділля, Закарпаття. Постійно друкується в численних львівських літературно-мистецьких виданнях, на їх сторінках часто виступає як музичний критик, дослідник української та європейської класичної музики. Блискуче знання світової музики дало можливість глибоко дослідити й дати всебічний аналіз творчості, композиторів Франца Йозефа Гайдна, Івана Кнора, Йоганнеса Брамса. Приблизно в той час, тобто на початку 30-х років, виходять нові збірники його стрілецьких пісень – у Львові «Солоспіви», а в Жовкві «Поділля».

Словом, працював без перепочинку. Незважаючи на важку хворобу – туберкульоз, набутий під час зимової кампанії в Карпатах у 1914–1915 роках, який з літами прогресував, давав про себе знати. Та натхнення до улюбленої праці недуга пригасити не могла. «Краще не думати про хворобу, і вона менше тебе чіпатиметься», – заспокоював сам себе. Хоча думати про недугу було ніколи. Думав про організацію в Америці української консерваторії, про створення великого хору, про подальшу популяризацію українського музичного мистецтва на континенті. Цьому прислужилися праці «Наша музика в Америці», «Збірник українських народних пісень для молоді». У планах на

день завтрашній – упорядкування і підготовка до друку всього того, що встиг зробити за неповних тридцять сім років творчої діяльності.

... Він лежав, відгороджений німими стінами білої палати від довколишнього світу, а в пам’яті мерехтів пройдений життєвий шлях, яким подумки повертався з чужини на рідну землю.

Мерехтить в очах безкінечний шлях.

Гине, гине в сірій мряці слід по журавлях.

Він помер 11 березня 1949 року. А через сорок літ повернувся в Україну у своїх безсмертних творах. На цей раз назавжди...

ЗАСПІВ

(Отсе тая червона калина)

слова Богдана Лепкого
музика Михайла Гайворонського

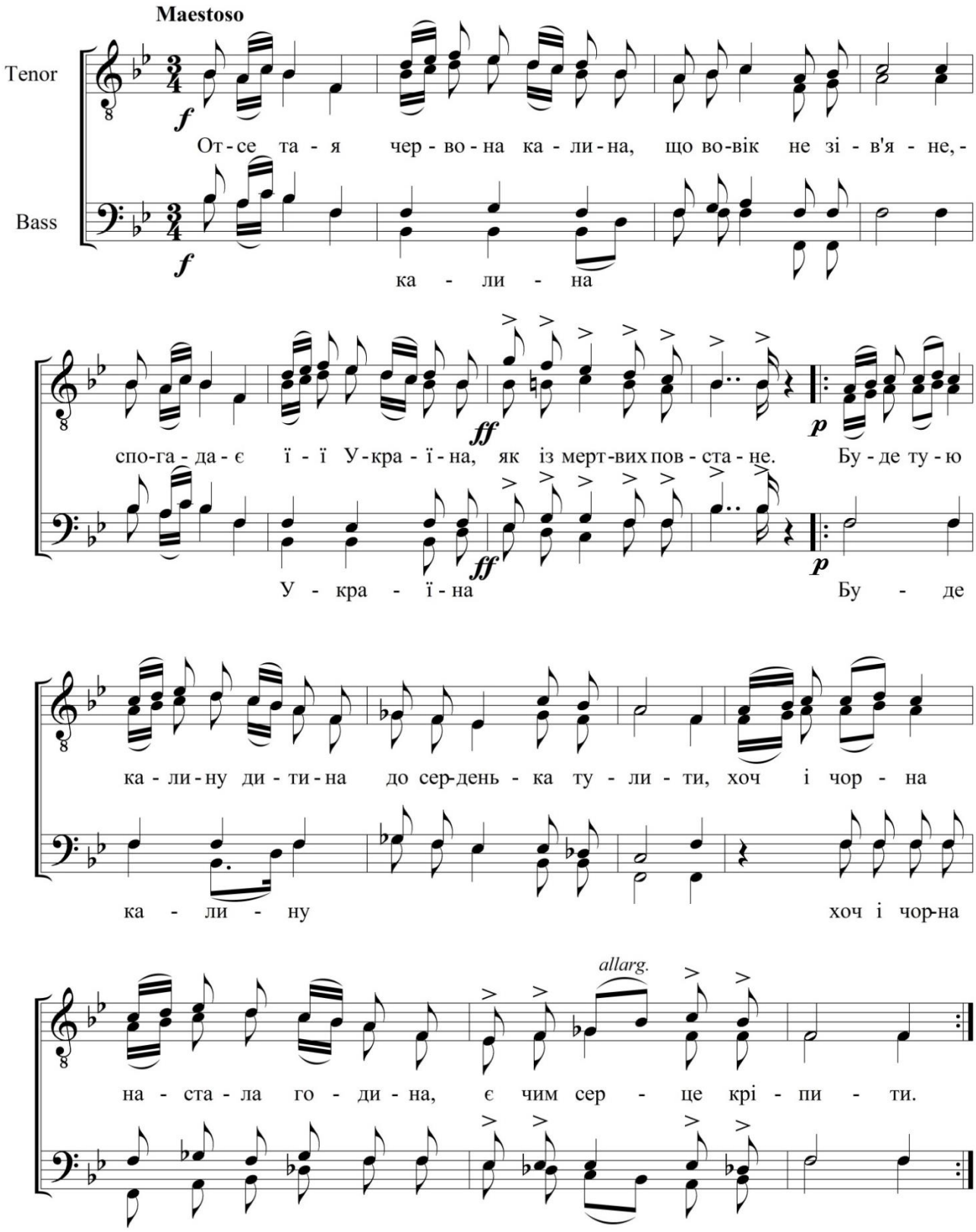

Отсе тая червона калина,
Що повік не зів'яне, -
Спогадає її Україна,
Як із мертвих повстане.

Буде тую калину дитина
До серденька тулити,
Хоч і чорна настала година,
Є чим серце кріпити.

Будуть тую червону калину
Поза образом класти,
Хоч пропали шаблі і рушниці
Славі не пропасти!

Буде тую калину дитина
До серденька тулити,
Хоч і чорна настала година,
Є чим серце кріпити.

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

слова Романа Купчинського
музика Михайла Гайворонського

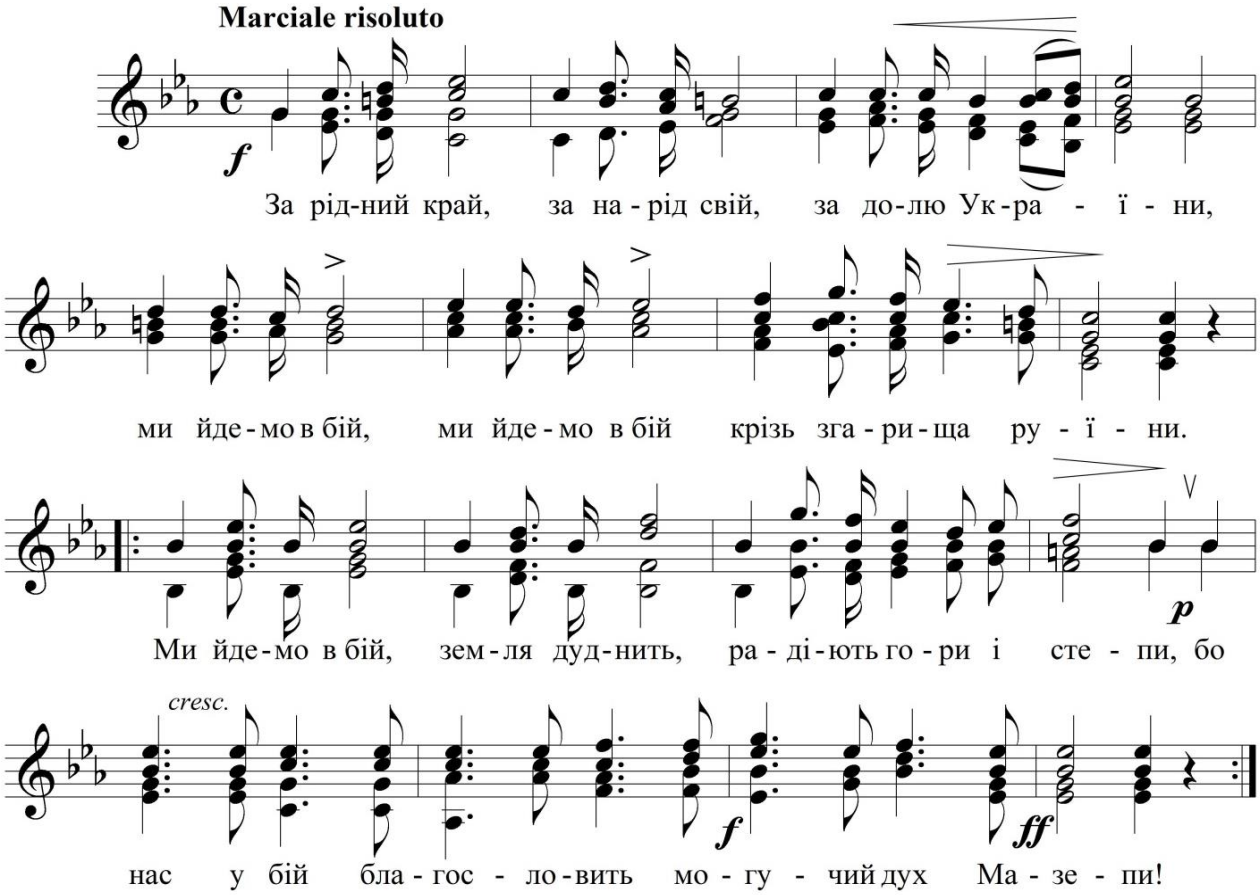

За рідний край, за нарід свій,
За долю України!
Ми йдемо в бій, ми йдемо в бій
Крізь згарища руїни.

Ми йдемо в бій, земля дуднить,
Радіють гори і степи,
Бо нас у бій благословить
Могучий дух Мазепи.

Вставай в ряди до боротьби
За свою рідну державу,
Ми йдемо в бій, ми йдемо в бій,
За долю, волю й славу!

Ми йдемо в бій, земля дуднить,
Радіють гори і степи,
Бо нас у бій благословить
Могучий дух Мазепи.

СПОВНИЛАСЬ МІРА, КРОВ БРАТІВ

(бойовий гімн УСС)

слова Петра Карманського
музика Михайла Гайворонського

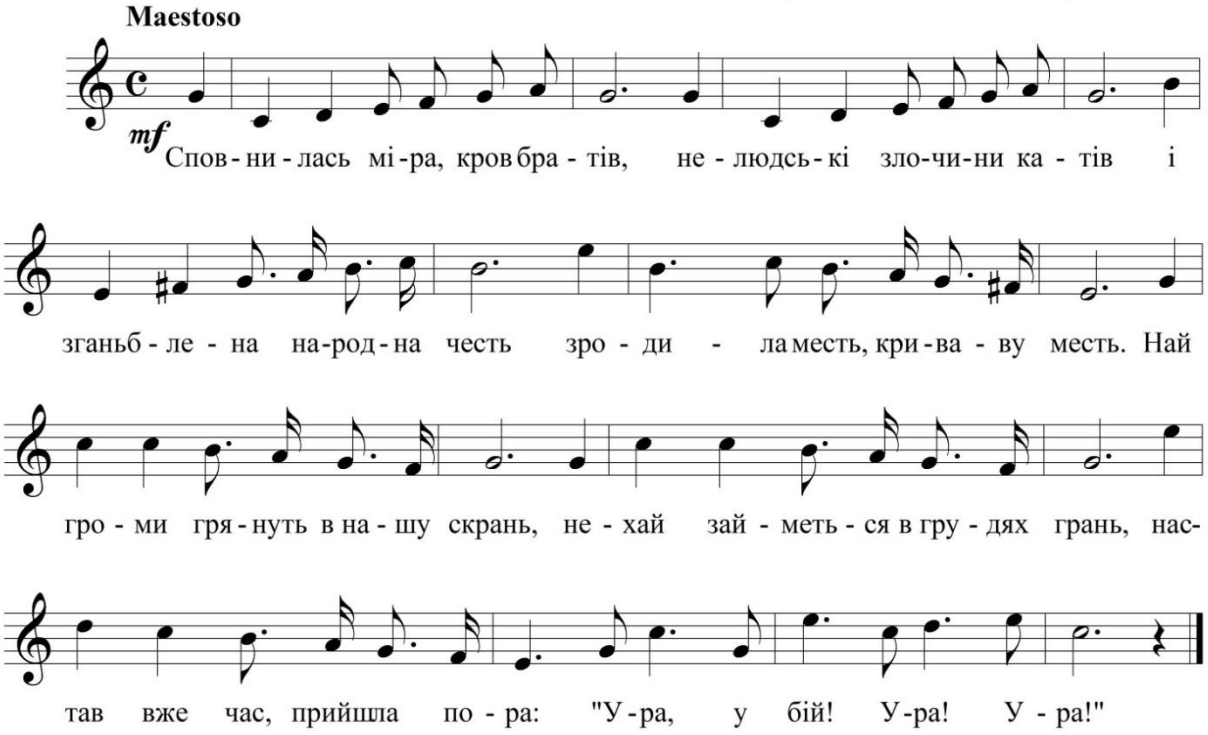

Сповнилась міра, кров братів,
Нелюдські злочини катів
І зганьблена народна честь
Зродила месть, криваву месть.

Най громи грянуть в нашу скрань,
Нехай займеться в грудях грань,
Настав вже час, прийшла пора:
“Ура, у бій! Ура! Ура!”

ЙДЕ СІЧОВЕ ВІЙСЬКО

пісня на слова УСС
музика Михайла Гайворонського

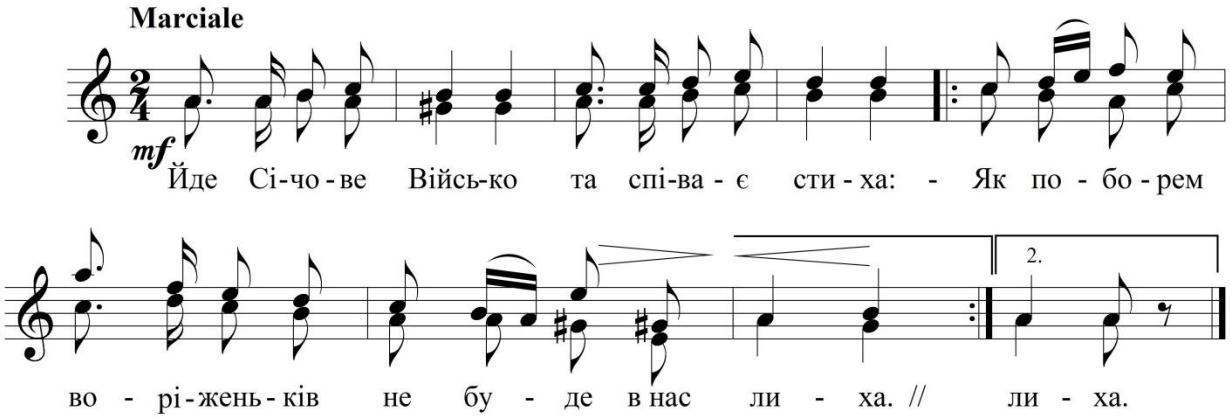

Йде Січове Військо
Та співає стиха:
- Як поборем воріженьків
Не буде в нас лиха.

Йде Січове Військо
В боротьбу криваву:
- Як поборем воріженьків,
Добудемо славу.

Йде Січове Військо
Пісня степом лине:
- Як поборем воріженьків,
Слава не загине!

ЇХАВ СТРІЛЕЦЬ НА ВІЙНОНЬКУ

пісня на слова УСС
музика Михайла Гайворонського

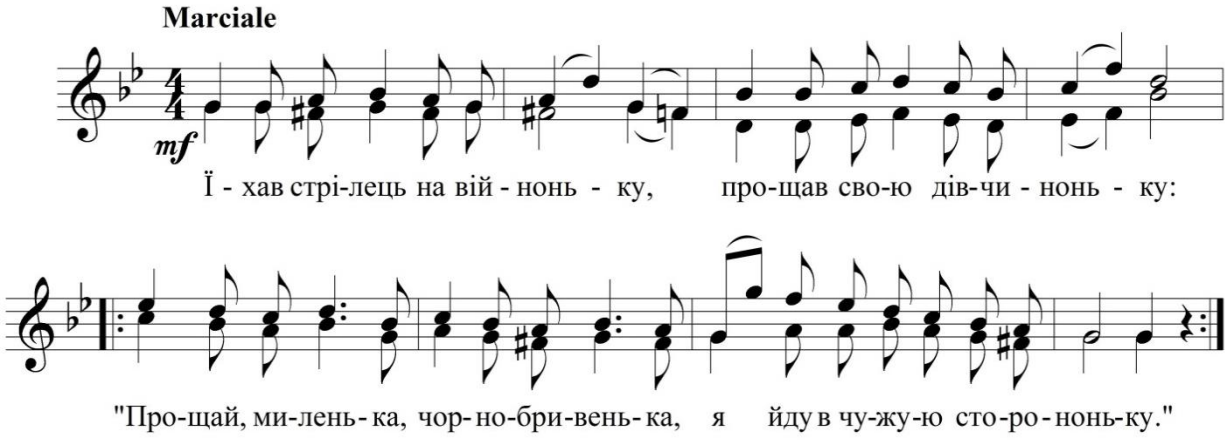

Їхав стрілець на війноньку,
Прощав свою дівчиноньку:
- Прощай, миленька, чорнобривенька,
Я йду в чужую сторононьку.

Подай, дівчино, хустину,
Може, я в бою загину –
Накриють очі темної ночі,
Легше в могилі спочину.

Дала дівчина хустину –
Стрілець у бою загинув,
Накрили очі темної ночі,
Легше в могилі спочинув.

Лихії люди насилу
Взяли нещасну дівчину.
Там, серед поля, гнеться тополя,
Та й на стрілецьку могилу.

ОЙ ВПАВ СТРІЛЕЦЬ

слова та музика Михайла Гайворонського

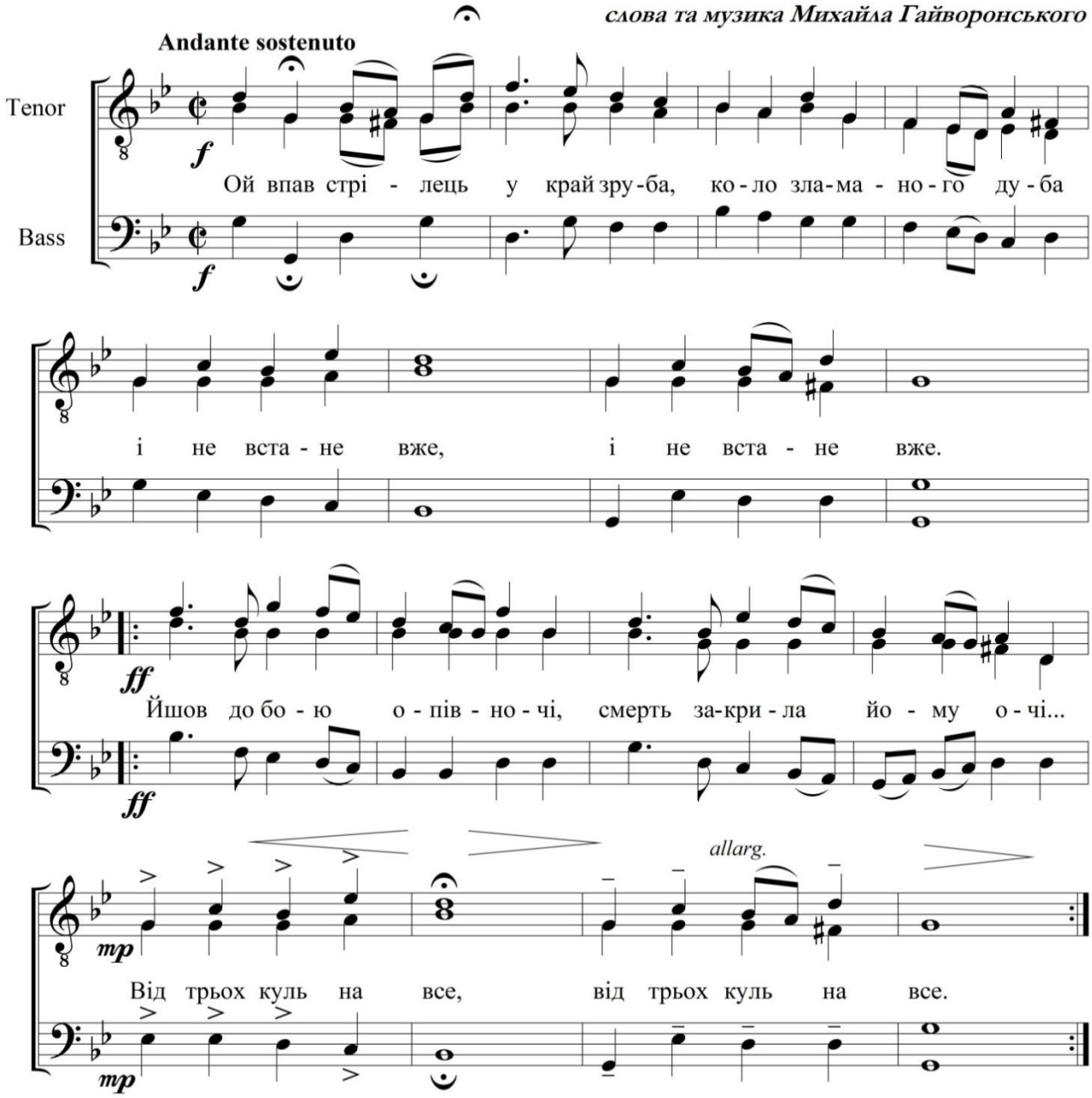

Ой впав стрілець у край зруба,
Коло зломаного дуба
І не встане вже, і не встане вже.
Йшов до бою опівночі,
Смерть закрила йому очі...
Від трьох куль на все, від трьох куль на все.

І хто йому заспіває,
І хто його поховає?
Хіба вітер й сніг, хіба вітер й сніг.
Ой за тебе, рідний краю,
Наші хлопці умирають...
І він теж поліг, і він теж поліг.

КОЛИ ВИ ВМИРАЛИ

слова Михайла Кураха
музика Михайла Гайворонського

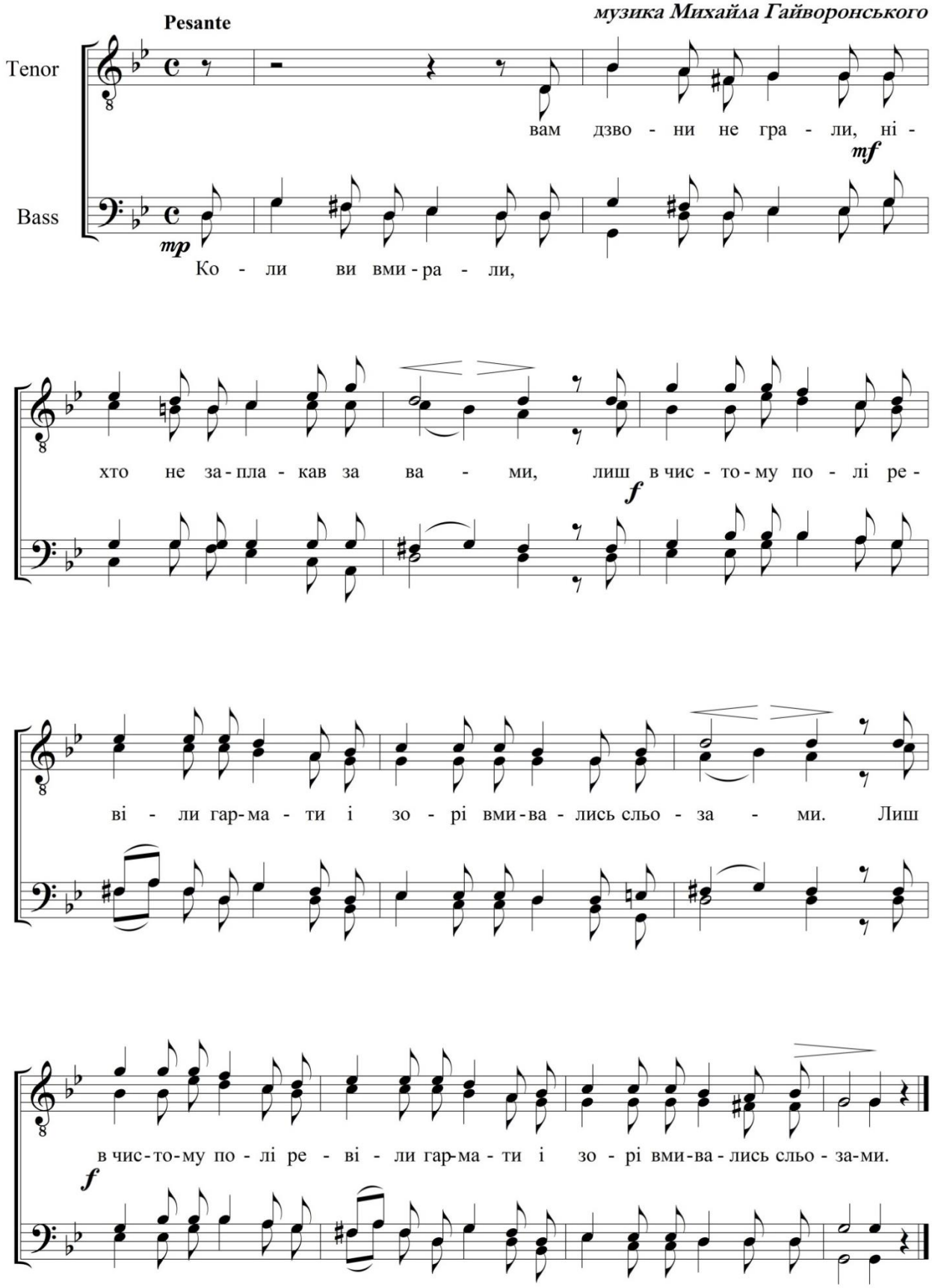

Коли ви вмирали, вам дзвони не грали,
Ніхто не заплакав за вами.
Лиш в чистому полі ревіли гармати
І зорі на небі вмивались сльозами.

Коли хоронили вас в темну могилу,
Від крові земля почорніла.
Під хмарами круки стадами літали,
І бурею битва гриміла.

На ваших могилах хрести похилились,
Калина нагнулась додолу.
Спіть, орли-соколи, ми гостримо зброю
Гармати розбудять вас знову.

ПИТАЄТЬСЯ ВІТЕР СМЕРТИ

слова Юрія Шкрумеляка
музика Михайла Гайворонського

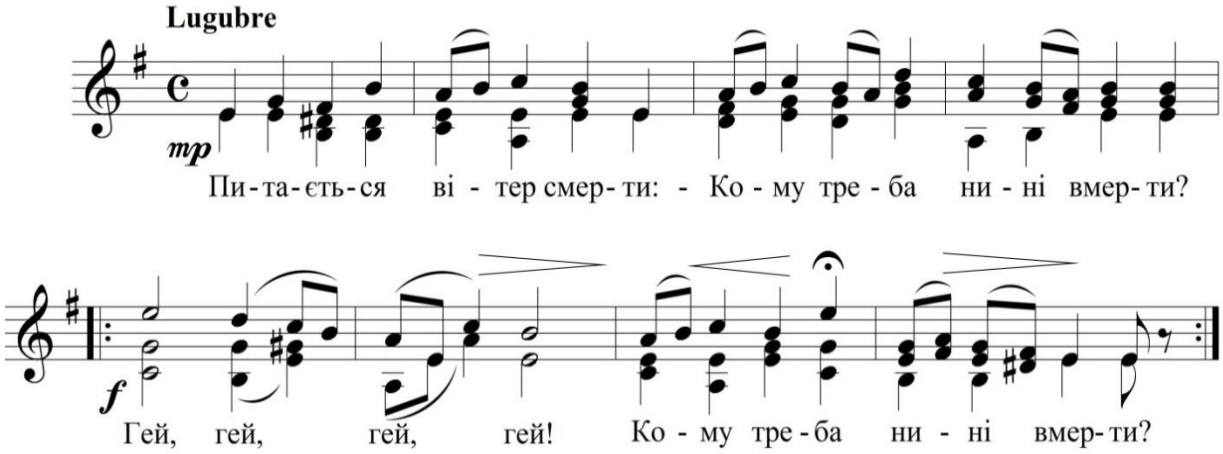

Питається вітер смерти:
- Кому треба нині вмерти?
Гей, гей, гей, гей!
Кому треба нині вмерти?

Треба вмерти молодцеві
Та січовому стрільцеві.
Гей, гей, гей, гей!
Та січовому стрільцеві.

Треба вмерти спочивати,
Воскресіння й волі ждати.
Гей, гей,гей,гей!
Воскресіння й волі ждати.

НЕМА В СВІТІ КРАЩИХ ХЛОПЦІВ

слова Юліана Назарака
музика Михайла Гайворонського

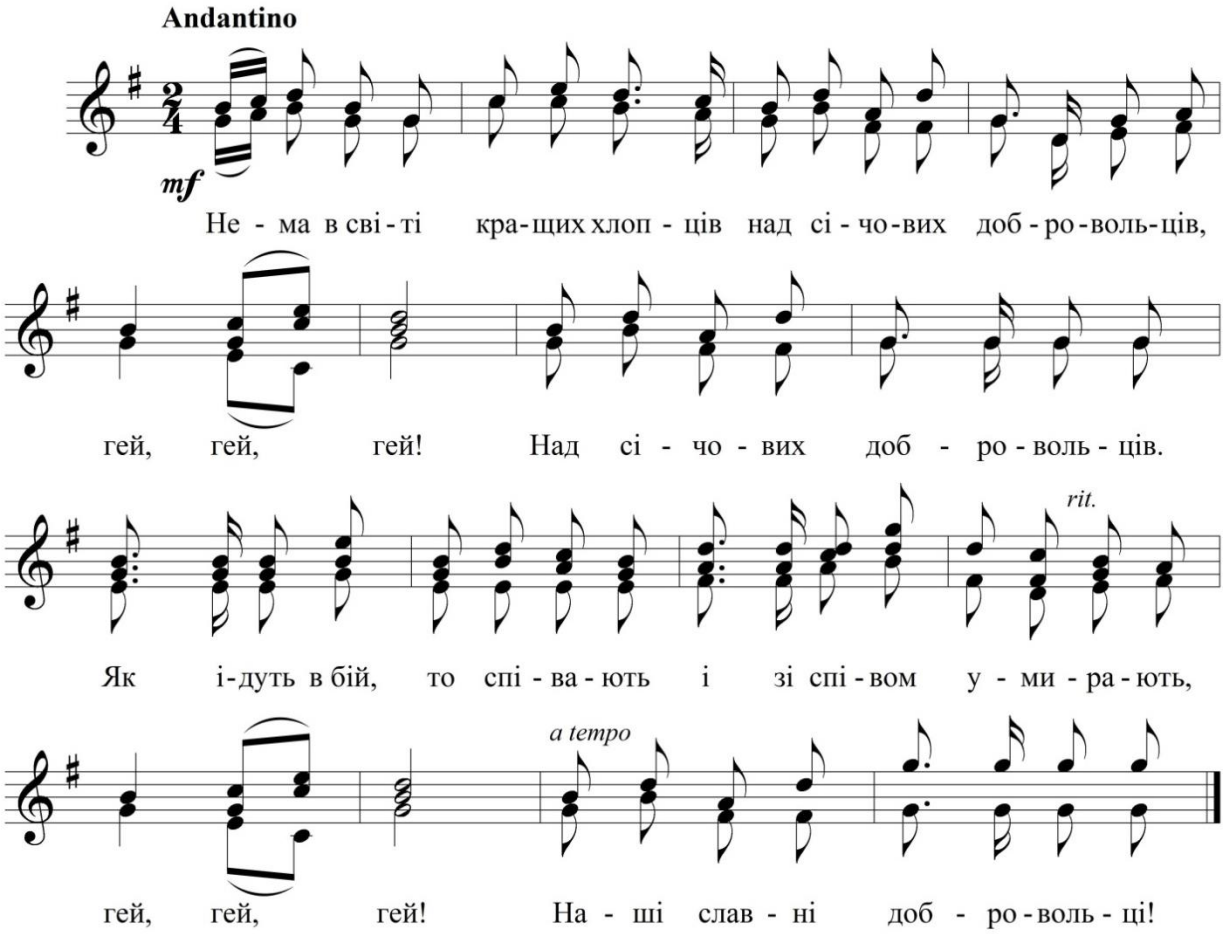

Нема в світі кращих хлопців
Над січових добровольців,
Гей-гей-гей! Над січових добровольців.
Як ідуть в бій, то співають
І зі співом умирають,
Гей-гей-гей! Наші славні добровольці!

Йдуть на приступ гострим крісом
Поборотись навіть з бісом.
Гей-гей-гей! Поборотись навіть з бісом.
Хоч їм кулі в очі свищуть,
Рій ворожий вістрям нищуть,
Гей-гей-гей! Рій ворожий вістрям нищуть!

Нема в світі кращих хлопців
Над січових добровольців,
Гей-гей-гей! Над січових добровольців.
Добровольці добре знають
За що б'ються і вмирають,
Гей-гей-гей! Наші славні добровольці!

ХЛОПЦІ, АЛЯРМ!

слова Юліана Назарака
музика Михайла Гайворонського

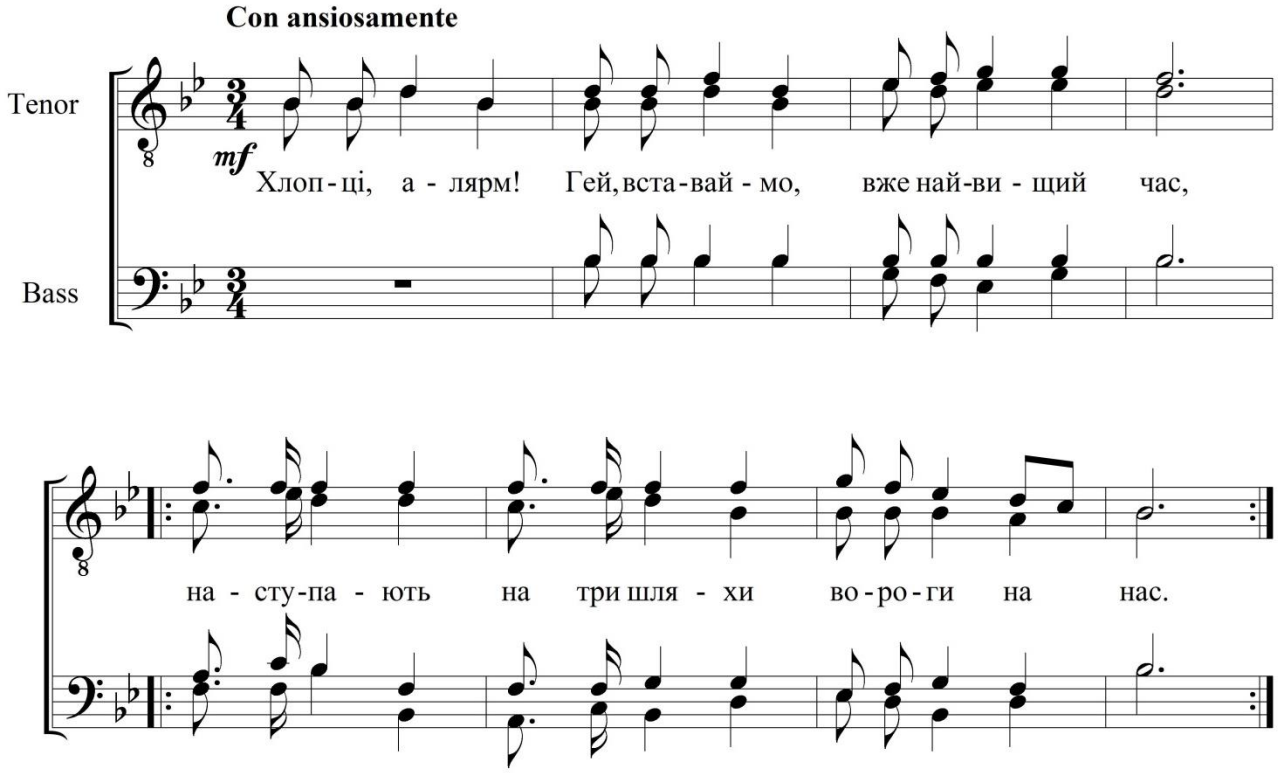

Хлопці, алярм! Гей, вставаймо,
Вже найвищий час,
Наступають на три шляхи
Вороги на нас.

Най повстане Україна,
Як море заграє
І прапор наш синьо-жовтий
Вгорі засіяє!

СЛАВА, СЛАВА, ОТАМАНЕ!

слова Юліана Назарака
музика Михайла Гайворонського

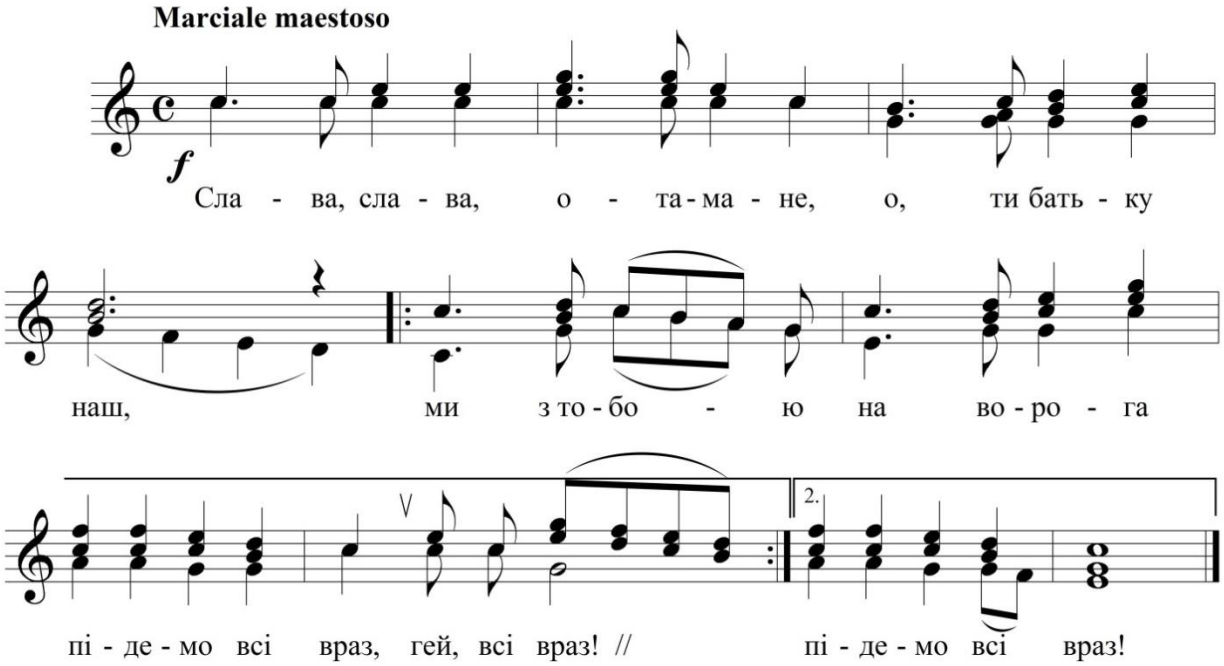

Слава, слава, отамане,
О, ти батьку наш,
Ми з тобою на ворога
Підемо всі враз!

Коні твої осідлані,
Ми від рання ждем,
Вийди, батьку отамане,
І скажи: - Ми йдем!

І як хмара, як та туча,
Вдарим на врагів,
І з тобою в трудах, славі
Вернемось домів.

Не час, орле, горювати, -
Глум забудь і біль,
Краще згинуть, як так жити,
В бій веди, у бій!

Та ж ми твої соколята,
Ти ж отаман наш,
Ми до бою за тобою
Підемо всі враз!

ОЙ НАГНУВСЯ ДУБ ВИСОКИЙ

слова Миколи Голубця
музика Михайла Гайворонського

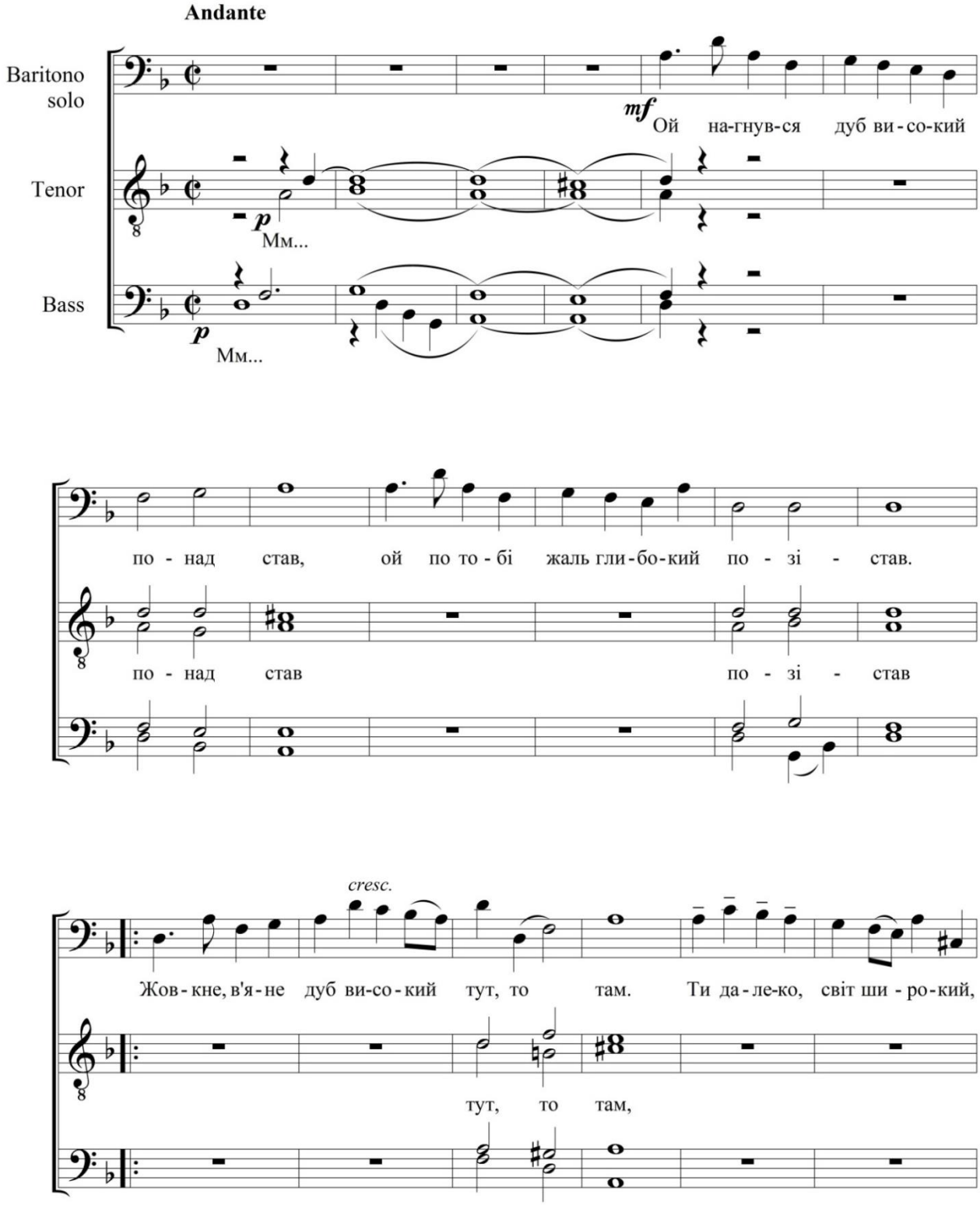

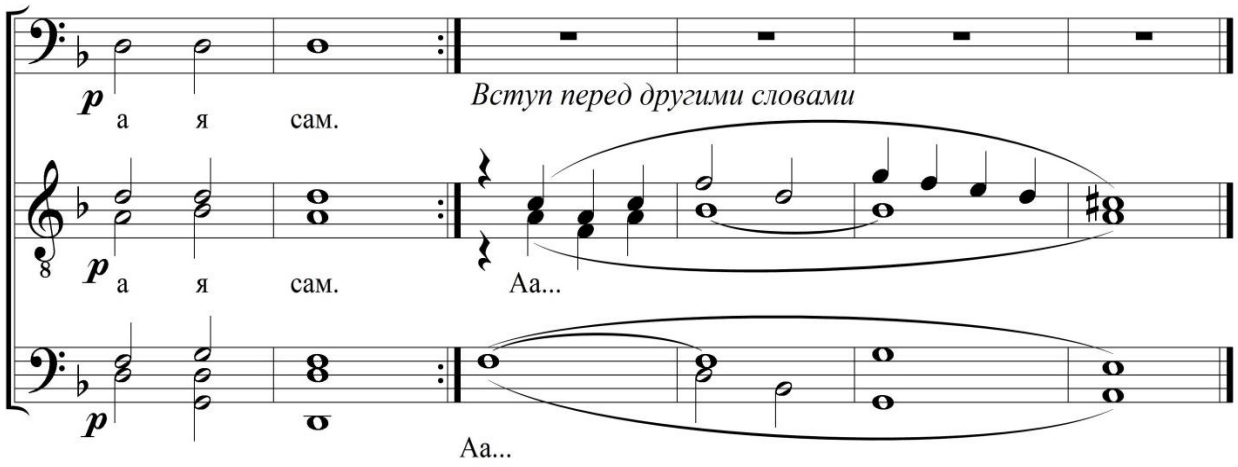

Ой нагнувся дуб високий понад став,
Ой по тобі жаль глубокий позістав.
Жовкне, в'яне дуб високий тут, то там,
Ти далеко – світ широкий, а я... сам...

Ой дивлюся: дуб високий віти гне...
Чи часом тобі, кохана, жаль мене...
Листя в'яне, ворон кряче, сірі дні...
Кажуть люде, що ти плачеш по мені.

ОЙ КАЗАЛА МАТИ

слова та музика Михайла Гайворонського

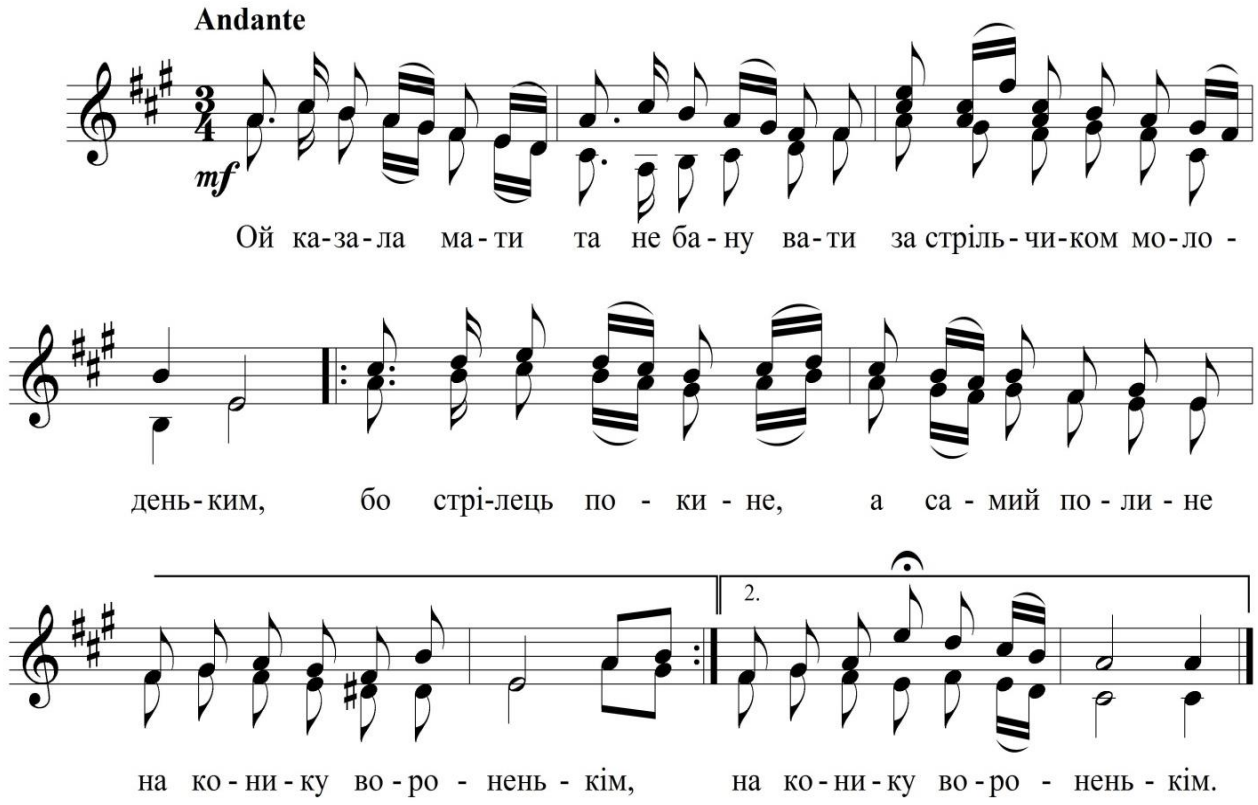

Ой казала мати та не банувати
За стрільником молоденьким,
Бо стрілець покине, а самий полине
На конику вороненькім.

Дівча не зважало і з туги зів'яло
За стрільчиком молоденьким,
Бо стрілець покинув, а самий полинув
На конику вороненькім.

КУРИЛАСЯ ДОРІЖЕНЬКА

українська народна пісня

обробка Михайла Гайворонського

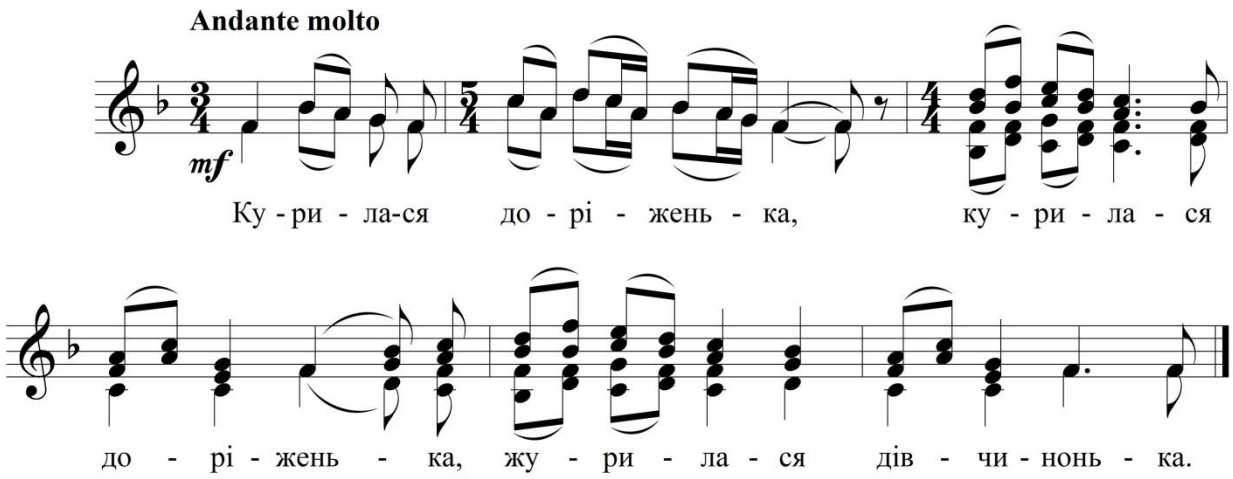

Курилася доріженька,
Журилася дівчинонька.

Плаче, тужить і ридає –
Милий в похід виступає.

Плаче, тужить і ридає,
Дрібні сльози проливає.

Дрібні сльозоньки пролились,
Щоб доріжка не курилась.

КОЛО МЛИНА ЯВОРИНА

українська народна пісня

обробка Михайла Гайворонського

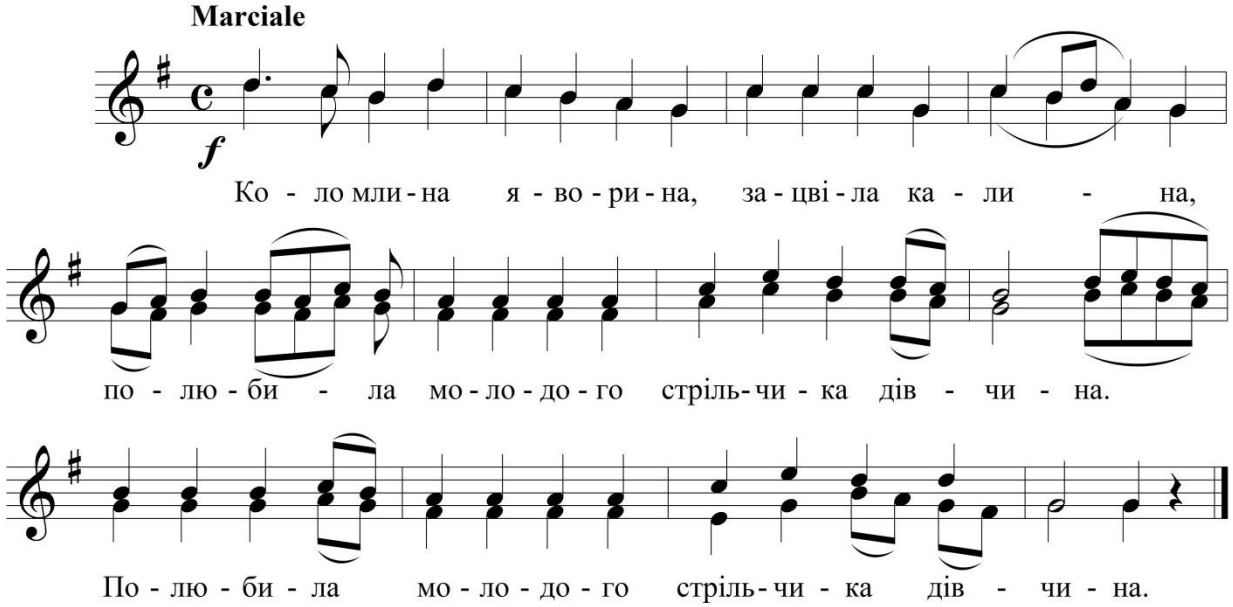

Коло млина яворина,
Зацвіла калина.
Полюбила молодого
Стрільчика дівчина.

- Пусти ж мене, моя мати,
В садок погуляти.
Як запіють перші півні,
Йду додому спати.

Піють півні, піють другі,
Курка ся кокоче.
Кличе мати вечеряти,
А доня не хоче.

Виряжала дівчинонька
Стрільчика в дорогу.
Дала йому на прощання
Хусточку шовкову.

СИНЯ ЧІЧКА

слова Василя Бобинського
музика Михайла Гайворонського

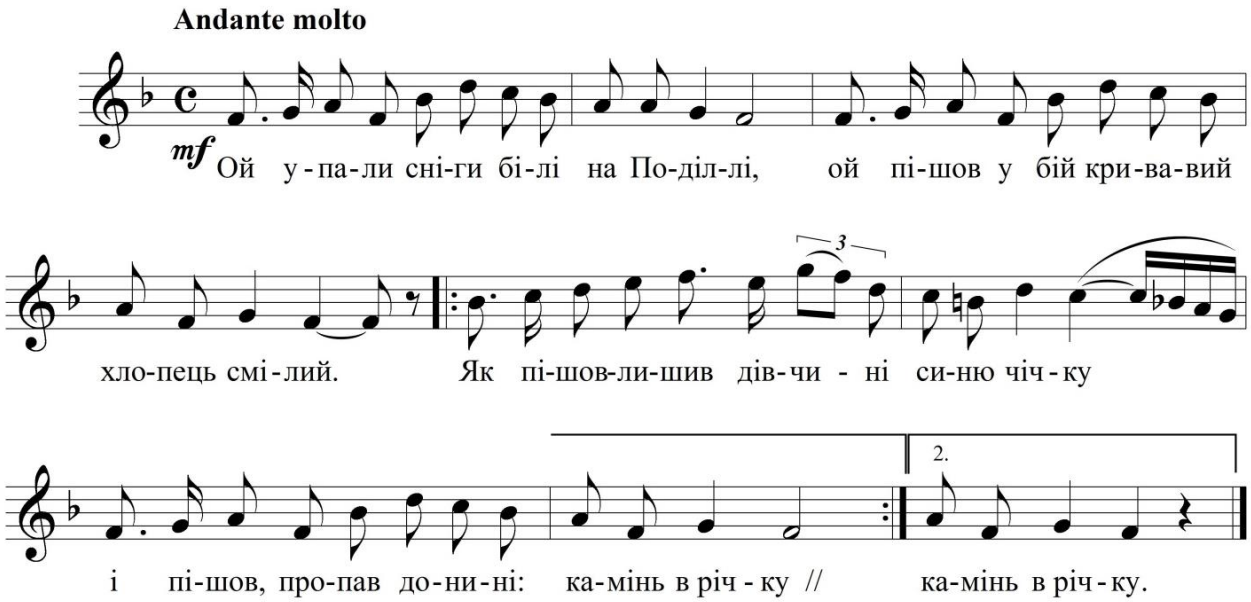

Ой упали сніги білі
На Поділлі,
Ой пішов у бій кривавий
Хлопець смілий,

Як пішов, лишив дівчині
Синю чічку.
І пішов, пропав до нині:
Камінь в річку.

Ой зацвили сади білі
На Поділлі,
Не вернувся із походу
Хлопець смілий.

Як пішов, лишив дівчині
Синю чічку.
І пішов, пропав до нинії:
Камінь в річку.

Попереду кулі грають,
Вигравають,
Позаду стрільця ховають,
Гріб копають.

Сніжок ниви покриває...
"Боже сильний!"
Вітер сумно спів співає
Надмогильний...

ПРИМІТКИ

Заспів (Отсе тая червона калина). Подається за збірником «Пісні УСС на однорідний хор». Вип. III. М. О. Гайворонський. – Нью-Йорк, 1936, с. 1.

За рідний край. Друк, там же, с. 2–3. Написана в 1917 р.

Сповнилась міра. Пісня УСС. Найбільше виконували хори в 1916–1918 рр.

Йде січове військо. Подається за зб. «Пісні УСС». Вип. III. М. О. Гайворонськнй. – Нью-Йорк, 1936, с. 4–5.

Їхав стрілець на війноньку. Пісню створив М. Гайворонський в Тудинці над Стрипою коло Соснова (тепер Теребовлянського району на Тернопільщині) наприкінці 1915 р. Була популярною по обох боках Збруча у війську і серед народу.

Ой впав стрілець. Популярна хорова пісня. Створена в Тудинці над Стрипою в 1916 р. Подається за зб. «Пісні УСС». Вип. III. М. О. Гайворонський. – Нью-Йорк, 1936, с. 10–11.

Коли ви вмирали. Надруковано в «Літописі «Червоної Калини», 1930., ч. 5. стор. 11.

Питається вітер смерти. Написана в 1916 р. Подається за збірником «Пісні УСС на однорідний хор». Вип. II. – Нью-Йорк, 1936, с. 7–8.

Нема в світі кращих хлопців. Пісня створена восени 1914 р. у Карпатах.

Хлопці, алярм! Сатирична пісня, написана 1914 р. у Карпатах. Входила до складу комічної опери «Штурм на полукіпки». Подається за збірником «Великий співаник «Червоної Калини» за редакцією З. Лиська. – Львів, 1937.

Слава, слава, отамане. Написана 1914 р. у Карпатах. Подається за зб. «Стрілецькі та патріотичні пісні». – Львів, 1944, с. 5.

Ой нагнувся дуб високий. Пісня для соліста і хору. Написана 1914 р. при УСС. Належала до репертуару салонових пісень. Подається за збірником «Пісні УСС на однорідний хор». Вип. III. – Нью-Йорк, 1936, с. 9–10.

Ой казала мати. Слова і музику створив М. Гайворонський в 1917 р. Подається за збірником «Великий співаник «Червоної Калини», Львів, 1937, с. 54–55.

Курилася доріженька. Подається за зб. «Пісні УСС на мішаний хор». Вип. II. М. О. Гайворонський. – Нью-Йорк, 1936, с.17–18.

Коло млина яворина. Народна пісня. Досить розповсюджена в УГА. Подається за зб. «Пісні УСС на мішаний хор». Вип. II. М. О. Гайворонський. – Нью-Йорк, 1936, с. 14–15.

Синя чічка. У збірнику «Пісні УСС для голосу з фортепіано»». Вип. I. М. О. Гайворонський. – Нью-Йорк, 1936. Подається інший варіант цієї пісні на слова УСС В. Б., Л. Л. і М. О. Г. Під криптонімами заховані прізвища УСС Василя Бобинського, Левка Лепкого і Михайла Гайворонського.

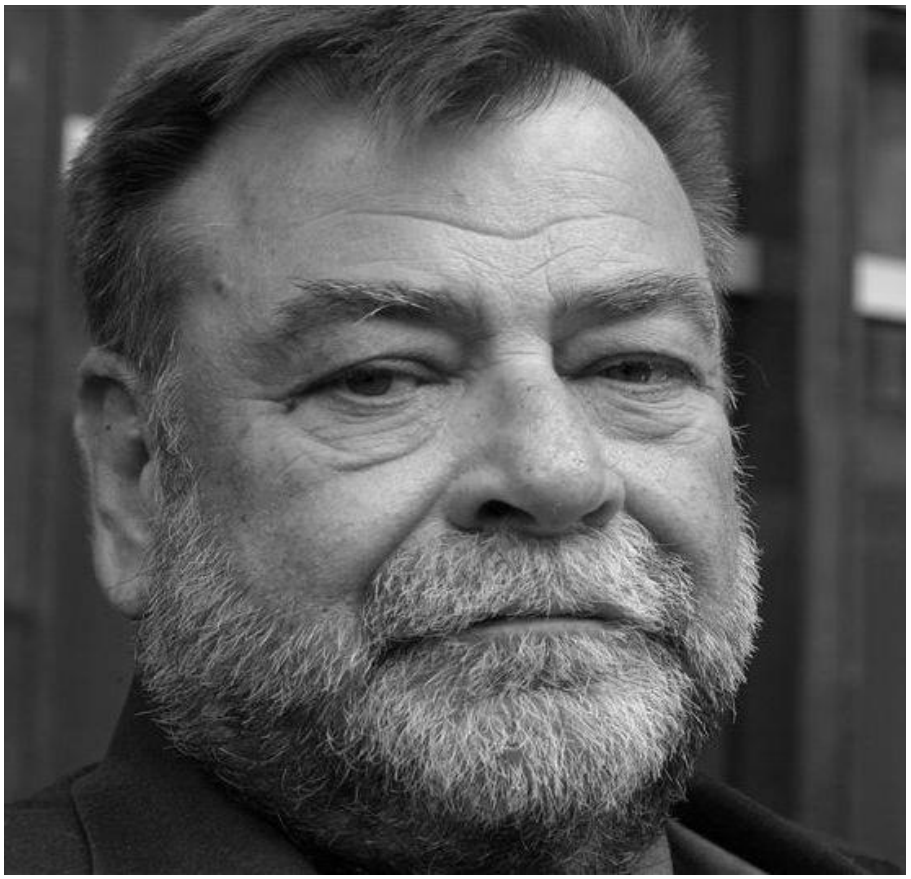

РОМАН ГРИГОРОВИЧ КУПЧИНСЬКИЙ

«Як з Бережан до кадри...»

Ім'я Романа Купчинського – талановитого прозаїка, літературного критика, тонкого поета-лірика і композитора, автора низки стрілецьких пісень мало відоме сучасним читачам та любителям музики.

Народився Роман Купчинський 24 вересня 1894 року в селі Розгадові колишнього Бережанського повіту (тепер Зборівського району) на Тернопільщині, в сім'ї священика. Після закінчення Бережанської гімназії, вчився у Львівському університеті, а коли почалася Перша світова війна, вступив у загін січових стрільців і пройшов з ними всі воєнні шляхи-дороги. Разом із Л. Лепким, Ю. Назараком, Ю. Шкрумеляком, М. Гайворонським, А. Лотоцьким, С. Чарнецьким був у поетичному слові та музиці справжнім співцем стрілецької слави.

Роман Купчинський відзначався неповторним поетичним даром. «Щире чуття і гарний вислів надають його творам великої принади. Він ніколи не силується словом, як другі, не наслідує чужих форм, не гонить за верхніми ефектами, пише, що серце диктує. Це поет, від якого можна сподіватися дуже багато». Так писав про нього Б. Лепкий у II томі антології «Струни», яку він видав у Берліні 1922 року. А в 1921-му у Львові вийшла його драматична поема «Великий день» обсягом 40 сторінок друку з посвятою «Чесним провідникам народу». Дія твору відбувається на горі Маківці в Карпатах, де українські стрільці покрили себе невмирущою славою.

Згодом Львівське видавництво «Червона Калина» видало трилогію «Заметіль» Р. Купчинського. Це повісті зі стрілецького життя: «Курилася доріженька» (1928), «Перед навалою» (1928), «У зворах Бескиду» (1933). М. Струтинський в анотації до першої з них писав: «Повість Р. Купчинського – це перша спроба відтворити середовище, в якому зродилася і зросла в могутню силу стрілецька ідея. Герої повісті – близькі знайомі автора. Події, які він описує, пережив як співучасник і очевидець. З цього боку твір автора є для історика 1914–1918 рр. «гарячим документом». Масовий читач буде вдячний

авторові за талановиту панораму картин з бурхливих воєнних років, в яких формується новий тип України».

За спогадами львівського професора, доктора філологічних наук Ю. К. Редька трилогію Р. Купчинського «Заметіль» у 30-ті роки зачитували до дірок.

А ось рецензія В. Заїкіна в літературно-науковому журналі «Дзвони» (№ 6 за 1933 рік): «Нова книжка Р. Купчинського «У зворах Бескиду», III ч., це одна з найкращих «воєнних» повістей, виданих «Червоною Калиною». Ця книжка – це направду ясний промінь серед нашої літературної «темної ночі».

Поезія Р. Купчинського, його літературно-критичні статті, воєнні спогади, пісні, фейлетони, журналістські нотатки, сатиричні вірші друкувалися у 20–30 роки в «Ділі», «Неділі», «Літературно-науковому віснику», «Дзвонах», «Шляхах», «Нових шляхах», «Літописі Червоної Калини». «Календарі «Червоної Калини», журналах «Назустріч», «Світ», «Ілюстровані вісті» і газеті «Краківські вісті». Друкувалися під власним прізвищем автора та псевдонімом Галактіон Чіпка. Разом з Василем Бобинським й художником Павлом Ковжуном, Роман Купчинський редагував літературно-мистецький журнал «Митуса». В 30-х роках був головою Товариства письменників і журналістів імені І. Франка у Львові (ТОПІЖ).

Та чи не найбільшу популярність здобули ліричні поезії Р.Купчинського, до яких сам складав музику. Своє поетичне кредо він висловив у відомій «Оді до пісні».

Розлука з родиною, воєнні походи і бої, смерть од ворожої кулі та від хвороби, рожеві мрії і сумне розчарування – це теми стрілецьких пісень Романа Купчинського. Вони були популярні серед стрілецтва і не тільки. В усій Україні.

Кожна стрілецька пісня має свою історію. Наприклад, пісня Романа Купчинського «Як з Бережан до кадри» виникла одночасно з твором Левка Лепкого «Бо війна війною» – під час переїзду Українських Січових Стрільців з Бережан до Коша після того, як вони зазнали поразки під Потуторами в жовтні

1916 року. Обробку пісні для мішаного хору зробили композитори З. Лисько, Б. Вахнянин та Я. Ярославенко. Багато розмов, а навіть дискусій іноді точиться навколо слова «до кадри». Дехто навіть переконує: не «до кадри», а «до кодрів».

Із цього приводу вносимо ясність. Кіш (кадра) – збірний пункт, спочатку був у Горонді, а потім у Замковій Паланці коло Мукачева – для тих, хто повертався до своїх сотень, – з відпусток, з лічниць або в складі розбитих частин з поля бою. Власне з цих стрільців періодично формували більші чи менші відділи, які під проводом старшин або підстаршин відсилали назад до сотень. Кадра не мала права набирати новобранців, вишколювати й формувати відділи до бойових куренів.

Є в пісні «Як з Бережан до кадри» такі слова:

Кервавилось серденько
Хорунжого Осипа,
Як нам з очей зникала
Та Золотая Липа.

Отож, хто ж такий хорунжий Осип? Це Осип Теліщак, якого Р. Купчинський разом з його пригодами та клопотами увічнив у пісні «Як з Бережан до кадри».

Після перших кривавих боїв на Маківці, композитор М. Гайворонський написав пісню на слова Романа Купчинського «Ой впав стрілець», присвячену пам'яті підхорунжого Мальованого, вбитого 1916 року на горі Лисоня, поблизу Бережан і похованого під Вільхівцем. Ще одну чудову мелодійну пісню «Гей, там у Вільхівці» написав Р. Купчинський у співавторстві з Л. Лепким після бою під Потуторами в жовтні 1916 року. Присвячена вона хорунжому, а потім сотникові Федькові Чернику.

Особливо багато стрілецьких пісень народилося під час позиційної боротьби над Стрипою, де гурт стрілецьких піснярів поповнив підхорунжий Л. Лепкий.

Плідну діяльність Р. Купчинський продовжував в атмосфері Пресової Кватири на хуторі Тудинка біля Соснова над Стрипою. Тут він здобув своїми піснями та віршами на стрілецькі теми велику популярність.

Із часів побуту УСС під Куропатниками й Конюхами маємо пісні Р. Купчинського «Човен хитається», «Накрила нічка», «Пише стара мати». Перша пісня складена на позиції під Куропатниками напровесні 1917 року. Тоді зібрала річка Ценівка талі води з гір та горбочків і створила справжнє озеро між стрілецькими та ворожими окопами. Весняні, місячні ночі приваблювали стрілецтво, і до пізньої години лунали співи та бриніли гітари. Пісня «Човен хитається», як зазначав сам автор музики і слів Р. Купчинський, була написана над розлитою Ценівкою під впливом місячної ночі та тужливих зітхань хорунжого УСС Василя Соловчука. Майстерні обробки цієї пісні зробили композитори Н. Нижанківський, Є. Козак, Ю. Корчинський. Вона і в наш час є окрасою репертуару багатьох професійних та самодіяльних колективів.

Пісню «Накрила нічка» Р. Купчинський написав теж під Куропатниками і присвятив її своєму сотенному командирові, поручнику О. Яремовичеві. Коли він загинув під Конюхами, автор додав другу частину, що з першою творить цілісний двочастиннй музичний твір:

Ударив гранат, як грім гримучий,
Землю розгорнув.
Збудив окопи і ліс дрімучий
І ставок, що вже заснув,
Там при окопах на долині.
Лежить поручник молодий,
Йому потічком випливає
Червона кров з грудий.
І знову стихло все довкола.
Ставок заснув, здрімнувся ліс,
І тільки вітер по соснині
Зітхання тихе ніс...

Після бою під Конюхами, у вишколі УСС, розміщеному в чотирьох селах коло Миколаєва над Дністром, виникла нова низка пісень.

У 1917 році в с. Рудниках над Дністром, де стояв похідний курінь УСС, Р. Купчинський створив пісню «За твої, дівчино», сповнену глибоким ліризмом. Тут же написані пісні «Ой чого ти зажурився, стрільче молодий», «Пиймо, друзі».

Про переїзд УСС за Збруч у 1918 році йдеться в пісні Р. Купчинського «Зажурились галичанки». Вона була популярна на всій Україні, для мішаного хору її обробив М. Леонтович. Пісню «Мав я раз дівчиноньку» Р. Купчинський написав у Грузькім на Херсонщині. «Ми йдемо в бій» – це слова з 1917 року, а в 1919-му, після переходу за Збруч, Р. Купчинський створив мелодію до них. Обробку для чоловічого хору зробив М. Колесса.

«Готуй мені збрую» – створена в Розвадові, коли два курені УСС виходили на фронт під Бережани. На цей час припадає і народження пісні «Не сміє бути в нас страху».

Чи є в горах краща квітка,
Як Ірчанова сусідка?
Чи є в раю де дзвіночок,
Як у Ірки голосочок

– це куплет із пісні Р. Купчинського «Ірчик», яку він написав у Чернятині біля Жмеринки 1920 року і присвятив хорунжому УСС Андрію Баб'юку, згодом письменникові, відомому під псевдонімом Мирослав Ірчан. Він узяв його від імені гімназистки Ірки Стромецьхої, в яку був «закоханий по вуха». Так пише про М. Ірчана в романі «Бо війна війною» Р. Іваничук. Майстерну обробку пісні «Ірчик» для соліста та чоловічого хору зробив диригент і композитор Степан Стельмашук.

Коли січові стрільці переїхали з Херсона на Буковину, Р. Купчинський створив пісню «Як стрільці йшли з України».

Пісні Р. Купчинського дуже швидко ставали популярними. Їх переписували в рукописні збірники. Передавали з уст в уста.

Ось пісня-реквієм «Ой там при долині», яку записав від стрільців під назвою «Стрілецька слава» академік Володимир Гнатюк, а потім подав її в розвідці «Війна і народна поезія»:

Ой там при долині, гранатами зритій,
Лежить не віднині січовик убитий.
Козацькеє тіло від вітру зчорніло,
А личко розцвіле зів'яло, змарніло.

Цей твір теж має свою історію. Присвячений він пам'яті десятника УСС Луцика, що поліг 1915 року в Карпатах. Майстерну обробку пісні зробили В. Барвінський і Є. Козак.

Важкі випробування випали на долю січового стрілецтва не тільки на фронті, але під час перебування у ворожому полоні. Власне, тут Р. Купчинський написав пісню «У Тухолі», А А. Баландюк – «Ой зацвіла черемха».

Після національно-визвольних змагань Р. Купчинський емігрував за кордон. Жив у Німеччині. Потім у м. Оссінг біля Нью-Йорка. В Нью-Йорку 1965 року вийшла його поема «Скоропад», а роком раніше у Вінніпезі побачили світ «Мисливські оповідання».

Помер Купчинський 10 листопада 1970 року в Оссінгу, де й похований. У Нью-Йорку 1977 року вийшла повна збірка (біля 60 його пісень) під назвою «Ми йдемо в бій».

Збірка, яка допомагає збагнути велич діянь наших славних попередників, щоб мати духовну й лицарську силу бути гідними їхнього чину.

ЗА РІДНИЙ КРАЙ

слова та музика Романа Купчинського

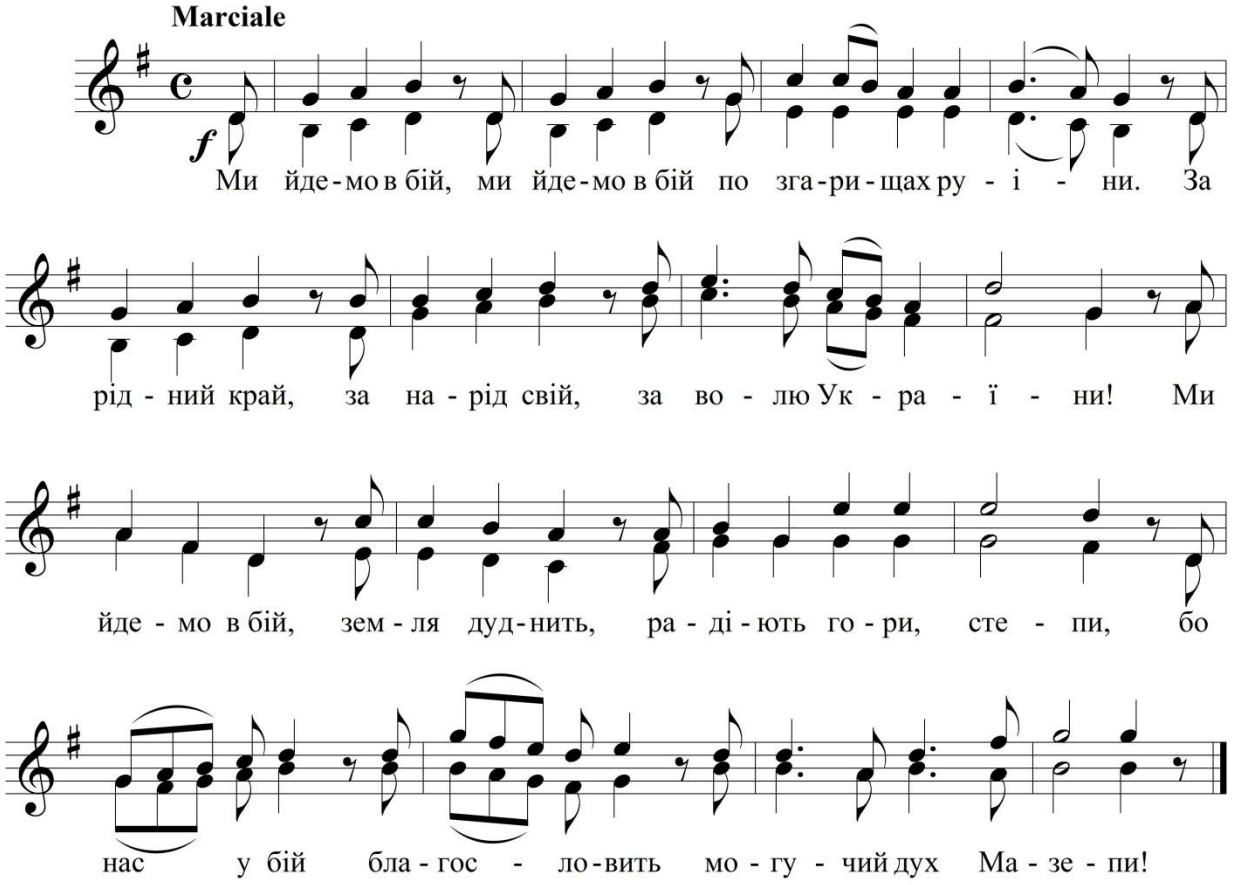

Ми йдемо в бій, ми йдемо в бій
По згарищах руїни.
За рідний край, за нарід свій,
За волю України!
Ми йдемо в бій, земля дуднить,
Радіють гори, степи,
Бо нас у бій благословить
Могучий дух Мазепи!

ОЙ ТАМ ПРИ ДОЛИНІ

пісня на слова УСС
музика Романа Купчинського

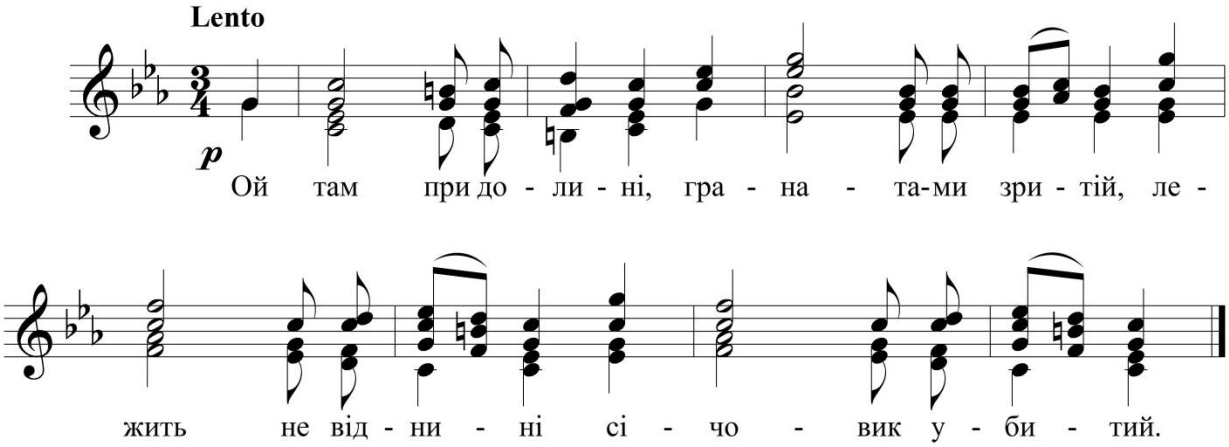

Ой там при долині, гранатами зритій,
Лежить не віднині січовик убитий.

Козацькеє тіло від вітру зчорніло,
А личко розцвіле зів'яло, змарніло...

Не заплаче мати та й над головою,
Не посадить м'яти на могилу твою...

Не викує, брате, літ твоїх зозуля,
Закує з гармати ворожая куля...

Береза не зронить листків на могилу,
І дзвін не задзвонить, не сповістить милу.

Один бір заплаче нишком серед ночі,
І ворон закряче, виймаючи очі...

Одні рано-вранці вітри заголосять,
Вовки-сіроманці кістки порозносять.

І кров по долині накриє мурава –
Та слава не згине, Січовая Слава!

ЗАКВІТЧАЛИ ДІВЧАТОНЬКА

слова та музика Романа Купчинського
гармонізація Антіна Баландюка

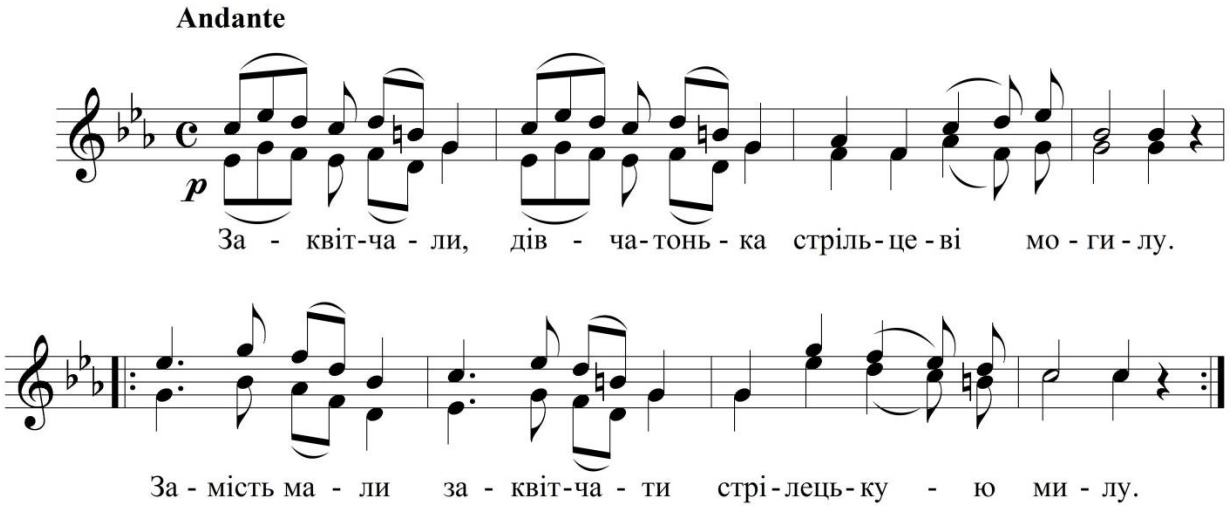

Заквітчали дівчатонька стрілецьку могилу.
Замість мали заквітчати стрілецькую милу.

Невисокий хрест з берези заплели віночком.
Замість мали заплітати косу барвіночком.

І пісочком висипали стежечку довкола.
Замість мали постелити рушник до престола.

Схилилися дві берези наліво й направо;
А на вітах вітер грає про стрілецьку славу.

ГЕЙ ТАМ У ВІЛЬХІВЦІ

слова Романа Купчинського
та Левка Лепкого
гармонізація Антіна Баландюка

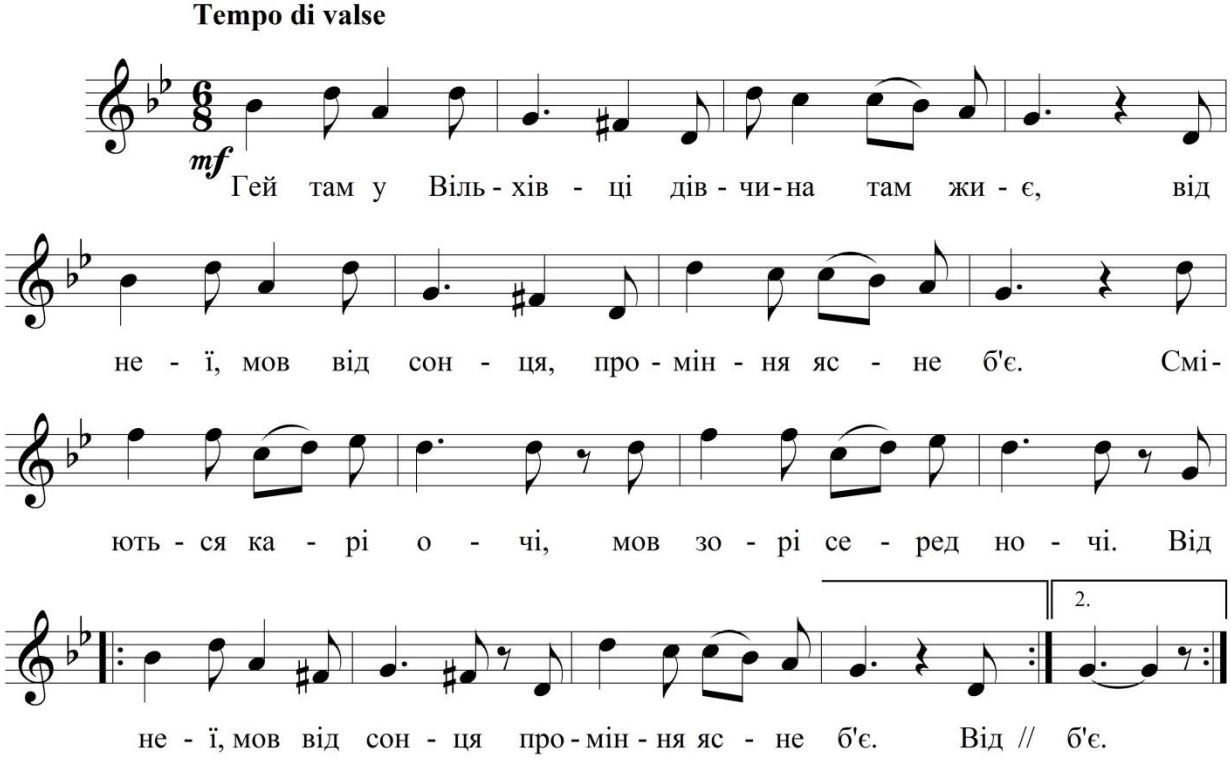

Гей там у Вільхівці дівчина там жиє,
Від неї, мов від сонця, проміння ясне б'є.
Сміються карі очі, мов зорі серед ночі,
Від неї, мов від сонця, проміння ясне б'є.

До тої дівчиноньки хорунжий заходив
І в синіх оченятах спокій душі втопив.
Чи в хаті, чи на полі він кляв нещасній долі
І в злості дві російські дивізії розбив

Аж раз у темну нічку, як світ безжурно спав,
Таємними стежками москаль на полк напав.
Як лев, наш Черник бився та й він вкінці зморився
І разом з товариством в неволеньку попав

Тепер він машерує в далекую Сибір
І очі все звертає до ясних, ясних зір.
А скільки разів гляне, то Вільховець спом'яне
І дивиться так сумно в синіючий простір.

ЯК З БЕРЕЖАН ДО КАДРИ

слова та музика Романа Купчинського

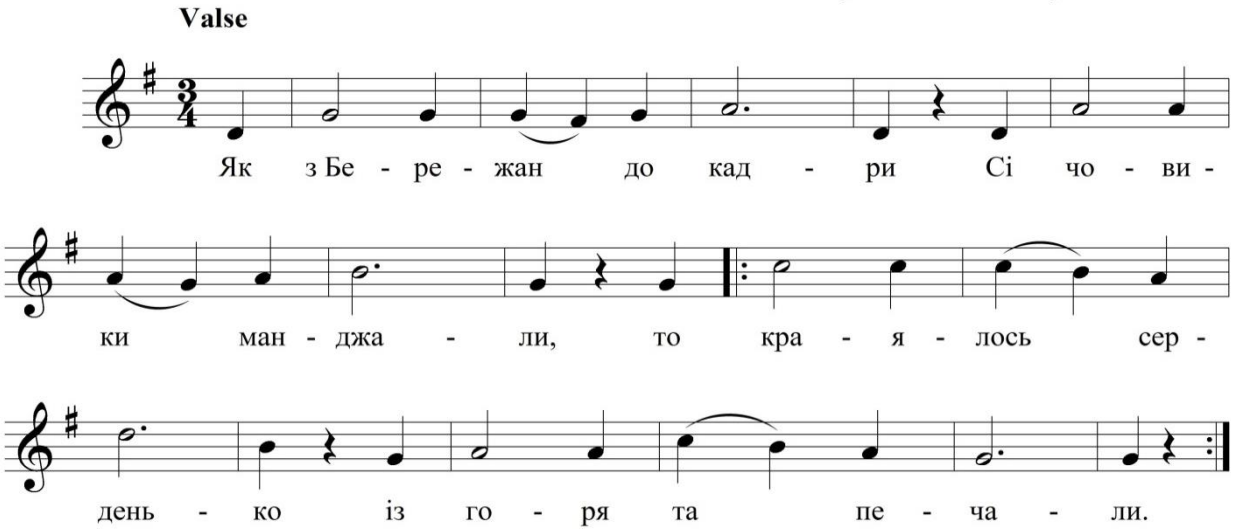

Як з Бережан до кадри
Січовики манджали,
То краялось серденько
Із горя та печали.

Кервилося серденько
Хорунжого Осипа,
Як нам з очей зникала
Та Золотая Липа.

Кервилося серденько
Не тихло й на хвилину,
Бо в Бережанах кидав
Кохануюдівчину:

"Прощай, моє Олятко,
Дівчина чорнобрива.
Нас нині розлучає
Та доля нещаслива.

Чи прийде час веселий,
Чи прийде зла година,
Я все тебе згадаю,
Що ти моя єдина".

Як дівчина почула
Такі слова закляття,
Склочила головоньку
І впала ув обняття.

Як з Лісник тай до кадри
Січовики манджали,
Кервилося серденько
Від горя і печали.

Кервилося серденько
Хорунжого Осипа,
Як нам з очей зникала
Та Золотая Липа.

Кервилося серденько,
Не тихло й на хвилину,
Бо в Лісниках він кидав
Кохануюдівчину:

"Прощай, моя Стефуню,
Мій соняшний промінь,
Моя ти осолодо
В воєнному терпінню.

Чи прийде час веселий,
Чи прийде зла година,
Я все тебе згадаю,
Що ти моя єдина".

Як дівчина почула
Такі слова любові,
То в поцілуй зложила
Устонька коральові.

Як Стрільчики Січові
До кадри доїжджали,
То спомини їх серця
У грудях розривали.

Згадав і наш хорунжий
Зайняту вже Надвірну,
А в ній і одиноку
Свою дівчину вірну...

ОЙ ШУМИТЬ, ШУМИТЬ

слова та музика Романа Купчинського

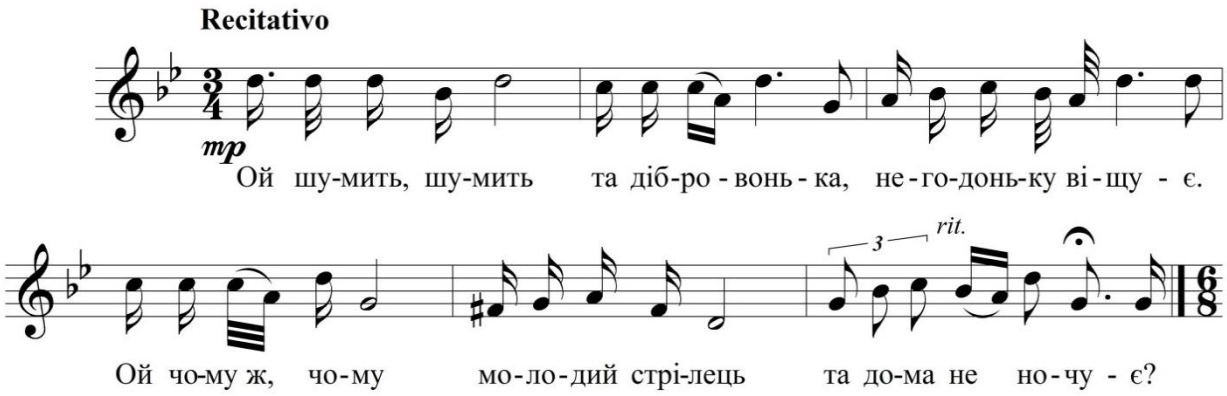

Ой шумить, шумить та дібровонька,
Негодоньку віщує.
Ой чому ж, чому молодий стрілець
Та дома не ночує?

Ой шумить, шумить та дібровонька,
Чи не буря надходить?
Молодий стрілець до дівчиноньки
На розмовоньку ходить.

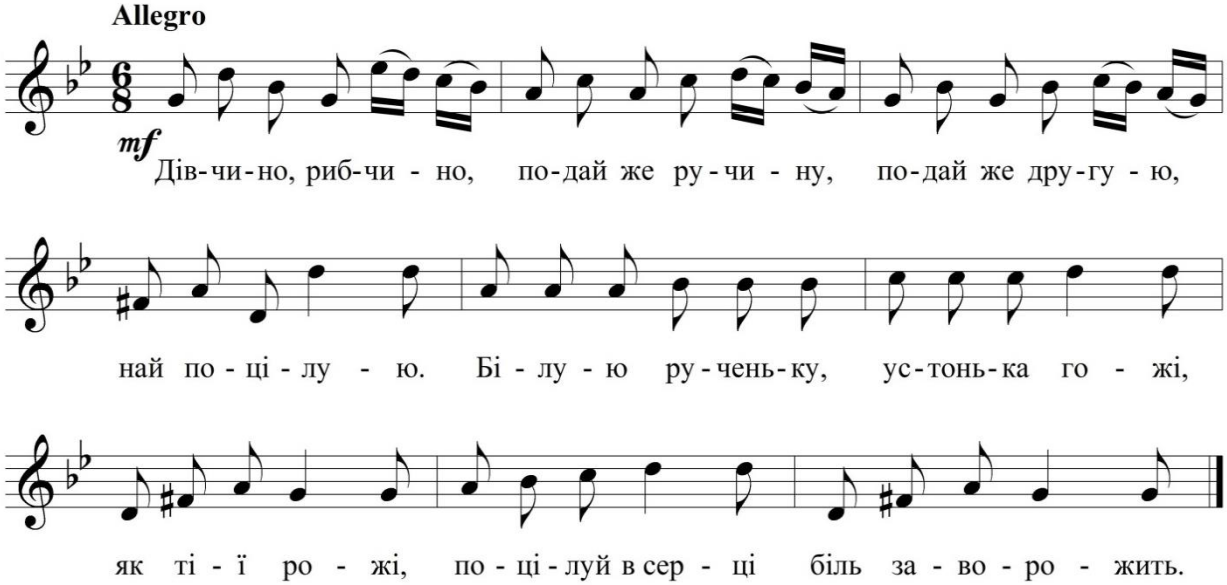

– Дівчино, рибчино, подай же ручину,
Подай же другую, най поцілую
Білую рученьку, устонька гожі, як тії рожі,
Поцілуй в серці біль заворожить.

– І ручку подала б, і поцілувала б,
Та ну ж хто чатує - поцілуй вчує!
Піде обмовонька зараз лукава, піде неслава.
Що ж би матуся на це сказала?

– Кохана! Сплять люде, хто ж слухати буде?
Заснула й калина ген коло тина!
Ще соловейко лиш милу розважить і спати ляже,
Він хоч почує, то не розкаже.

– Дам руку на хвилю, та уст не нахилю,
Боюся погуби, мій ти голубе!
Видная ніченька, милий козаче, ще хто побачить,
Хто ж сиротині таке пробачить?

– Не бійся, миленька, хоч нічка видненька
І місяць світить – він не помітить!
Яснії зіроньки лягають спати, хто ж буде знати?
Дай же устонька поцілувати!

ОЙ ЧОГО Ж ТИ ЗАЖУРИВСЯ

слова та музика Романа Купчинського

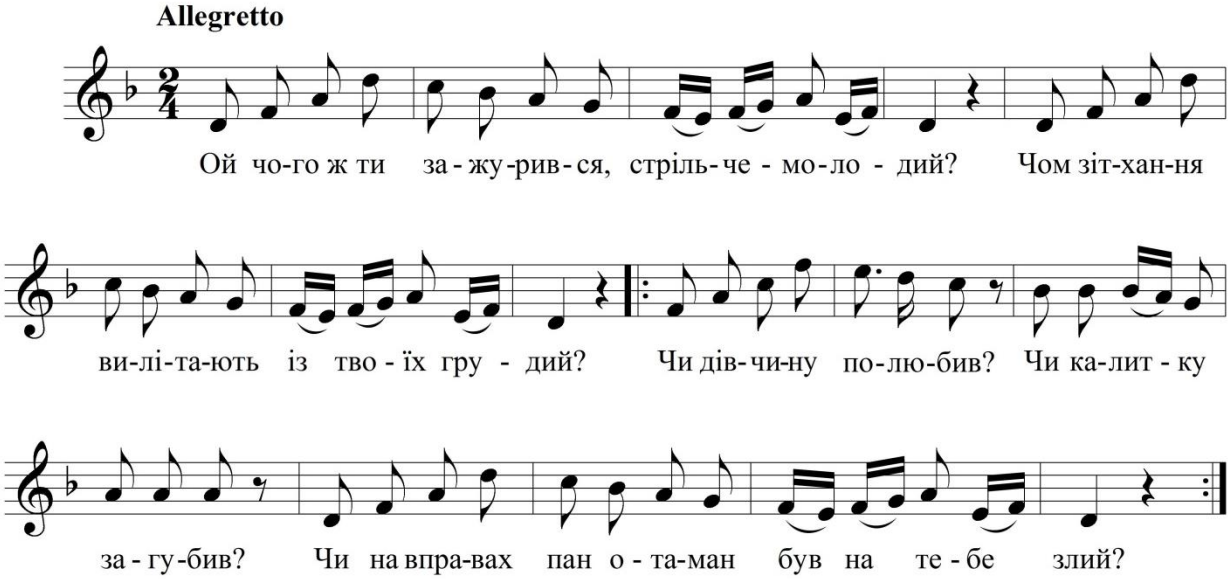

Ой чого ж ти зажурився, стрільче молодий?
Чом зітхання вилітають із твоїх грудий?
Чи дівчину полюбив, чи калитку загубив,
Чи на вправах пан отаман був на тебе злий?

– Ні, на вправах пан отаман мене не сварив,
Ні, калитки дорогої я не загубив.
Тільки собі на біду дівчиноньку молоду
Безнадійно, але вірно, щиро полюбив.

Не журися, молод-стрільче, бо жура зведе!
Друг для друга добру раду завсігди найде!
Очком-бочком заверни, острогами подзвони,
А за місяць дівчинонька вже твоя буде!

Ой послухав тої ради січовий стрілець,
Своїй журі безконечній він зробив кінець.
Очком-бочком завертав, обіймав і цілував,
А – ... дівчиноньку повів під вінець.

ГОТУЙ МЕНІ ЗБРУЮ

слова та музика Романа Купчинського

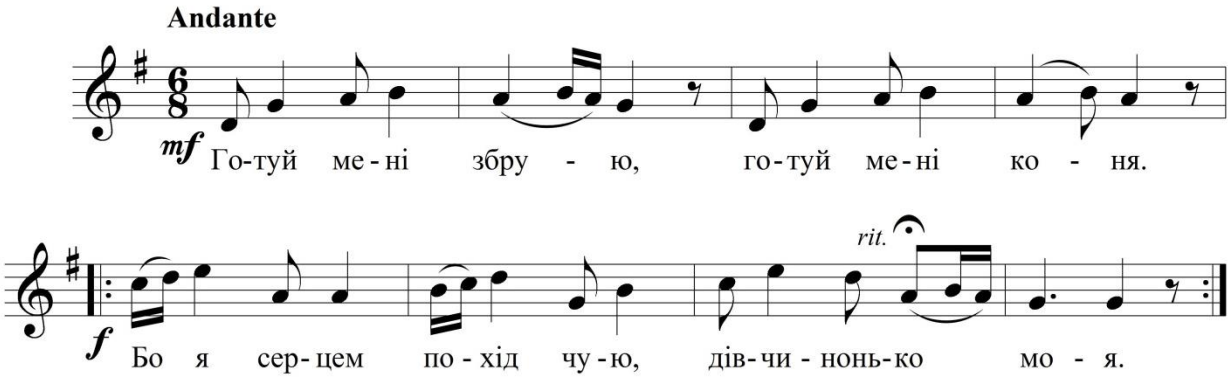

Готуй мені збрую,
Готуй мені коня.
Бо я серцем похід чую,
Дівчинонько моя.

Дай уста рожеві
Ще й поцілувати,
Нім заграють нам крицеві
Московські гармати.

Піду я, піду я,
А де – сам не знаю,
Може, люту смерть знайду я
В далекому краю.

Прийдуть вірні друзі,
Прийдуть, заспівають,
Під явором в темнім лузі
Мене поховають.

Не плач же, дівчино,
Серденько кохане,
А заплачеш в ту хвилину,
Як мене не стане.

ЗА ТВОЇ, ДІВЧИНО

слова та музика Романа Купчинського

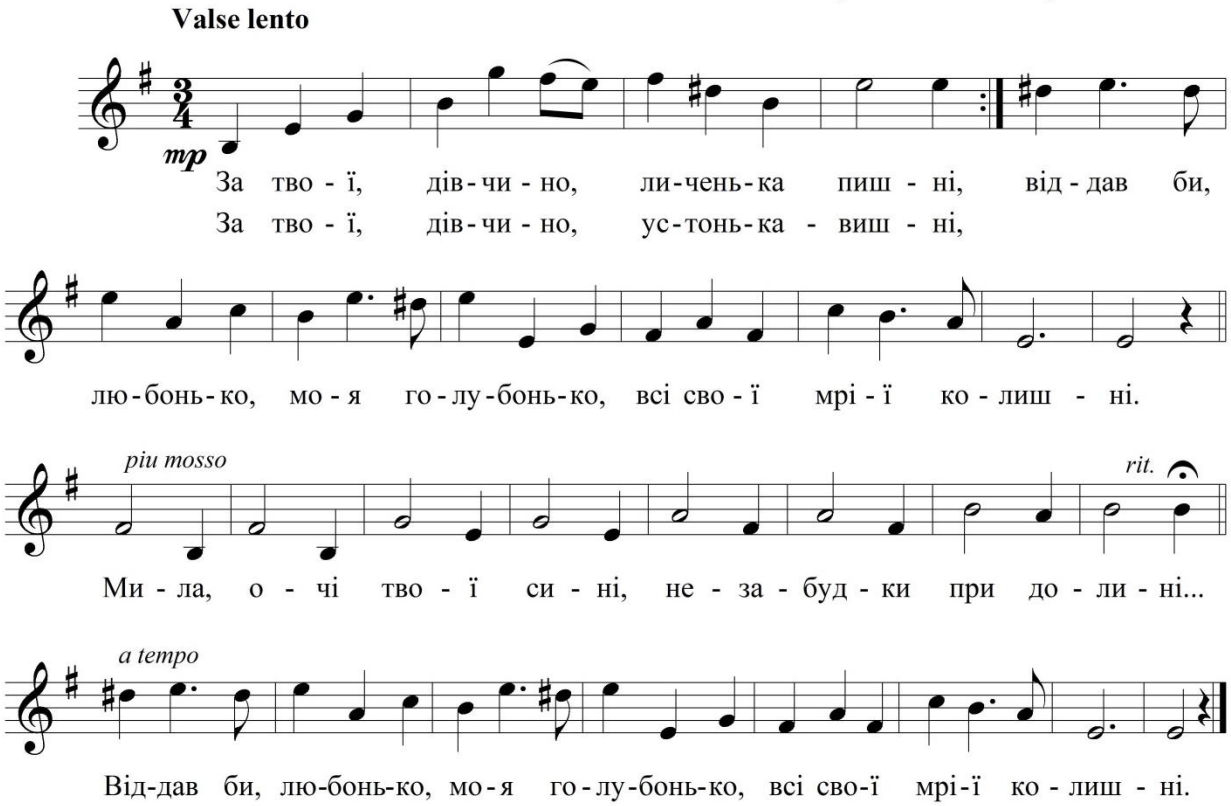

За твої, дівчино, личенька пишні,
За твої, дівчино, устонька – вишні,
Від дав би, любонько, моя голубонько,
Всі мої мрії колишні.
Мила, очі твої сині – незабудки при долині.
Від дав би, любонько, моя голубонько,
Всі мої мрії колишні.

За твої, дівчино, чорнії брови,
За твою, дівчино, краплю любови,
Віддав би, любонько, моя голубонько,
Всі свої юні розмови.
Люба, очі твої сині – незабудки при долині.
Віддав би, любонько, моя голубонько,
Всі свої юні розмови.

ЧОВЕН ХИТАЄТЬСЯ

слова та музика Романа Купчинського

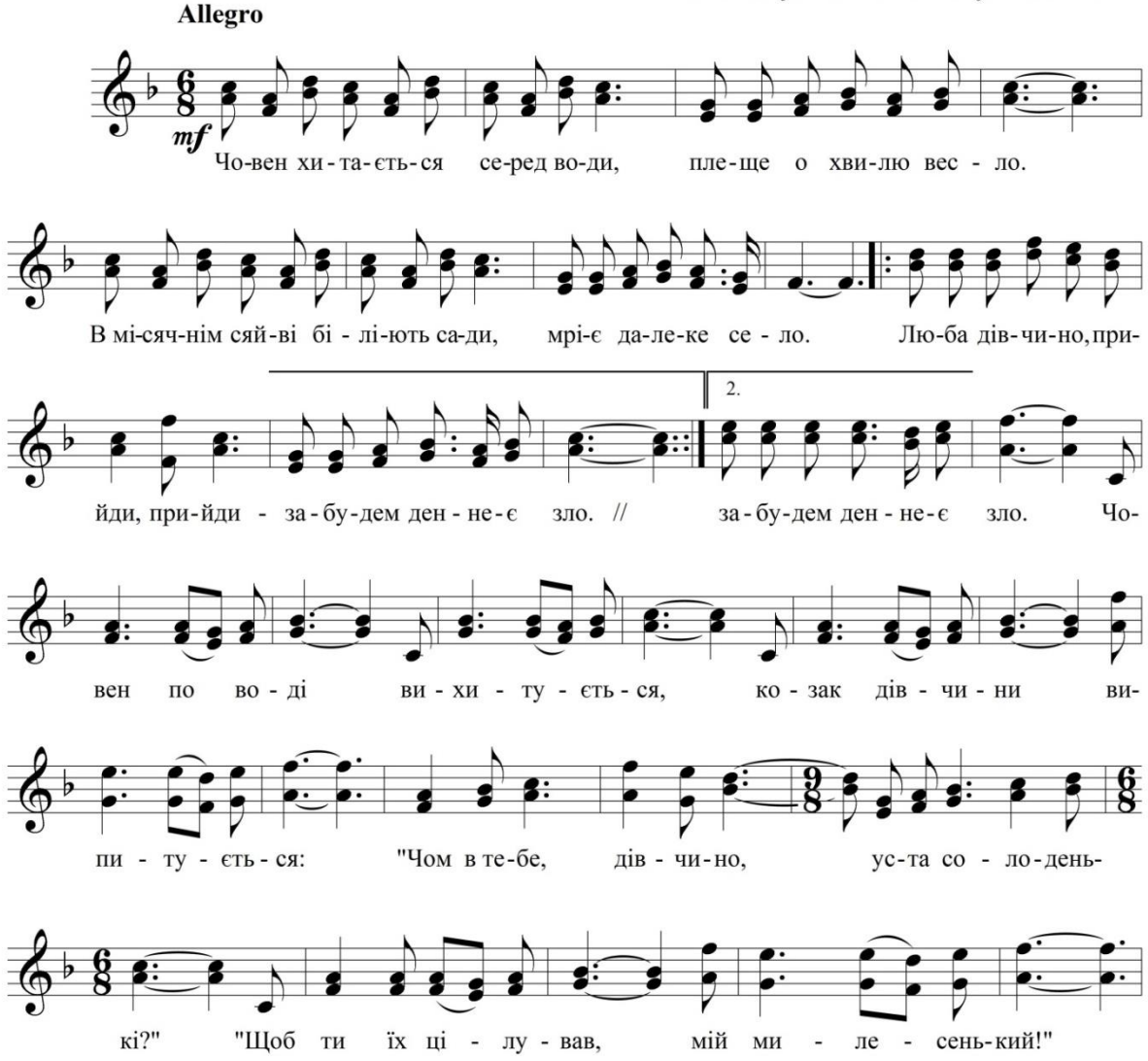

Човен хитається серед води,
Плеще о хвилю весло.
В місячнім сяйві біліють сади,
Мріє далеко село.
Люба дівчино, прийди, прийди,
Забудем деннеє зло!
Люба дівчино, прийди, прийди,
Забудем деннеє зло!

Човен по воді вихитується,
Козак дівчини випитується:
"Чом в тебе, дівчино, уста солоденькі?"
"Щоб ти їх цілував, мій милесенький".

Човен хитається серед води,
Тільки одні комиші.
З вітром жартуючи на всі лади,
Ворушать тишу вночі.
Люба дівчино, прийди, прийди,
Дай же розраду душі!
Люба дівчино, прийди, прийди,
Дай же розраду душі!

Човен по воді вихитується,
Козак дівчини випитується:
"Чом в тебе, дівчино, очка чорнесенькі?"
"Від темної нічки, мій милесенький".

ПИШЕ СТАРА МАТИ

слова та музика Романа Купчинського

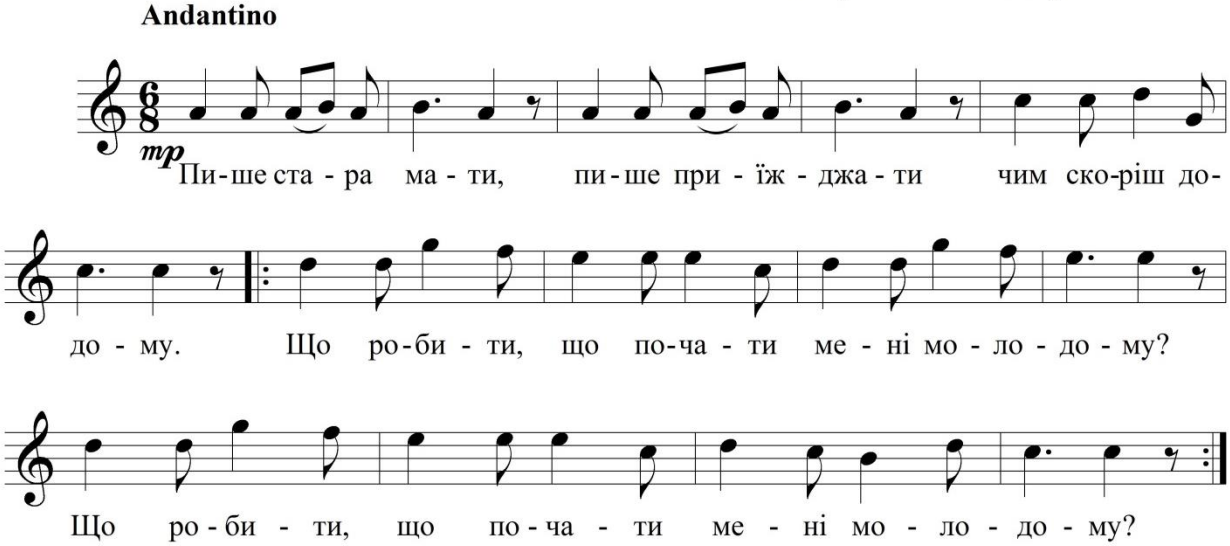

Пише стара мати,
Пише приїжджати
Чим скоріш додому,
Що робити, що почати
Мені молодому?

Ой ходжу я, блуджу,
Білим світом нуджу,
З вечора до рана.
Хіба піду та потруджу
Пана отамана.

Гарно приберуся.
Остро поклонюся
Та й просити стану:
"Пусти, батьку, до матусі,
Най на ню хоч гляну".

Пан отаман моргне,
Сиві вуса торгне.
Походить, подише,
Далі свій реєстр розгорне,
І урльоп напише.

Поїду до свої
Матусі старої
На одну годину,
А до свої миленької
На цілую днину.

Поїду до свої
Матусі старої,
Щоб поклін віддати,
А до свої миленької –
Щоб поцілувати.

НАКРИЛА НІЧКА

слова та музика Романа Купчинського

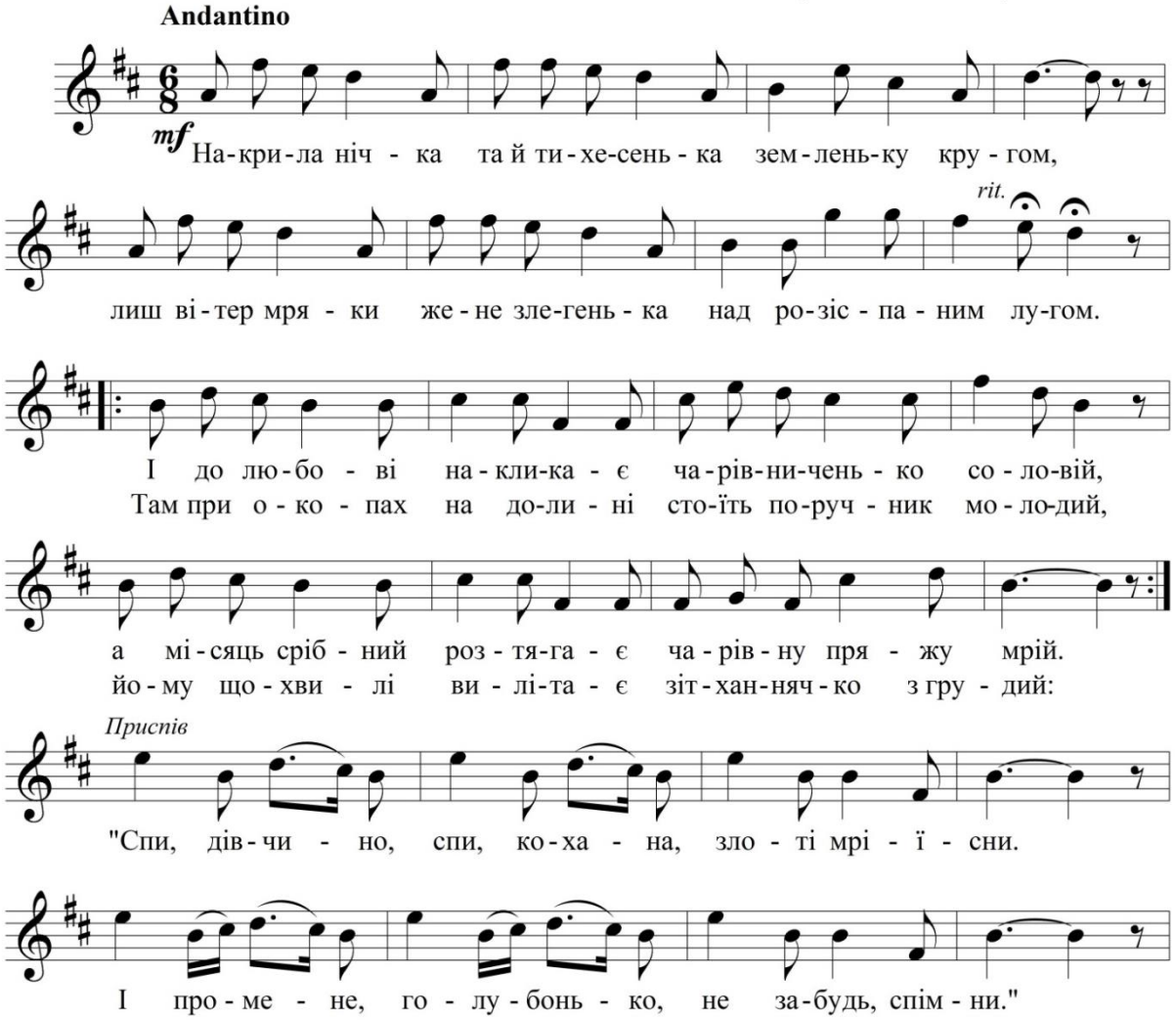

Накрила нічка та й тихесенько
Земленьку кругом,
Лиш вітер мряки жене злегенька
Над розіспаним лугом.
І до любови накликає
Чарівниченько-соловій,
А місяць срібний розтягає
Чарівну пряжу мрій.
Там при окопах на долині
Стоїть поручник молодий,
Йому щохвилі вилітає
Зітханнячко з грудий:

Приспів:
"Спи, дівчино, спи, кохана,
Злоті мрії-сни,
І про мене, голубонько,
Не забудь, спімни".

А там у Львові музики грають,
Танець жваво йде.
Дівочі очі, як зорі сяють,
Любка всім перед веде.
І усміхається чарівно,
І клонить голову на грудь...
А сотник просить, сотник молить:
"Кохана! Не забудь!"
Сіріє ранок, світла гаснуть,
Тяжіє сонна голова,
А сотник шепче ще до ушка
Прощальнії слова:

Приспів:
"Спи, дівчино, спи, кохана,
Злоті мрії-сни,
І про мене, голубонько,
Не забудь, спімни".

Ударив гранат, як грім гремучий,–
Землю розгорнув,
Збудив окопи і ліс дрімучий,
І ставок, що вже заснув.
Там при окопах на долині
Лежить поручник молодий,
Йому потічком випливає
Червона кров з грудий.
І знову стихло все довкола,
Ставок заснув, здрімнувся ліс
І тільки вітер на соснині
Зітхання тихе ніс:

Приспів:
"Спи, дівчино, спи, кохана,
Злоті мрії-сни,
І про мене, голубонько,
Не забудь, спімни".

НЕ СМІЄ БУТИ В НАС СТРАХУ

("Гімн лицарів Залізної Остроги")

слова та музика Романа Купчинського

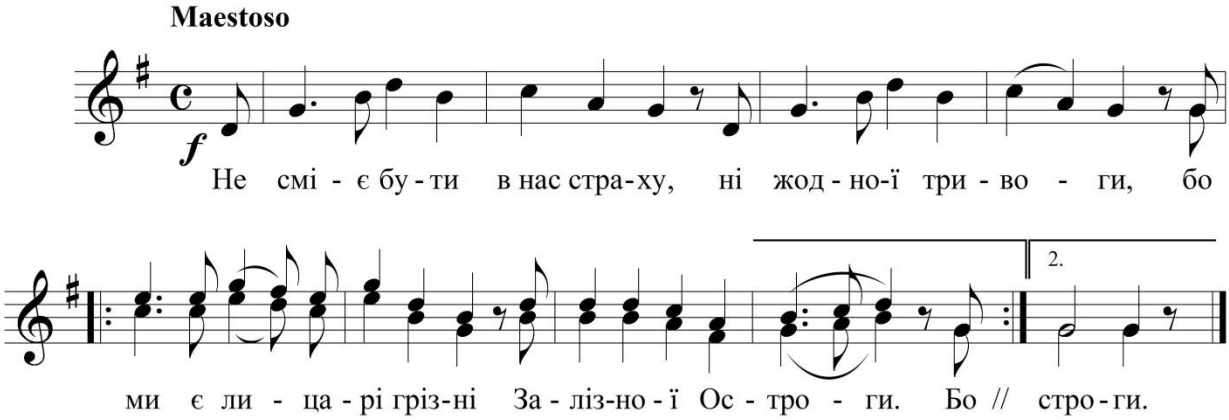

Не сміє бути в нас страху,
Ні жодної тривоги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

Не страшать нас і в цісарів
Високії пороги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

А до дівочих ніжних серць
Ми знаєм всі дороги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

Не святкуватиме ніхто
Над нами перемоги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги.

ВДАРЯЙ МЕЧЕМ!

слова та музика Романа Купчинського

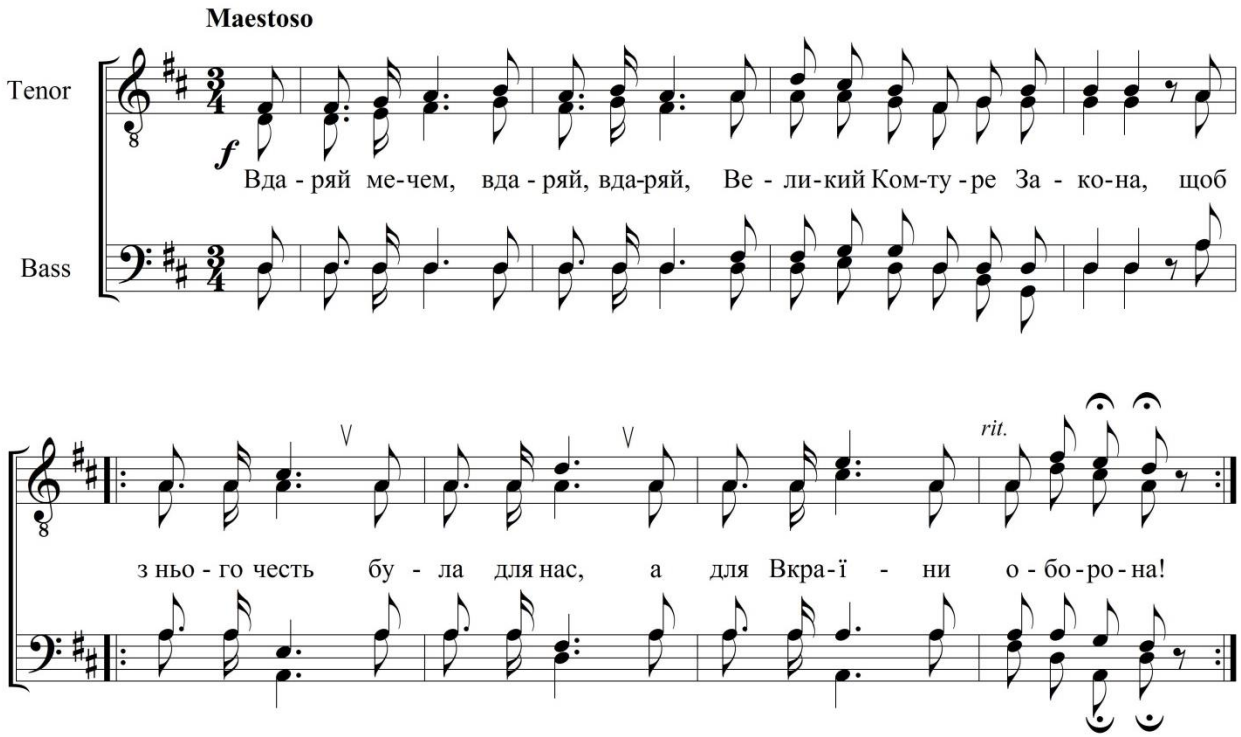

Вдаряй мечем, вдаряй, вдаряй,
Великий Комтуре Закона,
Щоб з нього честь була для нас,
А для Вкраїни – оборона.

ПИЙМО, ДРУЗІ

слова та музика Романа Купчинського

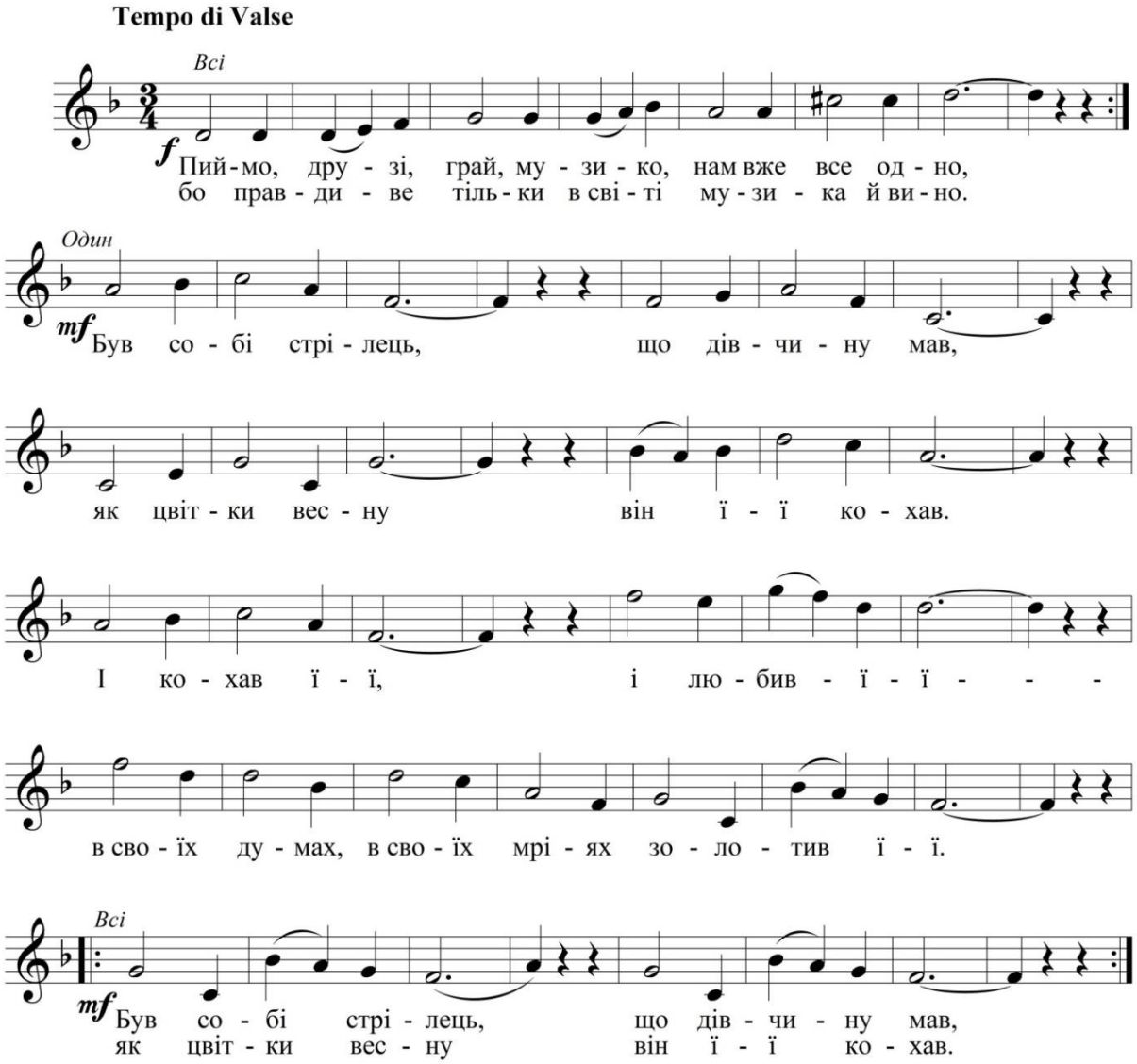

Пиймо, друзі, грай, музика, нам вже все одно,
Бо правдиве тільки в світі музика й вино.

Був собі стрілець, що дівчину мав –
Як цвітки весну, він її кохав,
І кохав її, і любив її,
В своїх думах, в своїх мріях золотив її.
Був собі стрілець, що дівчину мав –
Як цвітки весну, він її кохав.

Та зайнялось раз небо від гармат,
В боротьбі страшній йшов на брата брат.
І стрілець ішов, як пристало всім,
Та постріляний, побитий повернувся в дім.
Був собі стрілець, що дівчину мав –
Як цвітки весну, він її кохав.

Нім до матінки рідної прийшов,
Перше дівчину свою віднайшов,
Та як стрінув лиш мрію своїх мрій,
То жорстоке впало слово: "Ти тепер не мій".
Був собі стрілець, що дівчину мав –
Як цвітки весну, він її кохав.

Пиймо, друзі, грай, музика, нам вже все одно,
Бо правдиве тільки в світі музика й вино.

ЗАЖУРИЛИСЬ ГАЛИЧАНКИ

слова та музика Романа Купчинського

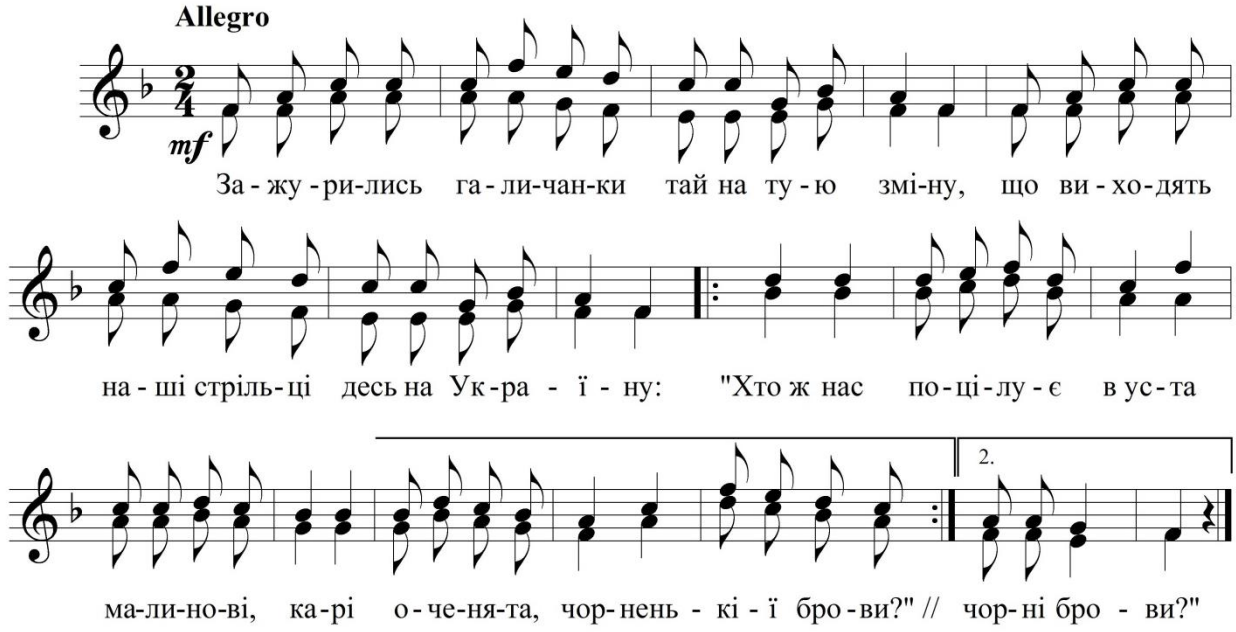

Зажурились галичанки та й на тую зміну,
Що виходять наші стрільці десь на Україну:
– Хто ж нас поцілує в уста малинові,
Карі оченята, чорненькії брови?

– Не журіться, галичанки, є ще там військові,
Вони краще обнімають, як стрільці січові,
Ті вас поцілують в уста малинові,
Карі оченята, чорненькії брови.

– Ні не будуть галичанок інші обіймати
І не будуть нам на вушко всячину шептати.
Ні, не поцілують в уста малинові,
Карі оченята, чорненькії брови.

Аж як ви вже з України вернетеся знову
І як станете, як було, з нами на розмову.
Тоді вже цілуйте в уста малинові,
Карі оченята, чорненькії брови.

ОЙ ТА ЗАЖУРИЛИСЬ СТРІЛЬЦІ СІЧОВІЇ

слова та музика Романа Купчинського

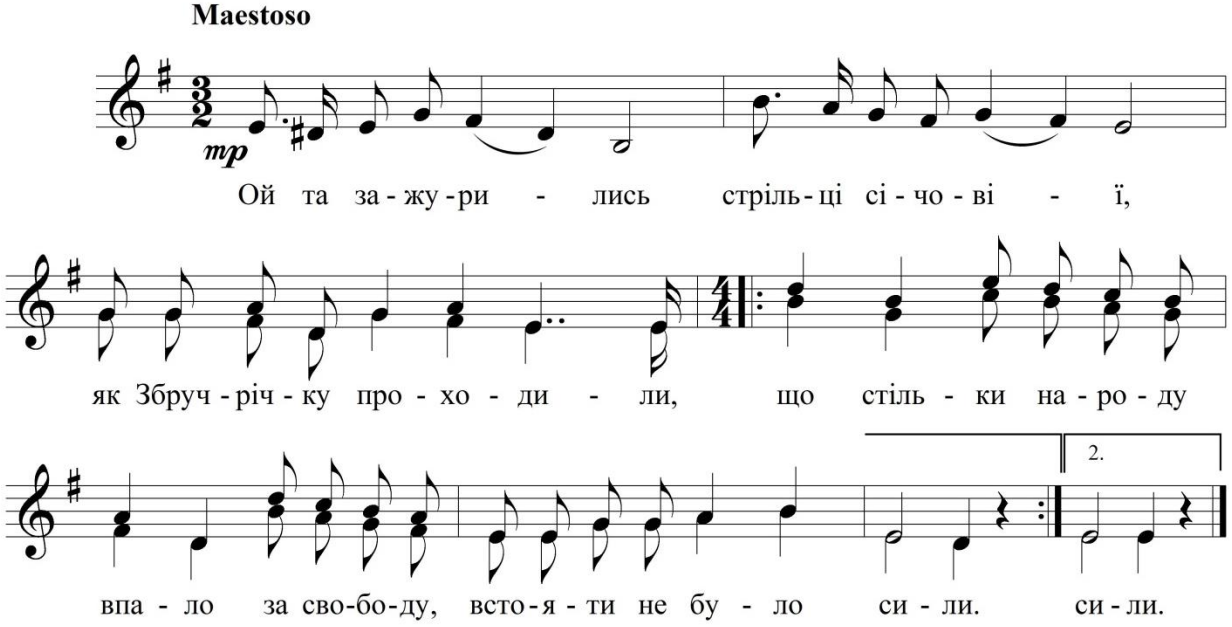

Ой та зажурились Стрільці Січовії,
Як Збруч-річку проходили,
Що стільки народу впало за свободу,
Встояти не було сили.

Ой та зажурились Стрільці Січовії,
Стали дрібні сльози лити:
Буде ворог клятий батьками орати,
Матерями волочити.

Ой не тішся, враже, що весь край, то наше!
Ще живе стрілецька слава.
Вернуться ще тії Стрільці Січовії.
Впаде вража міць лукава.

МАВ Я РАЗ ДІВЧИНОНЬКУ

слова та музика Романа Купчинського

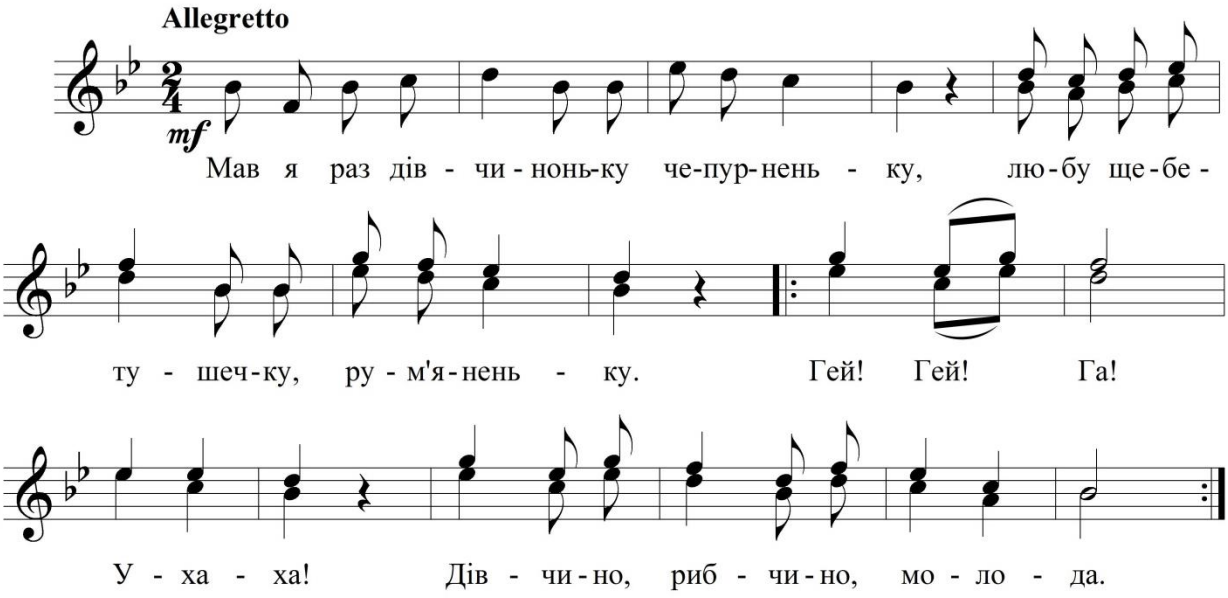

Мав я раз дівчиноньку чепурненьку,
Любу щебетушечку рум'яненьку.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

Посилав я старости у неділю,
Думав, погуляємо на весіллю.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

Мали повернутися з рушниками,
Але повернулися з гарбузами.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

Всьому супротивився батько рідний,
Бо вона багатая, а я бідний.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

Думав я втопитися з тої злості,
Та вода холодная ломить кості.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

Думав я застрілитись із рушниці,
Порох був замочений в порошниці.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

Щоби врятуватися від спокуси,
Пішов записався я в УСуСи.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

Вже про галичаночку не думаю,
Бо на Наддніпрянщині десять маю.
Гей! Гей! Га! Уха-ха!
Дівчино, рибчино, молода.

ІРЧИК

слова та музика Романа Купчинського

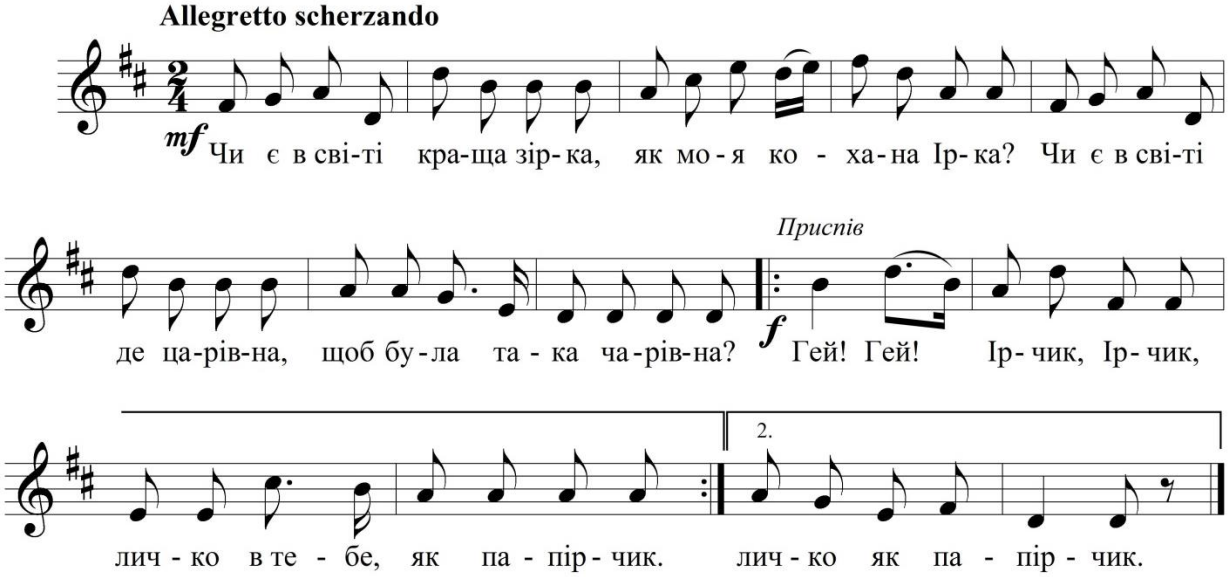

Чи є в світі краща зірка,
Як моя кохана Ірка,
Чи є в світі де царівна,
Щоб була така чарівна.

Приспів:
Гей, гей, Ірчик, Ірчик,
Личко в тебе, як папірчик.
Гей, гей, Ірчик, Ірчик,
Личко, як папірчик.

Чи є в горах краща квітка,
Як Ірчанова сусідка?
Чи є в раю де дзвіночок,
Як сусідки голосочок?

Приспів.

Поцілує, як ангелик,
Затанцює, як метелик,
Приголубить, як голубка,
Але тільки свого любка.

Приспів.

В неї коси золотисті,
Як на сонці води чисті,
В неї устонька — коралі,
І так далі, і так далі.

Приспів.

ЯК СТРІЛЬЦІ ЙШЛИ З УКРАЇНИ

слова та музика Романа Купчинського

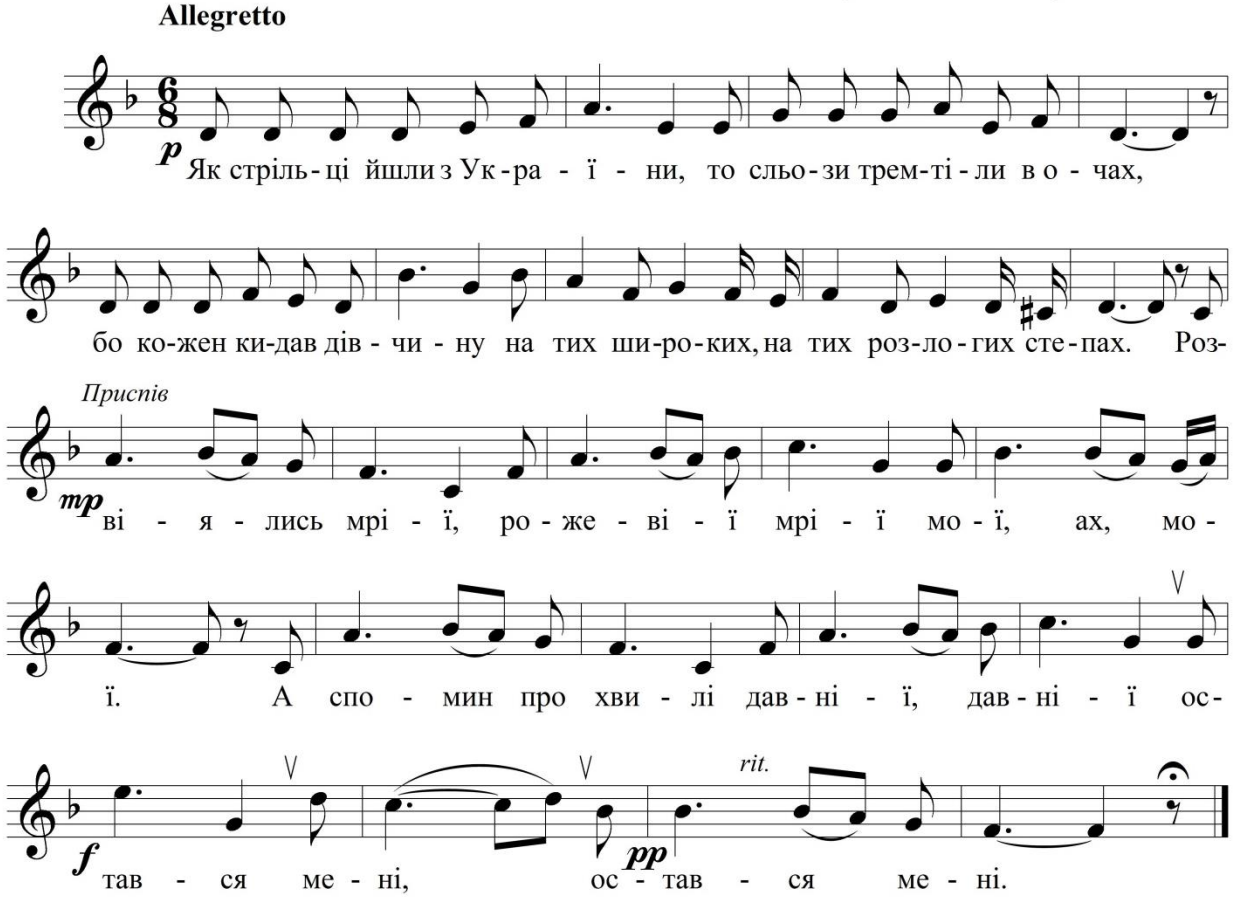

Як стрільці йшли з України,
То сльози тремтіли в очах,
Бо кождий кидав дівчину
На тих широких, на тих розлогих степах.

Приспів:
Розвіялись мрії рожеві,
Мрії мої, ах мої –
А спомин про хвилі давнії,
Остався мені, остався мені.

В городі Єлисаветі
Тужили дівчата в той день,
І нило серце з розпуки,
І гас у грудях, і гас в очках огень.

Приспів

Поїзд помчався стрілою
На призабутий Захід,
А тільки пісня крилата
З димом буяла, з димом вертала назад.

Приспів

ОЙ ЗАЦВИЛА ЧЕРЕМХА

слова Романа Купчинського
музика Антіна Баландюка

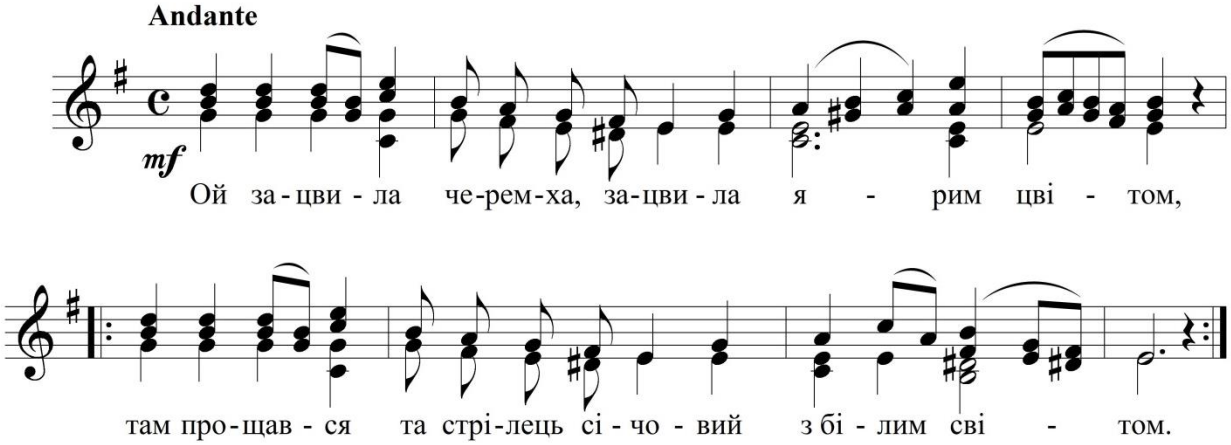

Ой зацвила черемха, зацвила ярим цвітом,
Там прощався та стрілець січовий з білим світом.

Там прощався та стрілець січовий слізоньками,
Що не має кому прокопати йому ями.

Нема кому труни тисової зготовити,
Буде тіло чорне гайвороння розносити.

А черемха тую скаргу тиху зрозуміла,
Чисту душу стрільця січового пожаліла.

– Спи спокійно, стрільчику січовий, спи, мій сину,
Бо я тебе чесно поховаю, як дитину.

Рано-вранці прийшли за ним друзі поглядіти,
А за нічку стрільця січового вкрили квіти.

ЗАСУМУЙ ТРЕМБІТО

слова та музика Романа Купчинського

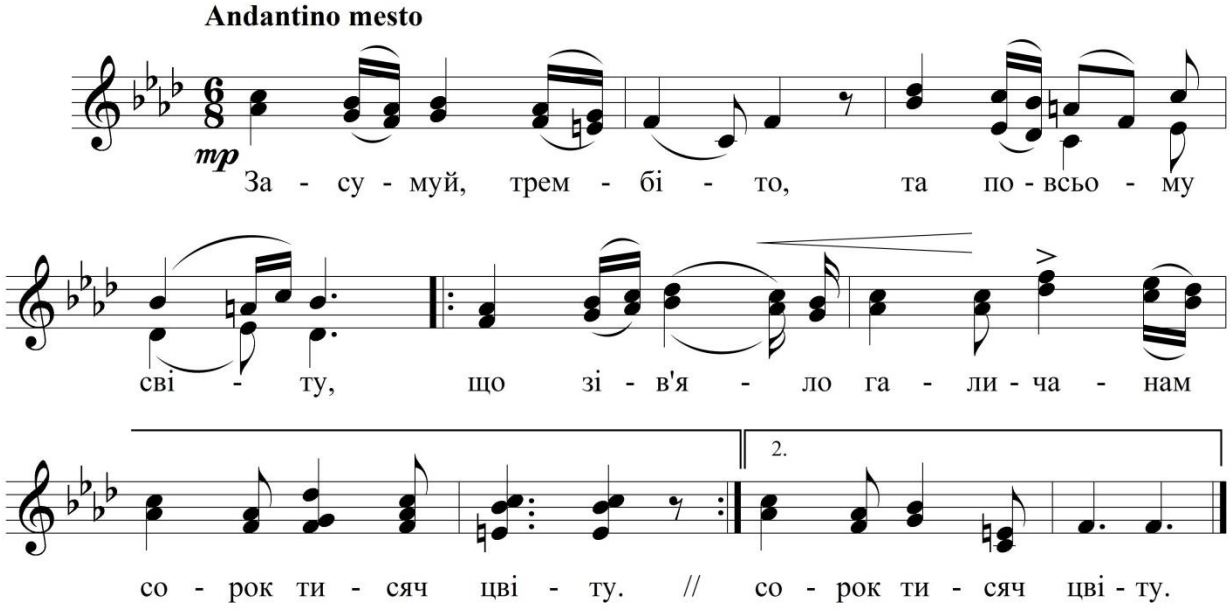

Засумуй, трембіто,
Та по всьому світу,
Що зів'яло галичанам
Сорок тисяч цвіту.

Засумуй, трембіто,
Та на всі Карпати,
Щоб не ждали сина з войни
Ні батько, ні мати.

Засумуй, трембіто,
Та на все Поділля,
Щоб не ждала дівчинонька
Хлопця на весілля.

Засумуй, трембіто,
Що галицька сила,
Та від Збруча по Славуту
Трупом застелила.

ЛЕТИ, МОЯ ДУМО

слова Романа Купчинського
музика народна
подана у варіанті Василя Подуфалого

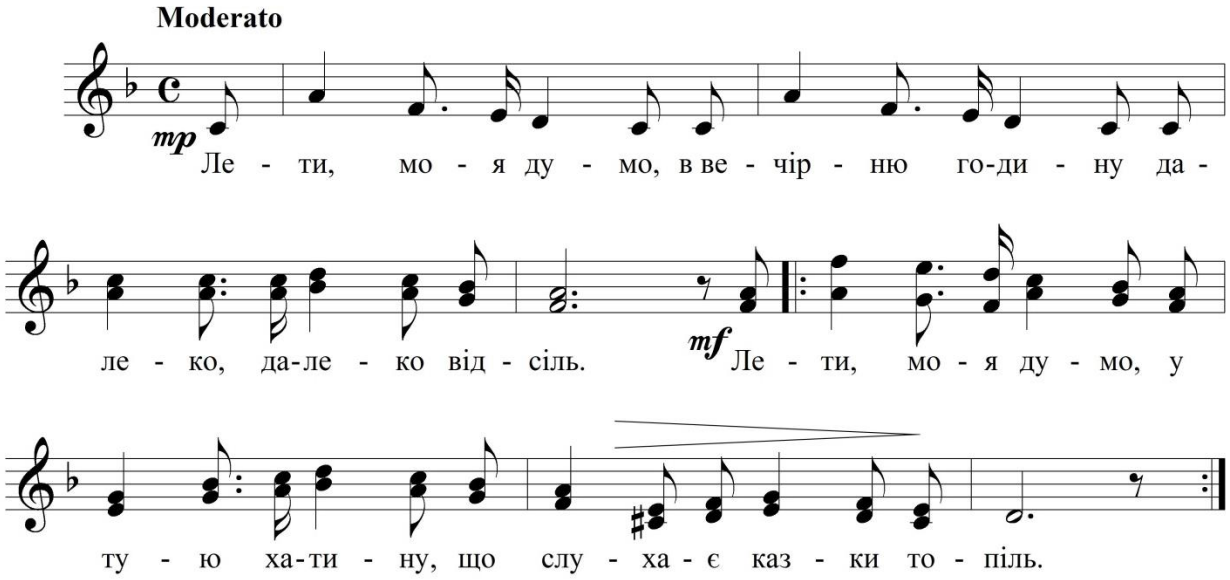

Лети, моя думо, в вечірню годину
Далеко, далеко звідсіль.
Лети, моя думо, у тую хатину,
Що слухає казки топіль.

У хатці жила там дівчина кохана,
А, може, живе?!.. – Поклонись!
І скажеш їй слово болюче, як рана,
Що я вже не той, що колись.

Що гасне мій погляд і тихне мій голос,
І скиби зорали чоло,
Що з волі й неволі посивів мій волос
І терня у серце вросло.

І шепнеш їй, думо, хай душу роздружить,
А серцеві скаже: "Корись!"
Хай дармо не б'ється, хай марно не тужить,
Бо я вже не той, що колись.

ПРИМІТКИ

За рідний край. Інша назва «Ми йдемо в бій». Слова Р. Купчинський написав у 1917 р. над р. Ценівкою, мелодію – в 1919 р. по переході за Збруч. Обробку для чоловічого хору зробив М. Колесса. Музику до слів створив М. Гайворонський.

Ой там при долині. Пісня, присвячена десятнику УСС Луцику, студенту політехніки, який загинув 1915 р. у Карпатах.

Заквітчали дівчатонька. Похоронна пісня народилася 1916 р. присвячена підхорунжому Мальованому, вбитому на Лисоні і похованому під Вільхівцем.

Гей там у Вільхівці. Пісню написали Р. Купчинський та Л. Лепкий 1916 р. після бою під Потуторами. Присвячена хорунжому, а потім сотникові Федькові Чернику, що потрапив тоді у полон.

Як з Бережан до кадри. Твір народився одночасно з піснею Л. Лепкого «Бо війна війною» під час переїзду УСС в жовтні 1916 року з Бережан до Коша.

Ой шумить, шумить – твір написано 1916 р. у Тудинці над Стрипою.

Ой чого ти зажурився. Пісня для гітари. Написана в 1917 р. біля Миколаєва над Дністром.

Готуй мені збрую. Створена в березні 1917 р. при виході двох куренів УСС з вишколу в Розвадові в поле під Бережани.

За твої, дівчино... Пісня для гітари. Народилася в Рудниках над Дністром, де стояв похідний курінь вишколу УСС.

Човен хитається. Створена навесні 1917 р. над розлитою Ценівкою в Куропатниках коло Бережан, під впливом місячної ночі та «тужливих зітхань хорунжого УСС Василя Соловчука». Твір мав двочастинну будову (А+Б).

Пізніше ще створені дві мелодійні частини пісні (В + Г), що утворюють єдину цілість:

Човен по воді вихитується,
Козак дівчини випитується:
– *Чом в тебе, дівчино, очка чорнесенькі?*
– *Від темної нічки, мій милесенький.*

Це класичний зразок української народної баркароли.

Пише стара мати. Пісня для гітари. Написана в 1917 р. під Конюхами коло Бережан.

Накрила нічка. Слова й мелодія Р. Купчинського. Твір створено на вічну пам'ять поручникові УСС Осипові Яремовичеві, який загинув під Конюхами коло Бережан в липні 1917 р.

Не сміє бути в нас страху. В 1917 р. у вишколі і коші УСС прийнято Закон лицарства Залізної Остроги. Братчиками Закону були майже всі старшини та підхорунжі. Він мав свій оригінальний поетичний обряд. Кожне засідання Л. З. О. починалося цією піснею-гімном.

Вдаряй мечем! Пісню співали під час обряду – посвяти у Лицарі Залізної Остроги.

Пиймо, друзі. Пісня створена у вишколі УСС 1918 р. на основі справжньої події. Співали її при чарці.

Зажурились галичанки. Твір народився в день відходу УСС на Велику Україну в червні 1918 р. і дуже швидко поширився під назвою «Плач галичанок».

Ой та зажурились Стрільці Січові. Пісня створена в 1916 р. одночасно з піснею «Плач галичанок» при переході УСС за Збруч.

Мав я раз дівчиноньку. Написав Р. Купчинський у Грузькім на Херсонщині 1918 р. У вишколі УСС.

Ірчик. Виникла «під впливом зітхань» молодого хорунжого А. Баб'юка в Чернятині коло Жмеринки в 1920 р.

Як стрільці йшли з України. Пісню написано в Чернівцях, куди переїхали УСС в жовтні 1918 р.

Ой зацвила черемха. Написав Р. Купчинський у 1917 р. Мелодію створив А. Баландюк у полоні в Тухолі (тепер територія Польщі) у 1920 р.

Засумуй, трембіто. Пісня про лихоліття УГА в так званому чотирикутнику смерті. Слова й мелодію написав Р. Купчинський у Києві 1920 р.

Лети, моя думо. Написав Р. Купчинський у 1922 р. у полоні в Тухолі (Польщі). Мелодію записав В. Подуфалий.

ЛЕВ (ЛЕВКО) СИЛЬВЕСТРОВИЧ ЛЕПКИЙ

ПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ ЛЕВА ЛЕПКОГО

Лев Лепкий – композитор і художник, поет, прозаїк і драматург. Талановитий журналіст, редактор і видавець. Громадський діяч і патріот-державник. Командир кінноти Українських Січових Стрільців (УСС). Один із засновників видавництва «Червона Калина» у Львові (1922–1939), а потім у США (1952–1970). Найбільш відомий як співець стрілецької слави. Як автор популярних стрілецьких пісень.

Народився Лев Лепкий 7 грудня 1888 року в с. Поручин, Бережанського повіту на Тернопільщині, в родині греко-католицького священика Сильвестра Лепкого (1846–1901), (відомого в літературі під псевдонімом – Марко Мурава) та Домни з Глібовицьких (1850–1913).

Батько Л. Лепкого – С. Лепкий як сільський парох займався освітою селян та молоді, писав популярні книжечки для «Просвіти» і п'єси для аматорських гуртків-читалень. Грав майстерно на скрипці. Мав прекрасний голос. Вів церковний хор і був автором гармонізацій релігійних та народних пісень. Проби згармонізованих ним пісень проводив у себе на приходстві зі своєю співучою музикальною дружиною, з дітьми й сусідами – парохами, які часто приїжджали до його гостинної оселі.

Природний імпульс до народних пісень і музики, любов до поезії та літератури, до народних обрядів і звичаїв успадкували діти Сильвестра Лепкого, і в першу чергу найстарший син Богдан та наймолодший Левко.

Після початкового домашнього навчання Л. Лепкий продовжує загальну освіту в славнозвісній Бережанській гімназії. Тут він стає активним учасником таємного гуртка «Молода Україна».

Після матури, в 1909 році, закінчивши успішно гімназію, Левко Лепкий за родинними традиціями записується на теологічний факультет Львівського університету, а згодом переходить на правничий. Але в скорому часі переїздить до Кракова, де студіює рисунок і малярство у Краківській академії мистецтв.

Уже в Бережанській гімназії та під час університетських студій молодий Левко поринув у вир громадського й культурного життя, організовує молодіжні театральні гуртки, навчає модних на той час українських та зарубіжних танців, виступає з хорами та театральними виставами в довколишніх містечках, у близьких і далеких селах.

Під час студій у Кракові під його керівництвом студентські аматорські гуртки виїздили з концертами та театральними виставами на Буковину, до Німеччини й Австрії, де на сільськогосподарських роботах, а також на промислових підприємствах працювало чимало вихідців з України. Якраз, у той час розпочався рух за організацію «Січей», який започаткував д-р Кирило Трильовський.

Разом з Омеляном Паславським, Степаном Глібовицьким та Володимиром Бемком Левко Лепкий організував Січові товариства на Бережанщині, а з інженером Пилипом Левицьким, Климом Гутковським, Михайлом Турком, Трифоном Янівим та Грицьком Коссаком організував «Бориславську Січ».

Перша світова війна 1914 р. перервала студії Левка Лепкого. Він стає одним з перших організаторів Легіону Українських Січових Стрільців. Разом з Легіоном проходить усі митарства нелегкого стрілецького життя. Після Листопадового Зриву 1918 р. Лепкий у ранзі четаря стає командиром сотні кінноти УСС.

У боях за Україну, за її державність він проявив себе вмілим організатором і знаменитим літописцем стрілецької слави. Разом з Романом Купчинським, Михайлом Гайворонським, Миколою Голубцем, Юліаном Назараком, Юрієм Шкрумеляком, Іваном Іванцем, Лукою Луцевим, Василем Бобинським, Миколою Угрином-Безгрішним, Антоном Лотоцьким та іншими організовує «Пресову Кватиру УСС». Завдяки їм ми сьогодні маємо змогу знайомитися з правдивою історією УСС – описами боїв, оригінальними та баталістичними картинами, романтичною стрілецькою поезією та неповторними стрілецькими піснями.

Після закінчення польсько-української війни (1918–1920) кавалерист Л. Лепкий у ранзі поручника УГА повертається в рідні краї. Як вчорашній військовик Української Галицької Армії потрапляє до польської в’язниці. А

коли вийшов на волю, переїжджає до свого шваґра о. Івана Ліщинського, пароха в Бориславі, де знову опинився під суворим наглядом місцевої поліції. З Борислава Л. Лепкий їде до Львова, де ще з більшим завзяттям бере участь у громадсько-політичному й мистецькому житті.

У співпраці з Осипом Навроцьким, Петром Постолюком, Василем Софронівим-Левицьким, Миколою Голубцем, Романом Купчинським, Михайлом Островерхою та іншими колишніми усусами та старшинами УГА Левко Лепкий стає засновником і членом дирекції видавництва «Червона Калина», а згодом редактором журналу цього ж видавництва «Літопис Червоної Калини» та його щорічних календарів. Принагідно зауважимо, що цей дуже цікавий історико-краєзнавчий часопис у 1990 р. відновив своє існування. Військово-історичні нариси та редаговані ним календарі ілюстрував сам Левко Лепкий разом з колишнім січовим стрільцем І. Іванцем.

Вірші й оповідання Левка Лепкого, фейлетони, літературно-критичні статті, нариси з історії січового стрілецтва знаходимо сьогодні в альманахах, журналах та газетах: «Нові шляхи», «Літопис «Червоної Калини», «Вісті з Лугу», «Тризуб», у календарях «Червоної Калини».

Брав активну участь Л. Лепкий у молодому літературно-мистецькому русі. Зокрема, був членом мистецького об’єднання «Богема». Разом з Василем Бобинським, Мирославом Ірчаном співпрацював у музичному видавництві «Сурма», редагував сатиричні журнали «Будяк», «Комар», «Жорна», а також «Зиз» (1925–1928).

У 1922 році у Львові вийшла сценічна картина Л. Лепкого для дітей «Сон Івасика» з нотним додатком Михайла Гайворонського.

Без сумніву, Левко Лепкий був наділений непересічним поетичним талантом. Його вірші «Нічліг» та «Полями буря проходить» Богдан Лепкий помістив в антології «Струни», що вийшла 1922 р. у Берліні.

Свої літературні твори Л. Лепкий підписував власним іменем, або псевдонімами чи криптонімами: Оровець, Льоньо, Швунг, Швунг Льоньо, Зиз, Зизик, Леле, Ле-ле, Л. Л.

У роки Незалежної України львівський поет Роман Качурівський склав бібліографічний покажчик поетичної творчості Л. Лепкого, яка розсіяна по різних галицьких часописах 20–40 років, а також по зарубіжних україномовних виданнях. Велику роботу у зборі та систематизації цих матеріалів робить Літературно-просвітницьке товариство ім. Богдана Лепкого – брата Левка, у Тернополі (голова Б. Кусень). Зокрема, чимало автографів і ксерокопій Левка Лепкого передав із власного архіву його племінник д-р Роман Смик, а також старший науковий працівник Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН П. Баб'як і науковий працівник бібліотеки Л. Сніцарчук.

У 1937 р. видавництво «Червона Калина» випустило альбом під назвою «Українські Січові Стрільці у 20-ліття виступу (1914–1920)», ілюстрований документальними фотографіями та репродукціями картин зі стрілецького життя художників О. Куриласа, І. Іванця, О. Сорохтея та Ю. Назарака. Текст зредагував Б. Гнатевич при співпраці з Л. Лепким. Тут на стор. 121 читаємо: «Багато нового в життя вніс Левко Лепкий, що прибув у стрілецькі ряди восени 1915 р. З ним приїхав також на фронт мистець-маляр Осип Курилас. У Тудинці (над Стрипою біля Соснова) при команді полку уладжено для нього малярську робітню (художню майстерню). Л. Лепкий та четар І. Іванець ввели стрілецьку шапку-мазепинку. У 1916 р. четар І. Іванець опрацював проект стрілецького прапора. Л. Лепкий виготовив проект, за яким було впроваджено так звану «зубчатку на ковнір» та відзнаки на рукавах, а в 1918 р. їх прийнято для всієї УГА».

У 30-ті роки Л. Лепкий був обраний членом правління Товариства письменників і журналістів ім. І. Франка у Львові. За його проектом споруджено оригінальний пам'ятник УСС у Винниках біля Львова, що дивом зберігся до наших днів.

В 1931–1939 роках, аж до розпаду Польщі, Л. Лепкий працює на посаді адміністративного директора курорту-санаторію «Черче» біля Рогатина. Пише публіцистичні статті, оповідання, вірші і друкує їх у щоденнику «Діло» та в інших пресових органах.

Із приходом московських «визволителів зі сходу» Л. Лепкий разом з родиною та братом Богданом виїжджає до Кракова, де стає співробітником щоденника «Краківські вісті».

1940 року Українське видавництво в Кракові випустило пісенник «Сто сорок пісень», який упорядкував Л. Лепкий. Пісні розділені тут на святочні, козацькі, стрілецькі, побутові й любовні, лемківські, коломийки, гаївки та веснянки. Власник співаника Ярослав Омелян – член Спілки художників України, лауреат Всеукраїнської премії ім. Братів Лепких люб'язно погодився передати його до музею родини Лепких у Жукові. В 1996 р. пісенник перевиданий коштами Стефанії Смик-Тарнавської та д-ра Романа Смика в честь братів Мирона та Євгена, що віддали своє життя за волю України в УПА.

1941 р. Левко Лепкий одружується з Марією (Мікою) Драгомирецькою і з наступом більшовицької армії в 1945 р. переїздить з дружиною та її мамою спочатку до Відня, а після закінчення війни поселяється в таборах для біженців у Бльомгофені, звідки 1949 р. переїздить до США.

Нелегкі були початки життя Л. Лепкого в Нью-Йорку, а пізніше, від 1955 р., в українській оселі Черче біля Трентона. Ким тільки не доводилось тут працювати – і «на посаді» прибиральника бюро, «культурно-освітнім робітником» і носильником на «Союзівці»…

Опісля Левко Лепкий включається в українське комбатантське й видавниче життя. Стає одним із тих, кому пощастило відновити видавництво «Червона Калина» та заснувати біля Трентона оселю Черче. Паралельно Л. Лепкий продовжує займатися творчою працею. Пише прозу, поезію, спогади, друкується в американських журналах та україномовних газетах.

Назвемо декілька з його праць. Це – «Легенда про заснування Львова», «Дещо про гимни», «Ще про стрілецькі пісні», «Дещо про молодість Богдана Лепкого», «В світ за очі» та багато інших.

Співець стрілецької слави Л. Лепкий і його вчорашні бойові побратими поети-піснярі Р. Купчинський і М. Гайворонський завжди подумки були зі

своїм народом, з Україною. Куратор архіву родини Лепких д-р Роман Смик знайшов у записнику вчорашнього стрільця такі поетичні рядки:

Нехай ім'я Твоє святиться,
Ті жертви, труд і кров,
Батьківська земле, Україно,
Для Тебе вся любов.
Нехай буде навіки слава,
Батьківщино, Тобі,
І тим усім синам Твоїм,
Що впали в боротьбі.
Світи ж нам, сонце наше ясне,
І золоти колосся нив,
Щоб жили вільні ми і щасні,
А Бог щоб нас благословив.

Помер Левко Лепкий 28 жовтня 1971 року на 84 році життя у шпиталі в Трентоні. Похований на цвинтарі Баунд-Брук (США).

«Із смертю Лева Лепкого, що його знали і звали у широкому колі його приятелів і знайомих «Льоньом», – зійшла зі цього світу колоритна постать вояка-кавалериста, композитора і поета, журналіста-редактора, великого патріота-державника. Людини глибокої товариської культури і доброго серця», – читаємо у некролозі, поміщеному у «Свободі» (№ 201, США). З глибоким сумом про смерть Левка Лепкого сповістили також інші часописи у вільному світі.

Левко Лепкий був людиною багатьох обдарувань. Але найбільшу популярність, як Михайло Гайворонський та Роман Купчинський, здобув собі своїми стрілецькими піснями. Співець стрілецької слави Л. Лепкий написав понад півтора десятка стрілецьких пісень. До найбільш популярних пісенних творів є всім нам відома пісня на слова Богдана Лепкого – «Журавлі». Роман Купчинський у статті «Стрілецька пісня» писав: «Журавлі» і «Ой у лузі червона калина» не тільки прийнялися, але ввійшли у кров і кості стрілецтва та стали разом з «Ой та зажурились» трійцею найважливіших і найповажніших стрі-

лецьких пісень. Ці три пісні найдовше будуть жити, бо мають до того найбільше право».

Ось що пише в примітках Б. Лепкий про свій вірш «Журавлі», написаний у Кракові 1910 року: «Я вертав з театру, з драми Виспянського «Noc Listopadowa». Під ногами шелестіло пожовкле листя, а над головою лунали крики відлітаючих журавлів. Вірш склався немов сам із себе, без мого відома й праці. До його підібрав музику мій брат, Лев Лепкий – січовий стрілець, і ця композиція стала улюбленою стрілецькою піснею».

13 жовтня 1912 р. львівський літературно-мистецький тижневик «Неділя» надрукував вірш «Журавлі» за підписом «Нестор» (один із псевдонімів Б. Лепкого). Ця пісня завжди була на устах УСС у хвилини жалоби й туги. Співали її над могилами полеглих, як останнє прощання.

Твір «Журавлі» має свою цікаву, можна сказати, фантастичну історію. Коли Богдан Лепкий написав цей твір, його на музику поклав знаний уже тоді між стрільцями Лесь Новіна-Розлуцький. Із цією піснею появилася була навіть грамофонна платівка. В листі до відомого мистецтвознавця Василя Витвицького Лев Лепкий пише: «Я підспівував при гітарі і хотів, щоб мелодія віддавала крик журавлів і змальовувала їх лет». Пізніше пісню з новою мелодією перебрав від її автора Степан Чарнецький, у тому часі (перед 1914 р.) мистецький керівник театральної групи. Він залюбки співав її і, мандруючи з театральною групою, популяризував її по всій Галичині. Цікаво, що під час карпатської воєнної кампанії пісню принесли з собою полонені кубанські козаки. Вона була відома як «Кубанська пісня».

Про історію створення пісні «Журавлі» написано дуже багато. Писав про неї сам автор музики Левко Лепкий у статті «Ще про стрілецькі пісні», писали також Роман Купчинський, Василь Витвицький, Микола Бажанський, Осип Залеський, Зиновій Лисько, Антін Рудницький, Ігор Соневицький, Михайло Гайворонський, Юрій Шкрумеляк та ін.

У газеті «Свобода» першого листопада 1963 р. була опублікована стаття Лева-Ростислава Лепкого – сина Богдана Лепкого «Правда про «Журавлі» –

про авторство тексту й мелодію пісні «Видиш, брате мій». 1991 р. видавництво «Музична Україна» випустило книжку нарисів Федора Погребенника «Наша дума, наша пісня», в якій є дуже цінні дослідження про пісню братів Лепких «Чуєш, брате мій...», а також про історію створення стрілецьких пісень «Їхав стрілець на війноньку» та «Синя чічка». Виявляється відношення до створення цих пісень має теж Левко Лепкий. Досить цікаву статтю про пісню «Журавлі» написав професор Степан Стельмащук й опублікував її в газеті «Франкова Криниця» №54/583/ за 29 листопада 1997 р.

Щирі симпатії та велику пошану здобула собі пісня «Журавлі» на Наддніпрянщині. Були це незабутні хвилини для УСС, коли вони навесні 1918 р. з піснею на вустах проходили крізь села Поділля та Херсонщини, а їхній бадьорий спів викликав загальну радість і захоплення серед тамтешнього селянства.

Софія Тобілевич, яка впродовж кількох місяців часто зустрічалась із УСС-ми, згадувала про них як про веселу, жваву, співучу стрілецьку громаду. Вона змальовує прекрасну картину стрілецького походу крізь села Херсонщини влітку 1918 р., зокрема, про ті враження, які викликали серед українців стрілецькі пісні. «... Хто вони? – читаємо у книжці Софії Тобілевич «Рідні гості». – Обличчя несуворі... в очах привітні. Хто це? Які то стрічки жовто-блакитні мають! Що це за пісня розлягається дужим, могутнім хором?.. Слова не чужі... слухайте...

Гей видно село, широке село під горою...

Гей там ідуть стрільці, січовії стрільці до бою...

Та це ж наша пісня... наше військо... наші прапори українські... Загула вулиця, де проходило стрілецьке військо... Ожили степи від забутих звуків стародавньої пісні, зашуміли прапори й воскресла, ожила слава козача...»

А коли в серпні 1919 р. входили до Києва об’єднані українські армії, то Тамара Петрова, що перебувала тоді в Києві так описує свої враження, яке справила на неї пісня «Ой видно село». «...Уже темніє, – пише Тамара Петрова, – коли по вулиці чітко, відбиваючи крок, наближається стрункa лава сірих одно-

строїв. Щось нове, але разом з тим таке знайоме. На хідниках юрба застигла в напруженому чеканні і в тій дивній тишині, прорізуючи темряву темної літньої ночі, раптово лунає пісня: «Ой видно село, широке село під горою...». Юрба ніби зітхнула, рвонулася і серед вигуків «слава», криків, виринають лиш окремі слова... «ми йдемо за Україну воювати». Команда. Спинились. І в мент юрба з хідників і сірі одностроїзлились в одно. Знову команда, знову рухається сіра маса і вже здалека долітає... «хто охоту має, най йде з нами».

На Наддніпрянщині народжувалися нові й нові слова пісень:

А там на Вкраїні, там степи широкі,

Дівчата хороші чорноокі!

Коли дівчата-наддніпряночки чули ці слова, то вже радості не було меж. А коли знову зі стрілецькими піснями виходили стрільці із села, то супроводив їх правдивий смуток і жаль. Це був щирий вияв почувань українського селянства Херсонщини, Поділля і Запоріжжя, коли Софія Тобілевич у своєму зверненні до українських вояків сказала: «Знайте, що стрілецька пісня ваша не забулась й досі лунає в душах наших...».

Крім пісні «Ой видно село...» великою популярністю користувалися багато інших пісенних творів Левка Лепкого: «І снилося», «Бо війна війною», «Коби скорше з гір Карпатів», «Казала дівчина», «Гей там у Вільхівці», «Колись дівчино мила», «Кладочка», «Маєва нічка», «Ми йдем вперед», «Фіалки сині», «Несися, мій смутку», «Прощаюсь, ангеле, з тобою», «Ішов відважний гайовий», «Ой був то раз веселий час»...

У переважній більшості пісенних творів Левко Лепкий значиться і як їх автор, і як композитор. Не кажучи, що на слова Л. Лепкого писали музику інші композитори: М. Гайворонський, Н. Нижанківський, З. Лисько, М. Ярема, Б. Балторович та інші. Без сумніву, вчорашній січовий стрілець був наділений непересічним поетичним талантом. І не тільки...

Як було сказано вище, він був прекрасним прозаїком, драматургом, видавцем, редактором, публіцистом. Його перу належить цілий ряд публіцистичних і літературно-критичних статей, які Л. Лепкий підписував або іменем

власним, або псевдонімами чи криптонімами: Оровець, Льоньо, Зизик, Леле, Л. Л. тощо. Серед опублікованих праць Л. Лепкого варто назвати «У чотирикутнику смерті», «Де наші пам'ятники минулого?», «Із нашого Поділля», «В річницю смерті полковника Д. Вітовського»...

1974 року часопис «Америка» друкував спогади Лева Лепкого «Дещо про молодість Богдана Лепкого».

Співець стрілецької слави Левко Лепкий, як і його бойові побратими Роман Купчинський та Михайло Гайворонський, до кінця своїх днів залишалися вірними синами свого народу, де б вони не були та які б випробування долі не довелося зазнати.

В одному зі своїх віршів Роман Купчинський про незавидну долю тих, кому після національно-визвольних змагань довелося пізнати весь тягар емігрантського життя, писав:

Розігнала доля нас по світу,
Як той вітер листя восени.
Не дала нам ані дня радіти,
Не дала нам сонця, ні весни.
Коротаєм вік свій на чужині
І скриваєм наш сердечний біль,
Гей, повій же, вітре, з України,
Принеси нам запах рідних піль.
Ой ти, доле, нещаслива доле,
Не зупинить цього вітру час,
Зашумить ще українське поле,
І Великдень прийде ще до нас.

ЖУРАВЛІ

слова Богдана Лепкого
музика Левка Лепкого
обробка Олександра Кошиця

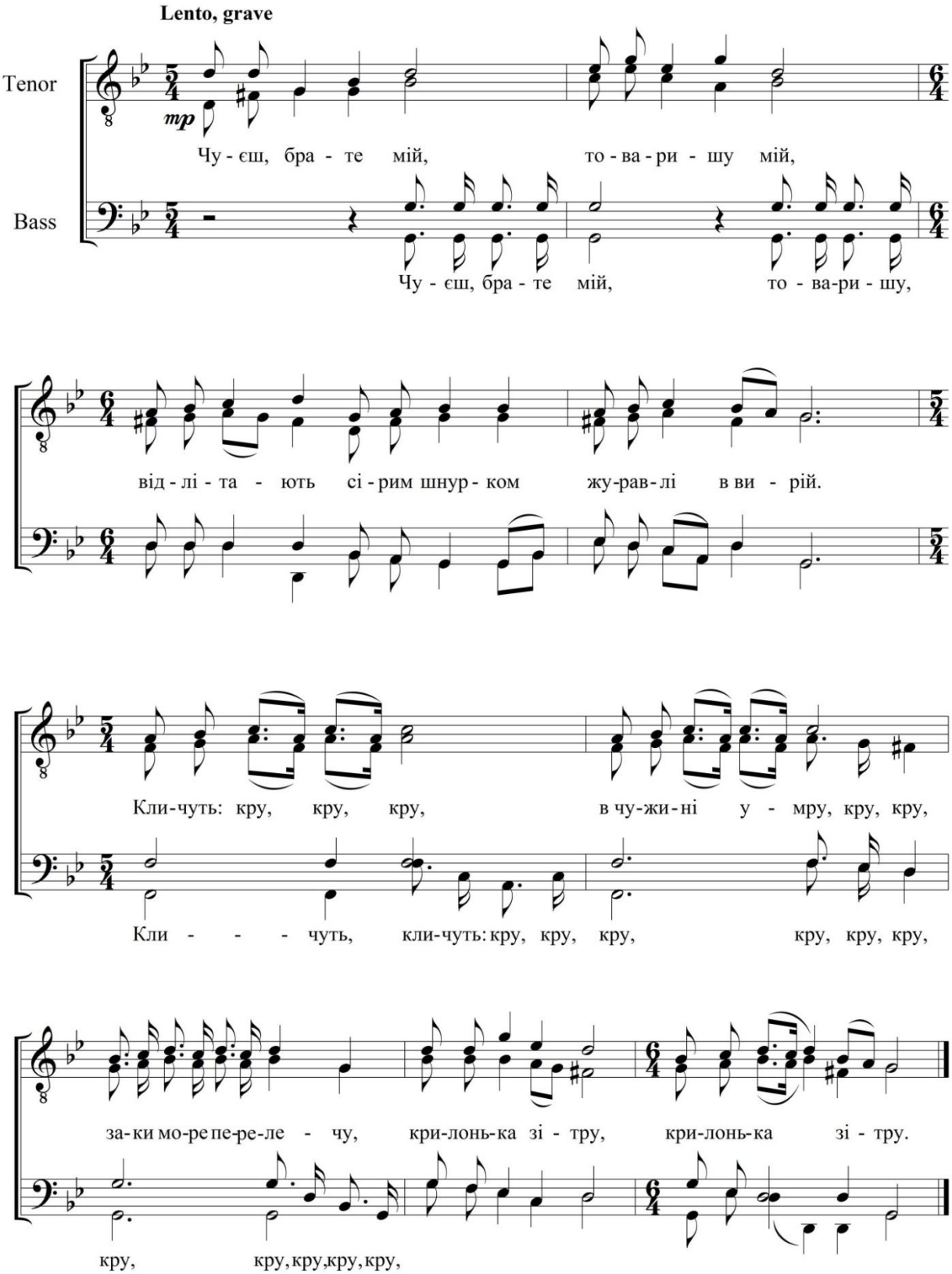

Чуєш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі в вирій.
Кличуть: кру, кру, кру,
В чужині умру.
Заки море перелечу,
Крилонька зітру.

Мерехтить в очах
Безконечний шлях,
Гине, гине в сірій мряці
Слід по журавлях...
Кличуть: кру, кру, кру,
В чужині умру.
Заки море перелечу,
Крилонька зітру.

ОЙ ВИДНО СЕЛО

слова та музика Левка Лепкого

Marciale con moto

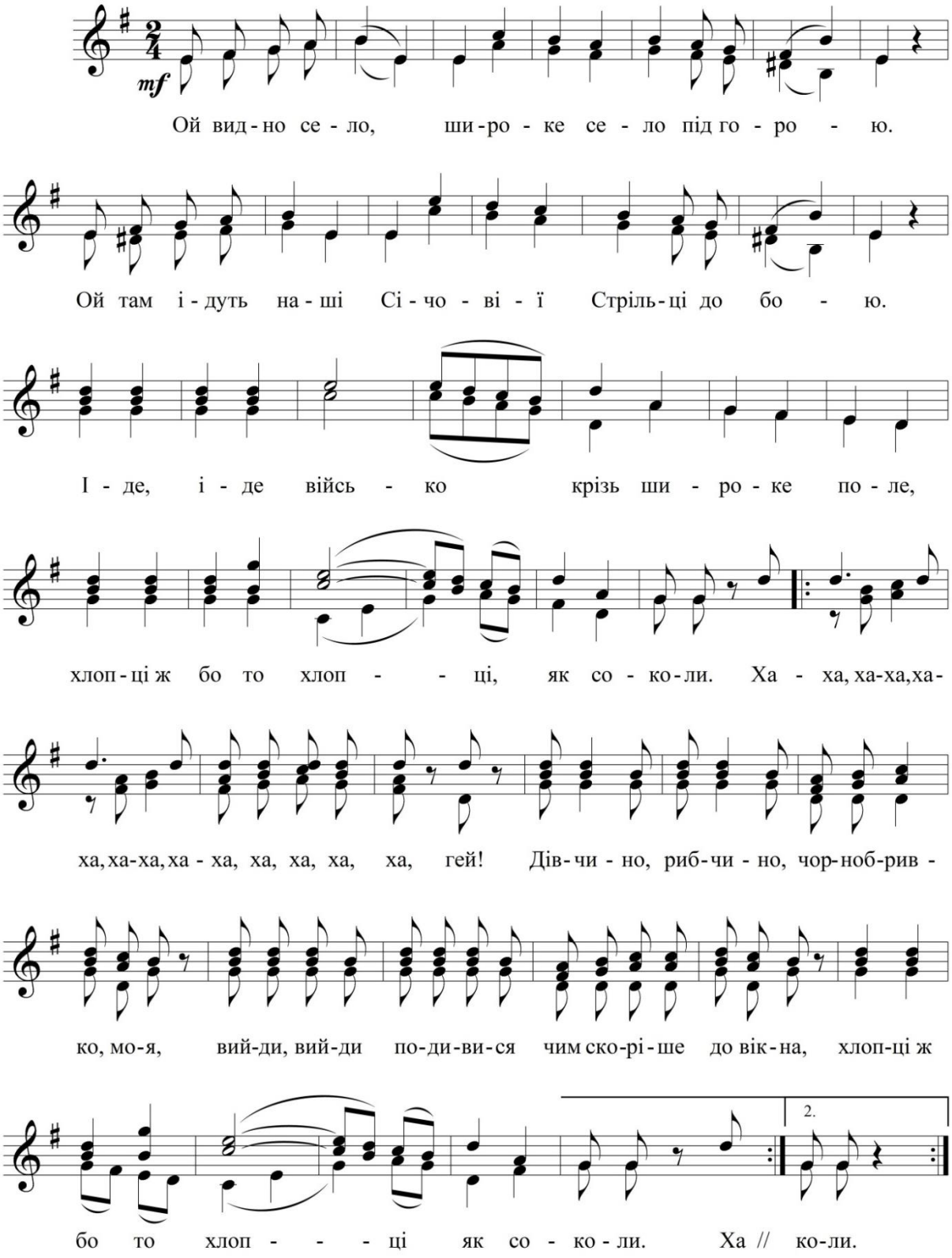

Ой, видно село, широке село під горою,
Ой, там ідуть наші Січовії Стрільці до бою.
Іде, іде військо крізь широке поле,
Хлопці ж бо то хлопці, як соколи!

Ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха, гей!
Дівчино-рибчино, чорнобривко моя,
Вийди-вийди, подивися чим скоріше до вікна!
Хлопці ж бо то хлопці, як соколи!

Ой, видно село, широке село під горою,
Ой, там ідуть наші Січовії Стрільці до бою.
Попереду їдуть старші отамани -
Хто охоту має, най іде з нами!

Ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха, гей!
Дівчино-рибчино, чорнобривко моя,
Вийди-вийди, подивися чим скоріше до вікна!
Хто охоту має, най іде з нами!

Ой, видно село, широке село під горою,
Ой, там ідуть Стрільці, Січовії Стрільці до бою...
А хто піде з нами, буде славу мати -
Ми йдем за Вкраїну воювати!

Ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха, ха-ха, гей!
Дівчино-рибчино, чорнобривко моя,
Вийди-вийди, подивися чим скоріше до вікна!
Ми йдем за Вкраїну воювати!

КОБИ СКОРШЕ З ГІР КАРПАТІВ

слова та музика Левка Лепкого

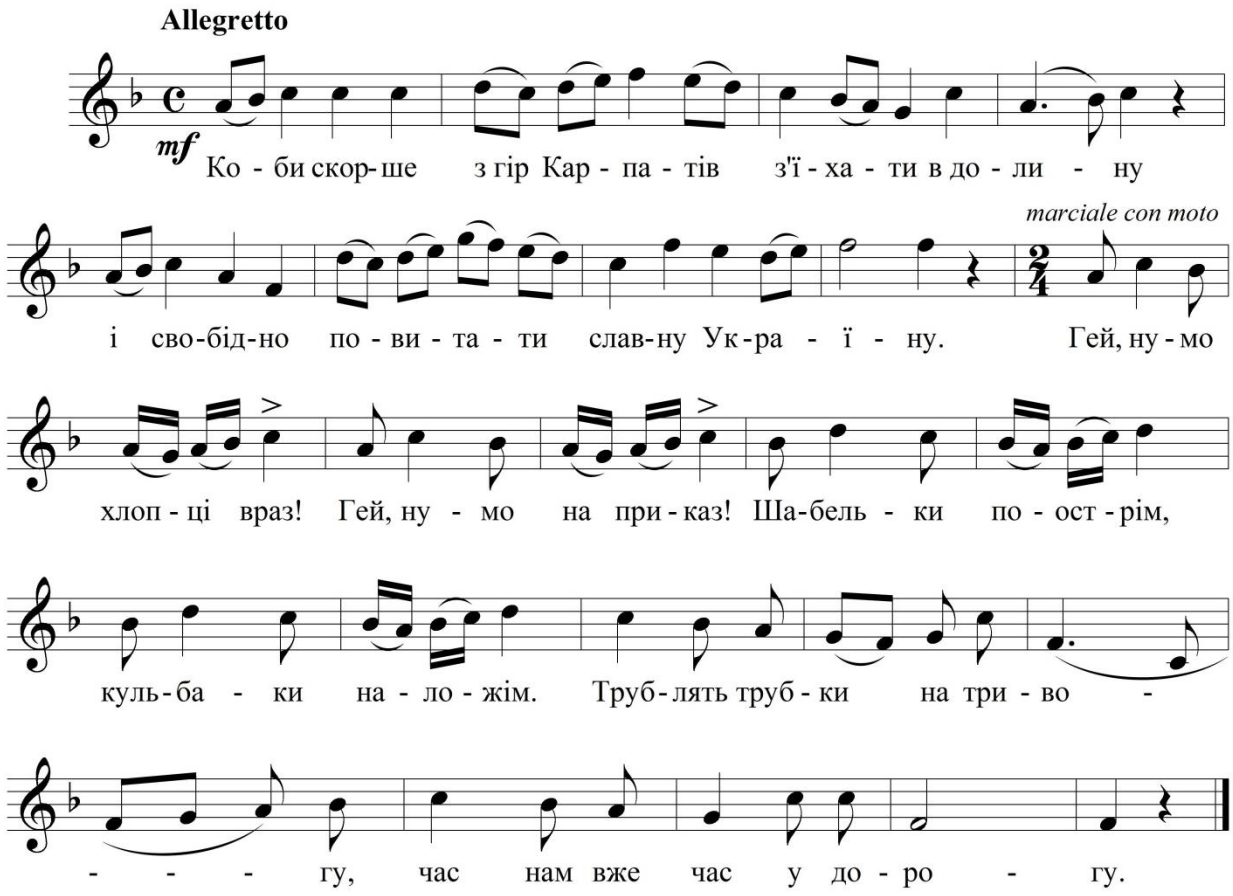

Коби скорше з гір Карпатів з'їхати в долину
І свобідно повитати славну Україну.

Приспів:
Гей, нумо хлопці, враз!
Гей, нумо на приказ!
Шабельки поострім,
Кульбаки наложім.
Трублять трубки на тривогу,
Час нам вже час у дорогу!

Засвітило ясне сонце, нарід вибігає,
Українське славне військо весело вітає.

Вийшов батько, вийшов рідний, вийшла стара мати,
Вийшла вірна дівчинонька коня напувати.

- Ой, не можу родинонько з тобою остати,
Мій кінь рветься, вперед претьсяа та й не хоче стати.

МАЄВА НІЧКА

слова та музика Левка Лепкого

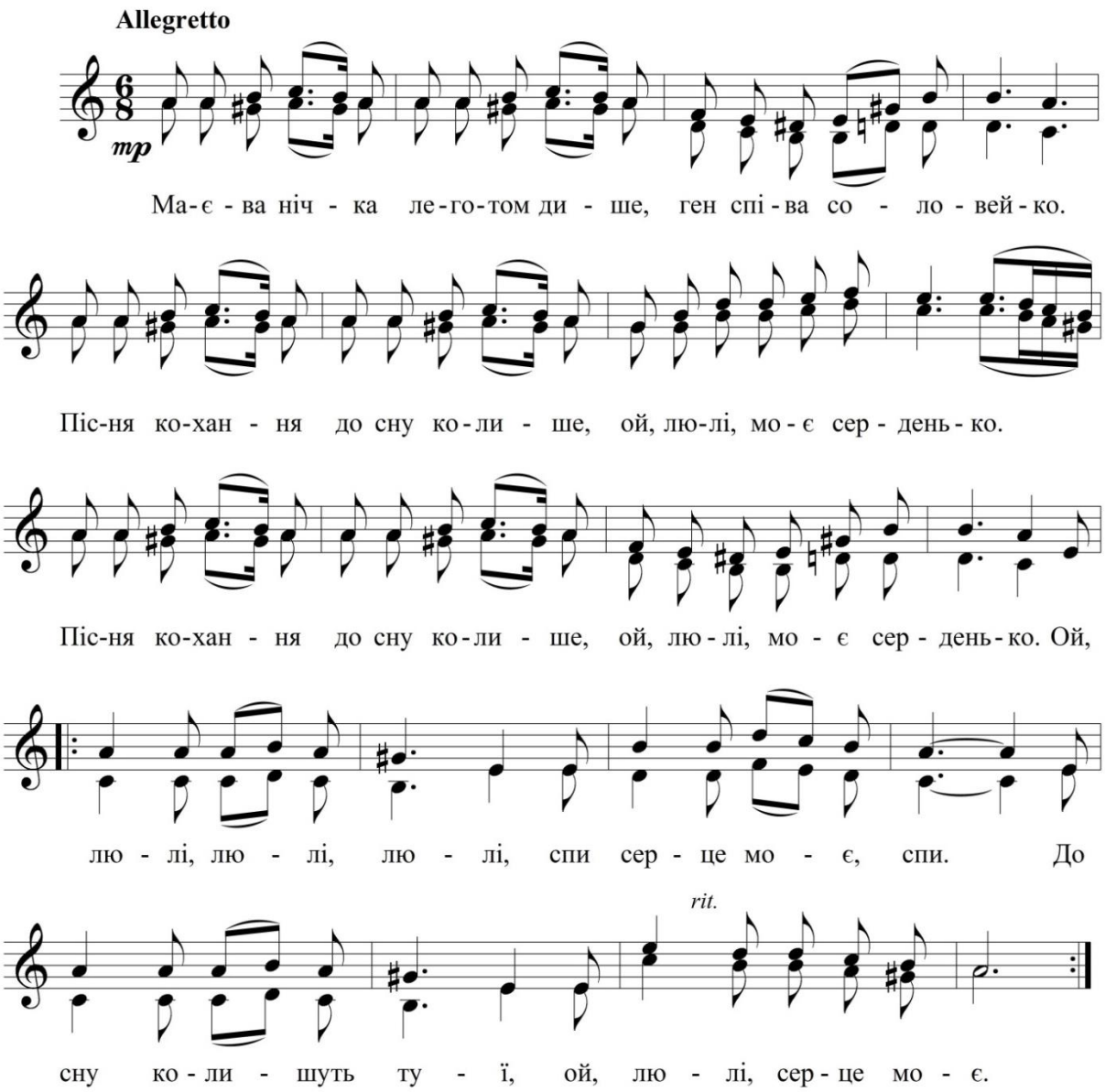

Маєва нічка леготом дише,
Ген співа соловейко,
Пісня кохання до сну колише,
Ой, люлі, моє серденько.

Ой люлі, люлі, люлі,
Спи, серце моє, спи.
До сну колишуть туї,
Ой люлі, серце моє.

Вечора блакит в тіні сховався,
Листя шепоче легенько.
Сон тихий в мрію душі зіллявся,
Ой, люлі, моє серденько.

Ой люлі, люлі, люлі,
Спи, серце моє, спи.
До сну колишуть туї,
Ой люлі, серце моє.

Люлі, серденько, тільки думками
До тебе з поля прилину,
Невинна пісня моя вколише
Тебе в вечірню годину.

Ой люлі, люлі, люлі,
Спи, серце моє, спи.
До сну колишуть туї,
Ой люлі, серце моє.

БО ВІЙНА ВІЙНОЮ

слова та музика Левка Лепкого
обробка Василя Подуфалого

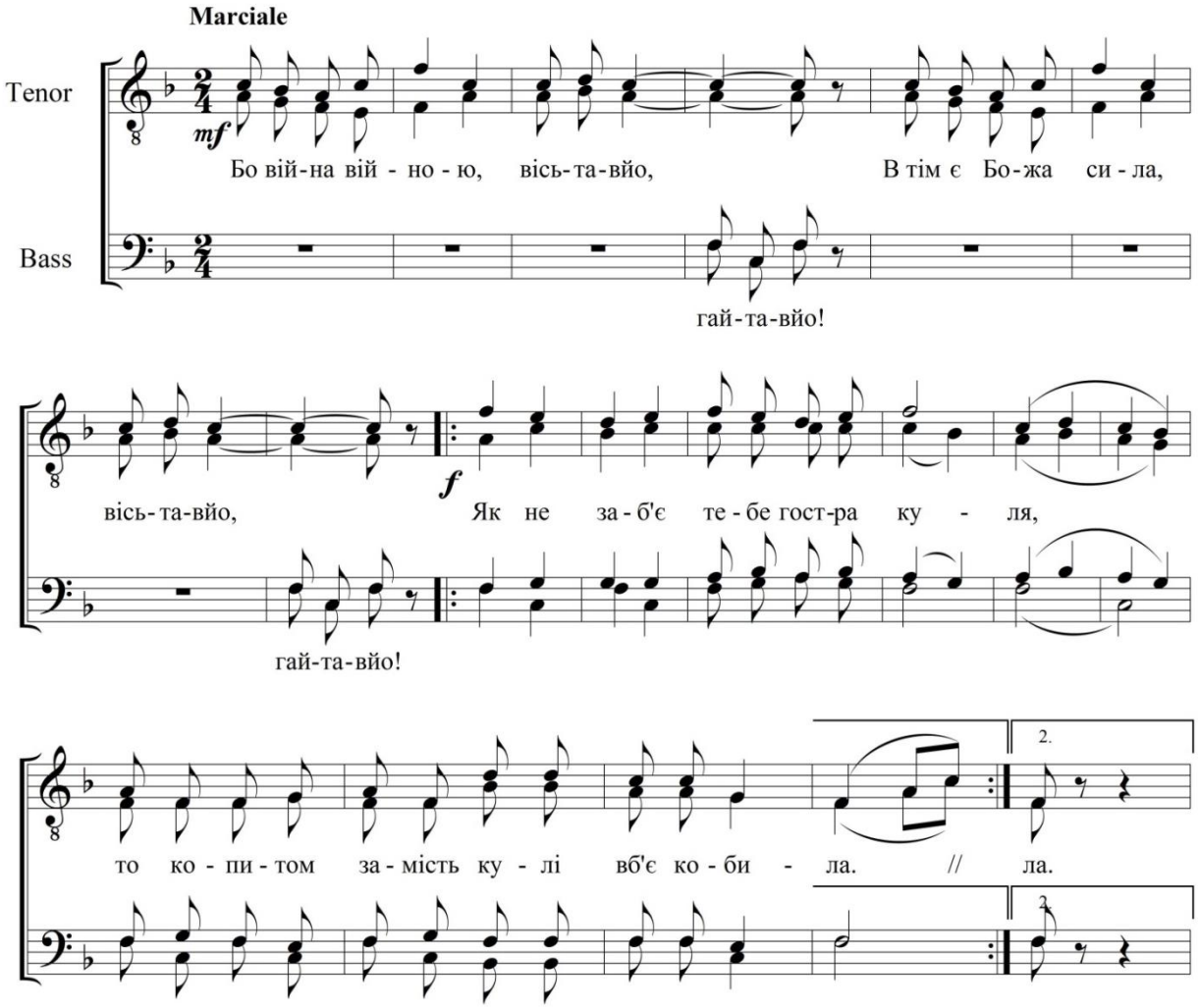

Бо війна війною, вісьта-вйо,
В тім є Божа сила, гайта-вйо!
Як не заб'є тебе гостра куля,
То копитом місто кулі вб'є кобила.

Або, не дай Боже, – вісьта-вйо,
Як заснеш на возі – гайта-вйо,
Впадеш з воза, впадеш та й заб'ється,
Впадеш з воза та й заб'ється на дорозі.

А що ще найгірше – вісьта-вйо,
Прийдесь погибати – гайта-вйо,
Бо не можна собі із бабами,
Із жінками, із дівками ради дати.

Попереду Цяпка – вісьта-вйо,
Під ним шпак дрімає, вісьта-вйо, гайта-вйо,
А як гляне – серце в дівчат в'яне,
А як гляне – серце в'яне, страх збирає.

Попереду Цяпка – вісьта-вйо,
В мапу загалядає – гайта-вйо,
"Чи далеко наша славна кадра,
Чи далеко славна кадра?" – всіх питає.

А позаду сотник – вісьта-вйо,
Руками махає – гайта-вйо,
"Чи далеко славний город Київ,
Чи далеко город Київ?" – всіх питає.

– Ой ти, пане сотник, – вісьта-вйо,
Щось-то не до ладу – гайта-вйо,
Раз ідемо просто на Вкраїну,
Раз ідемо на Вкраїну, раз до заду.

КОЛИСЬ ДІВЧИНО МИЛА

слова та музика Левка Лепкого

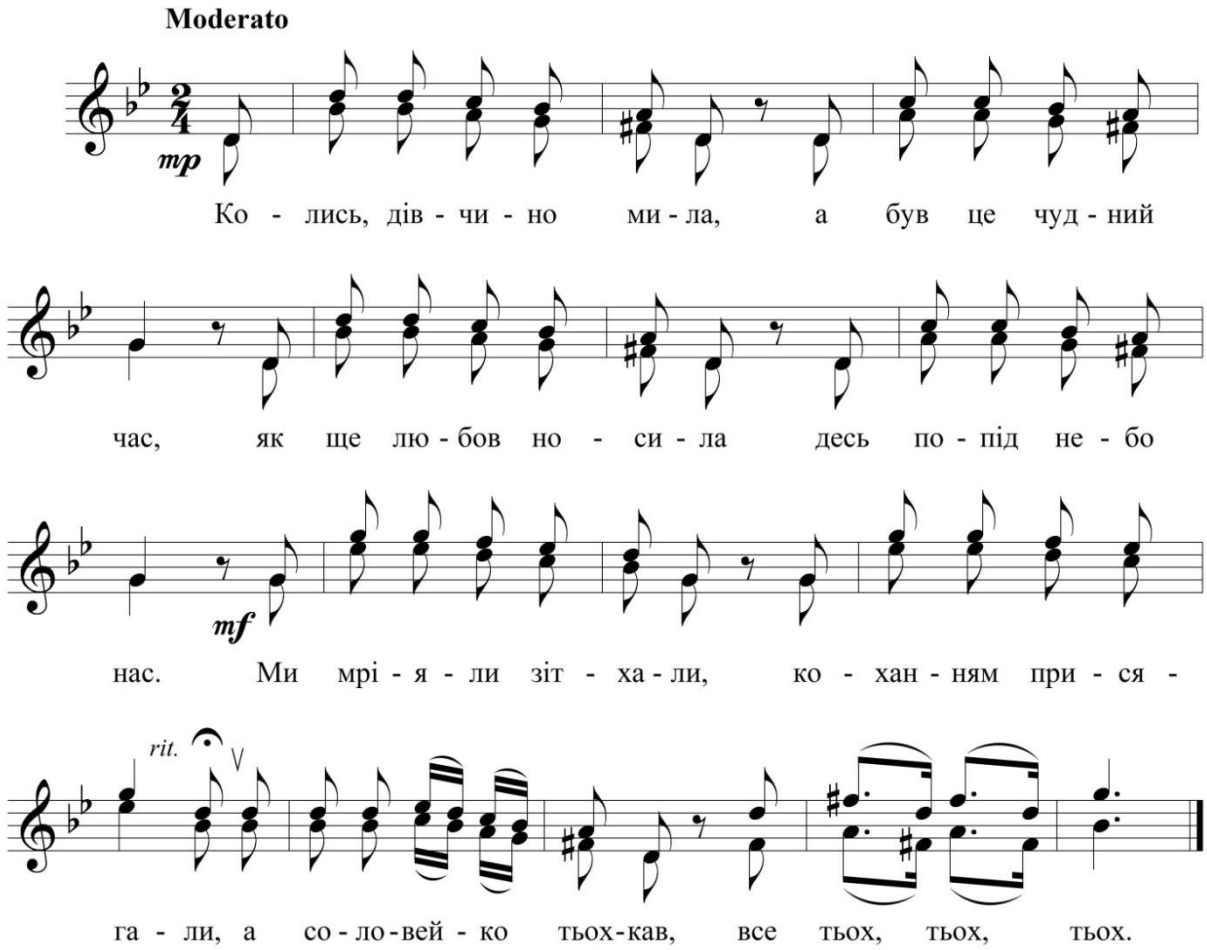

Колись, дівчино мила,
А був це чудний час,
Як ще любов носила
Десь попід хмари нас.
Ми мріяли, зітхали,
Коханням присягали,
А соловейко тьохкав,
Все "тьох, тьох, тьох".

І був би я дівчину
Вірненько так кохав,
І був би я єдину
До груди пригортав...
І був би соловейко,
І був би малесенький
Нам тьохкав на калині
Все "тьох, тьох, тьох".

Та десь війна взялася,
І ось який кінець -
Дівчина віддалася,
Я – січовий стрілець.
Таке то в нас кохання,
Закляття, сподівання,
Що в серденьку остало
Лиш "ох, ох, ох".

І СНИЛОСЯ

слова та музика Левка Лепкого

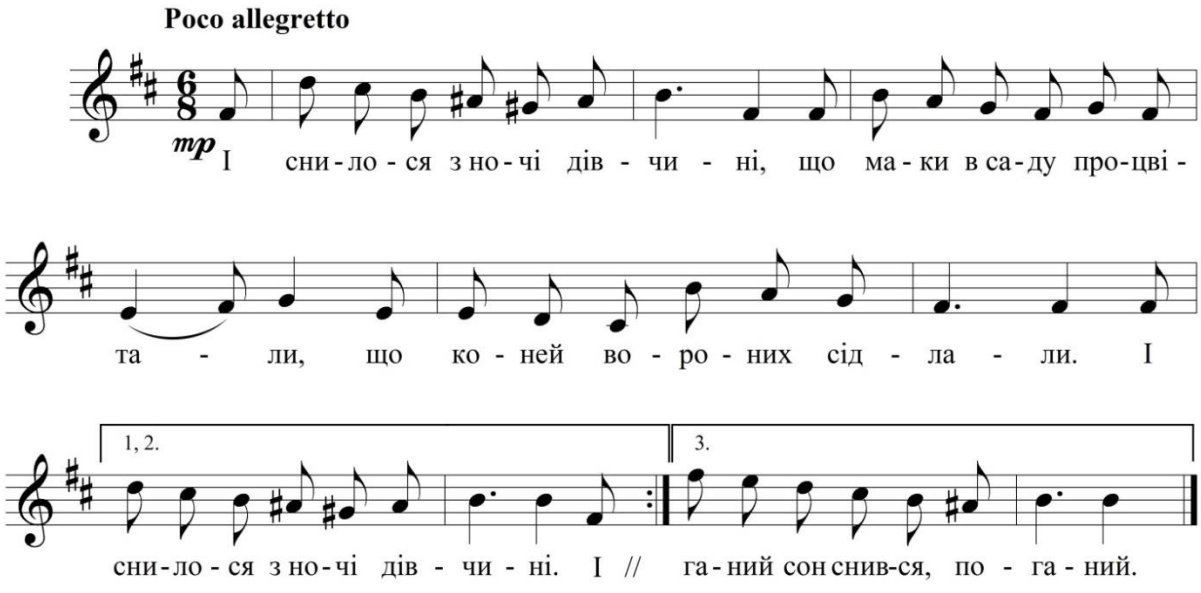

І снилося з ночі дівчині,
Що маки в саду процвітали,
Що коні вороні сідлали –
І снилося з ночі дівчині.

І снився сон дивний, нежданий,
Приснився той коник буланий,
І стрільчик приснився коханий,
Ах, снився сон дивний, нежданий.

І снився сон дивний, нежданий,
Приснився дівчині коханий,
Що другу цілує, мов п'яний –
Поганий сон снився, поганий.

КАЗАЛА ДІВЧИНА

слова та музика Левка Лепкого

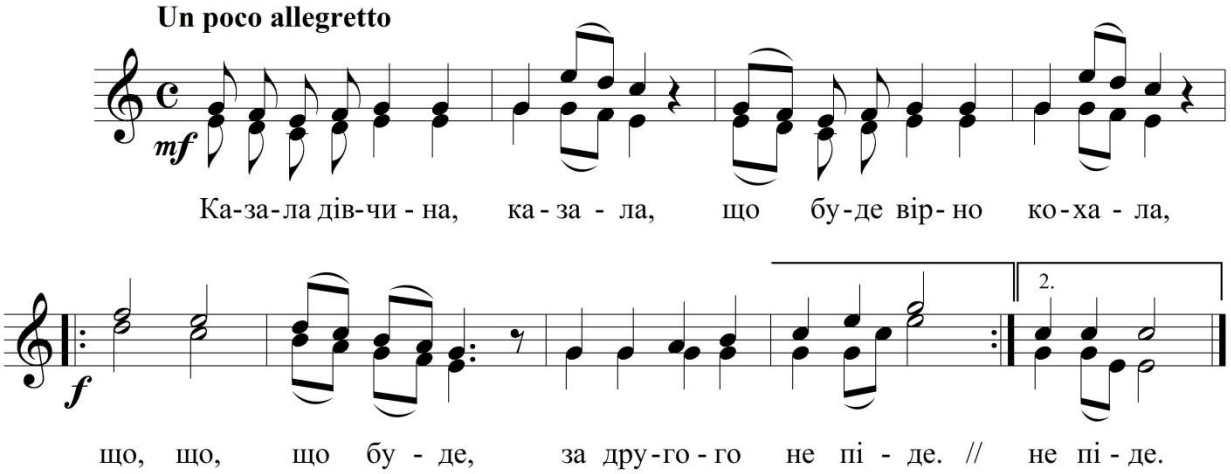

Казала дівчина, казала,
Що буде вірно кохала,
Що, що, що буде,
За другого не піде.

Як я їхав, то вмлівала,
А поїхав – другому дала
Рученьку білую,
Сама пішла під вінець.

Казав мені курат на сповіди,
Щоби я не шукав собі біди:
– Жий, жий, так як я
Все жию без гріха.

Казав мені курат уважати,
Молодиць не зачіпати:
– Жий, жий! Уважай!
Молодиць не зачіпай!

ХАЙ ЖИВЕ ВЕЛИКИЙ КОМТУР

слова та музика Левка Лепкого
обробка Нестора Нижанківського

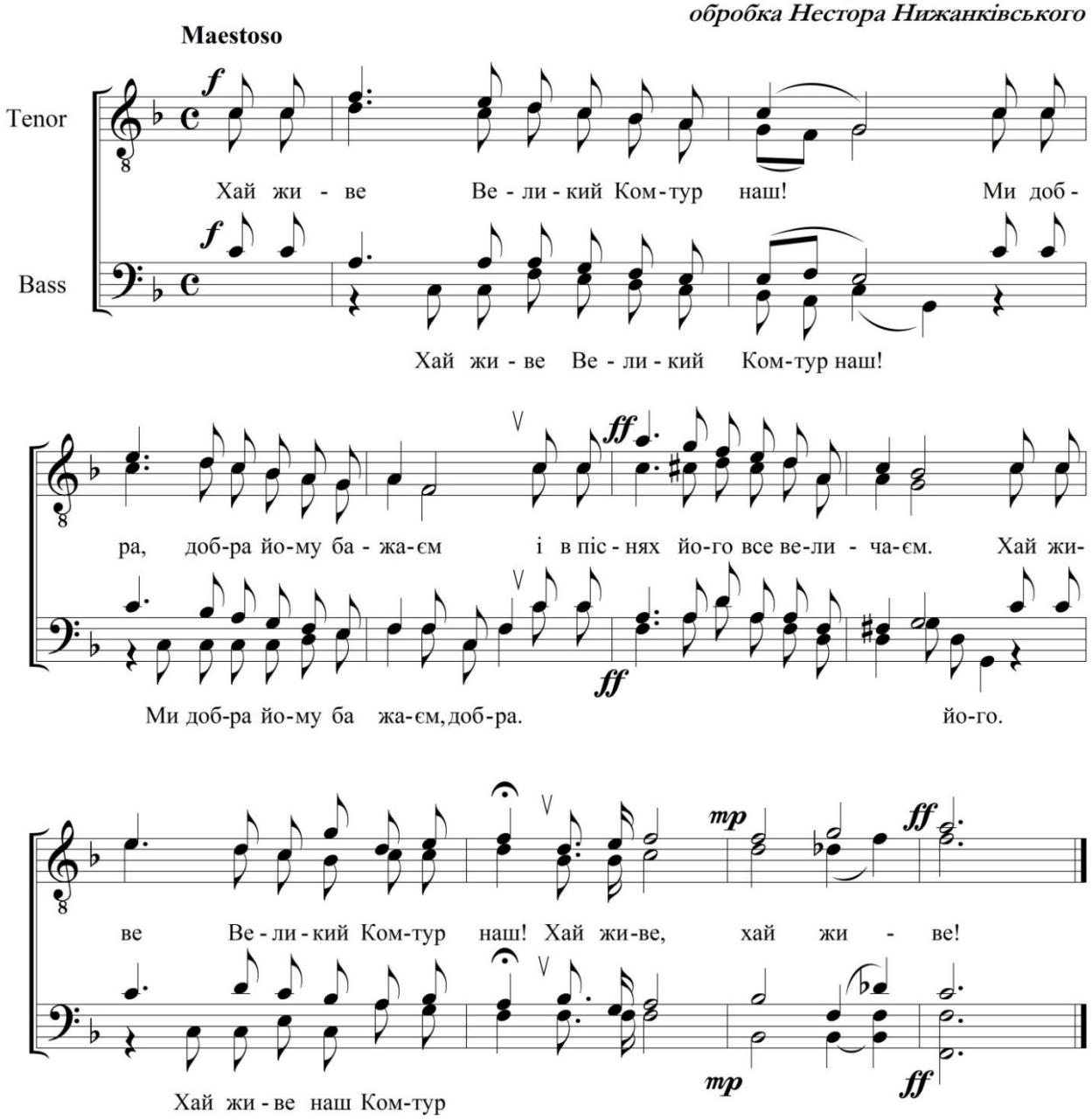

Хай живе Великий Комтур наш!
Ми добра, добра йому бажаєм!
І в піснях його все величаєм!
Хай живе великий Комтур наш!
Хай живе, хай живе!

ВІД СЯНУ АЖ ДО ГІР КАВКАЗУ
(Група "СХІД")

слова та музика Левка Лепкого

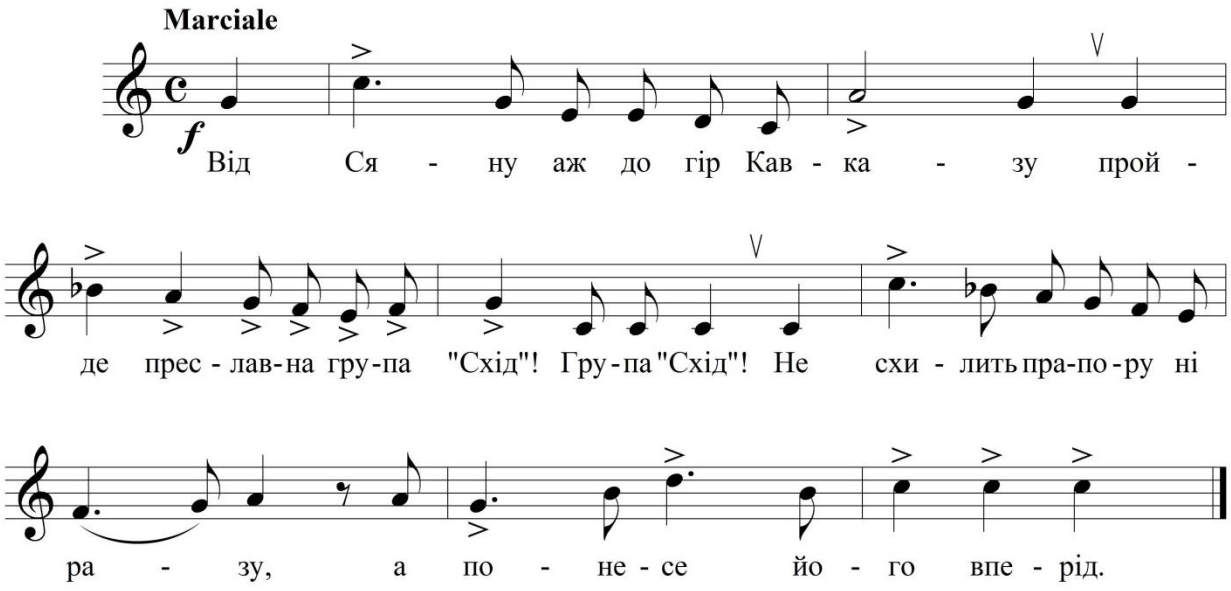

Від Сяну аж до гір Кавказу
Пройде преславна група "СХІД"!
Не схилить прапору ні разу,
А понесе його вперід.

МИ ЙДЕМ ВПЕРЕД

слова та музика Левка Лепкого

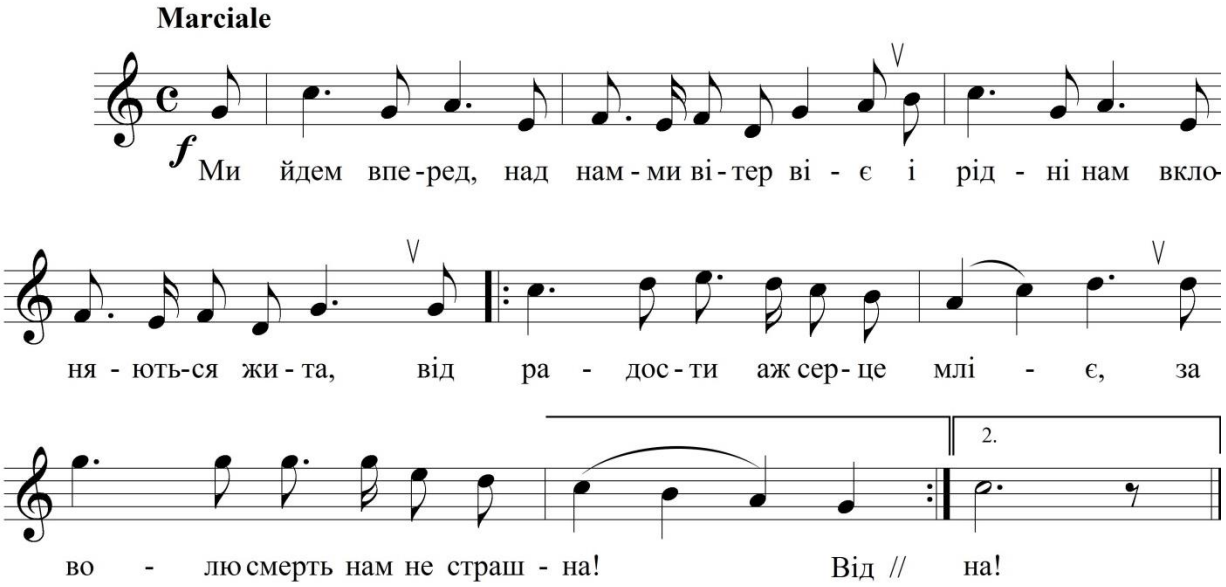

Ми йдем вперед, над нами вітер віє
І рідні нам вклоняються жита,
Від радості аж серце мліє.
За волю смерть нам не страшна!

Ми йдем вперед, здалека чути гуки,
Гармати б'ють, там воля або смерть.
Не буде більш терпінь, ні муки,
Вперед! Там воля або смерть!

Дзвенять шаблі, як ясне сонце сяють,
Гримлять пісні, аж земленька свята
Дрижить під нами дорогая.
За волю смерть нам не страшна!

КЛАДОЧКА

слова Богдана Лепкого
музика Левка Лепкого

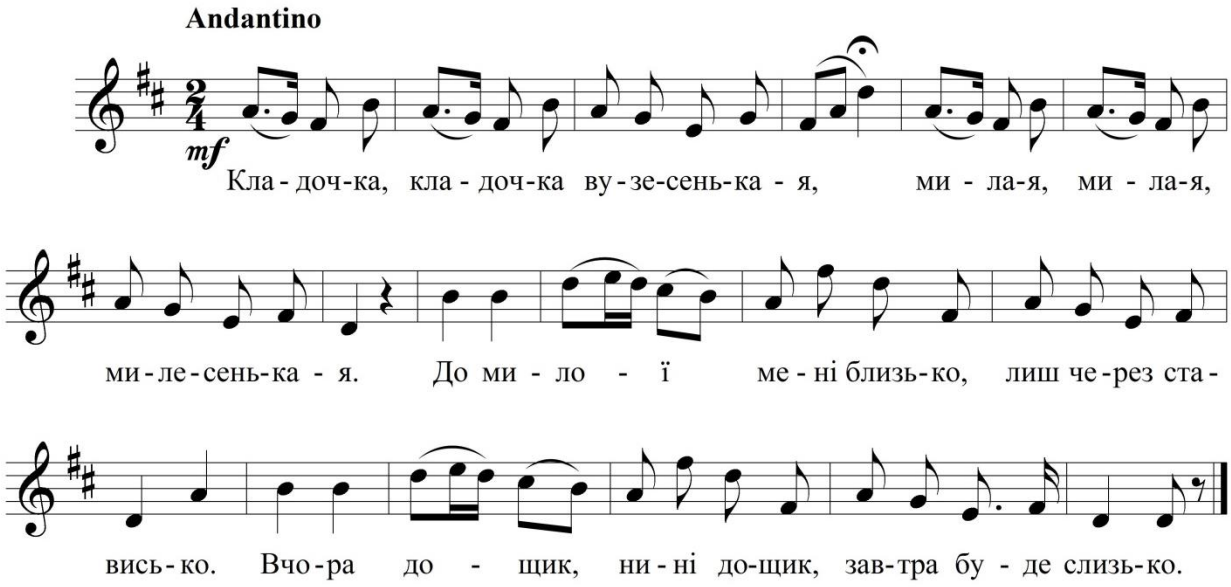

Кладочка, кладочка вузесенькая,
Милая, милая, милесенькая.
До милої мені близько, лиш через стависько.
Вчора дощик, нині дощик, завтра буде слизько.

Вчора дощик, нині дощик, завтра виллють ріки.
Дибонь ми ся, дівчинонько, розійдем навіки.
Ой яке ти, дівчинонько, лихо учинила,
Що та кладочка вузенька вже ся заломила.

А вже тої кладочки сліду не видати.
До моєї дівчиноньки не каже йти мати.
А я річку і ставочок возьму перескочу,
До моєї дівчиноньки піду, коли схочу.

Кладочка, кладочка вузесенькая,
Милая, милая, милесенькая.
До милої мені близько, лиш через стависько.
Вчора дощик, нині дощик, завтра буде слизько.

ОЙ ПОЇХАВ СТРІЛЕЦЬ

слова та музика Левка Лепкого

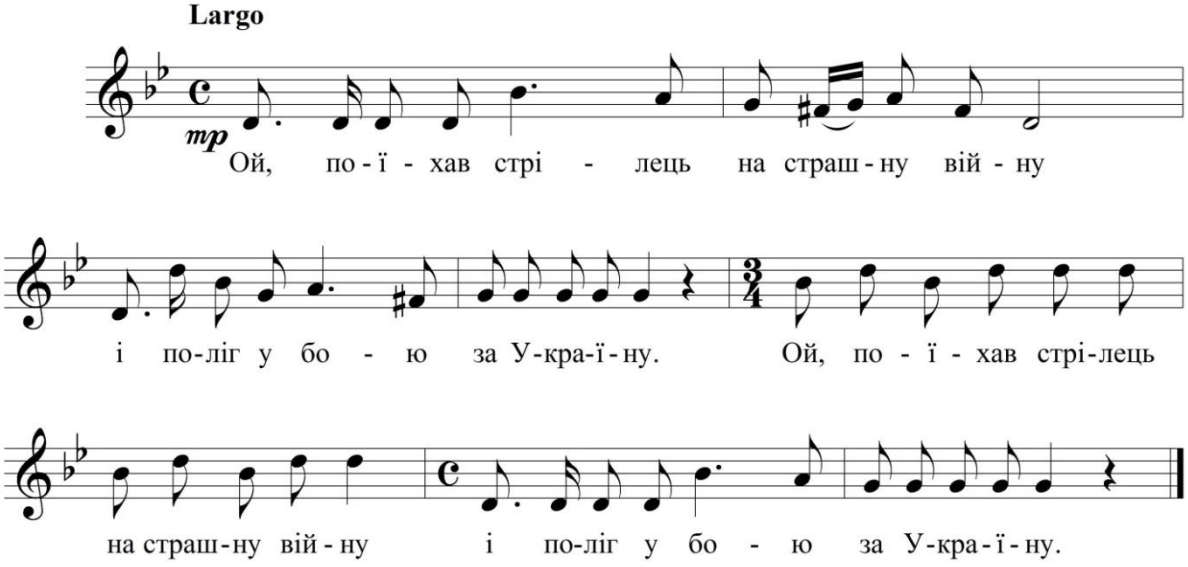

Ой поїхав стрілець на страшну війну
І поліг у бою за Україну.

Його вірні друзі, що з ним разом йшли,
Взяли мерве тіло, в Черче принесли.

"Взяли б, товаришу, тебе з собою,
Але спішимося разом до бою".

А старенький батько окопи копав,
Він здалека бачив, як стрілець упав.

Почав приглядатись: "Хто се за один?"
Пильніше поглянув, - а то його син.

Назбирав дощечок, зробив з них труну
І гірко заплакав: "Сину мій, сину!"

Як прийшов додому і сперся на тин,
Дружина питає: "Де наш рідний син?"

"У селі, у Черчі, висока могила,
А там спочиває рідная дитина".

А на тій могилі червона калина,
За стрільцем ридає молода дівчина.

А на тій могилі терновий вінець,
Ой там спочиває січовий стрілець.

МОЛОДІ МИ

слова Левка Лепкого
музика Івана Неділь ського

Marciale

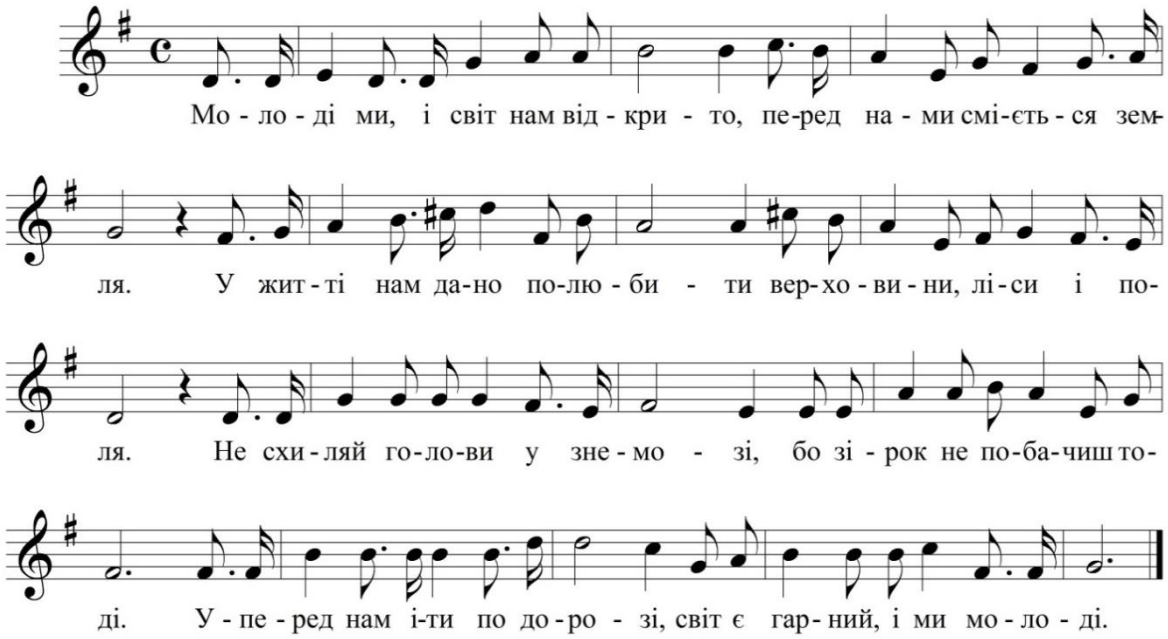

Молоді ми і світ нам відкрито,
Перед нами сміється земля.
У житті нам дано полюбити
Верховини, ліси і поля.
Не схиляй голови у знемозі,
Бо зірок не побачиш тоді.
Уперед нам іти по дорозі –
Світ є гарний і ми молоді.

Усміхається ніжно до тебе
Та країна, що сповнена див:
Там на горах, поближче до неба,
Хтось небачені квіти зростив.
Як орлята, туди ми полинем,
По морях поведем кораблі
І ніколи у мандрах не згинем –
Світ є гарний і ми молоді.

Уперед, уперед! Нам дорогу
Опромінює сонце вгорі,
А ночами нам буде світити
Над землею проміння зорі.
Ми гуртом вирушаємо з дому
І в упевненій нашій ході
Не завадить ні вітер, ні втома –
Світ є гарний і ми молоді.

ОЙ БУВ ТО РАЗ ВЕСЕЛИЙ ЧАС

слова та музика Левка Лепкого

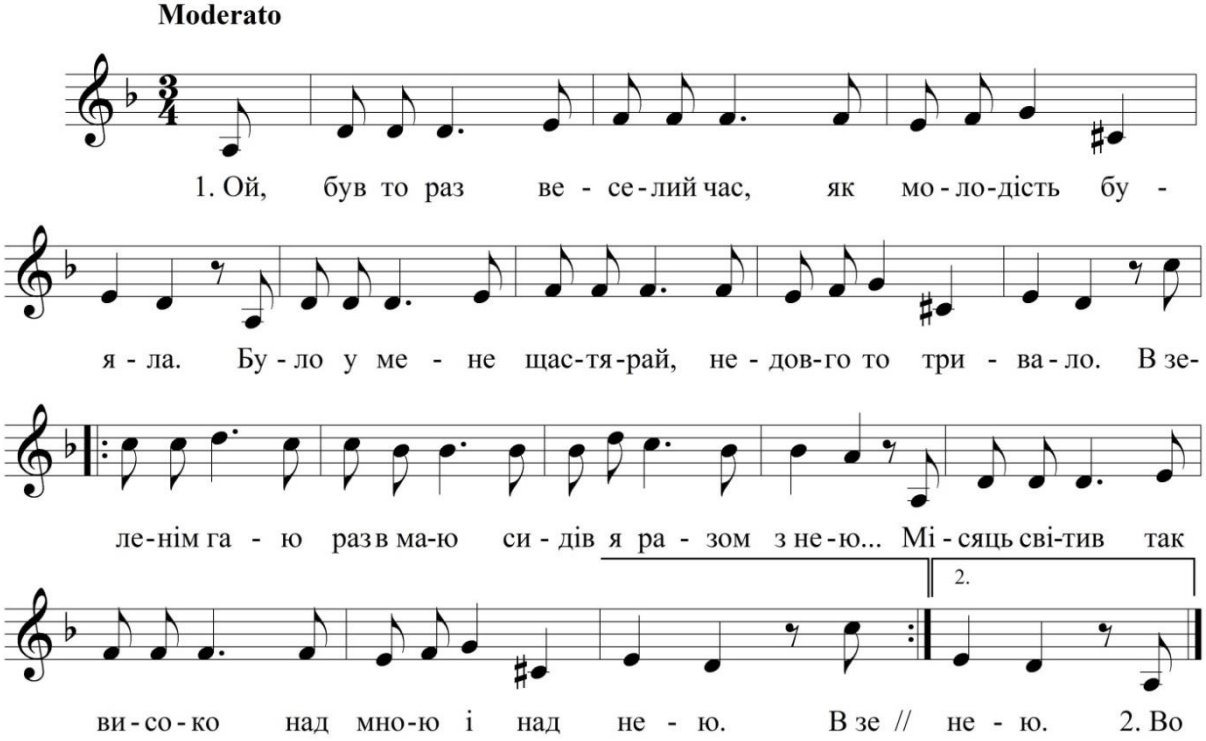

Ой був то раз веселий час,
Як молодість буяла.
Було у мене щастя - рай,
Недовго то тривало.

Приспів
В зеленім гаю раз в маю
Сидів я разом з нею...
Місяць світив так високо
Над мною і над нею.

Вона мені любов свою
До серця примовляла.
Тулилася, немов дитя,
І ручки простягала.

Приспів
Вона тоді свою любов
Мені подарувала...
Тулилася, як те дитя,
До серця пригортала!

Тоді би я готовий був
В її обіймах вмерти.
А нині сам, як сирота,
Не можу сліз обтерти.

Приспів
І я тоді готовий був
В її обіймах вмерти.
А нині з жалю і туги
Собі шукаю смерти.

ІШОВ ВІДВАЖНИЙ ГАЙОВИЙ

слова та музика Левка Лепкого

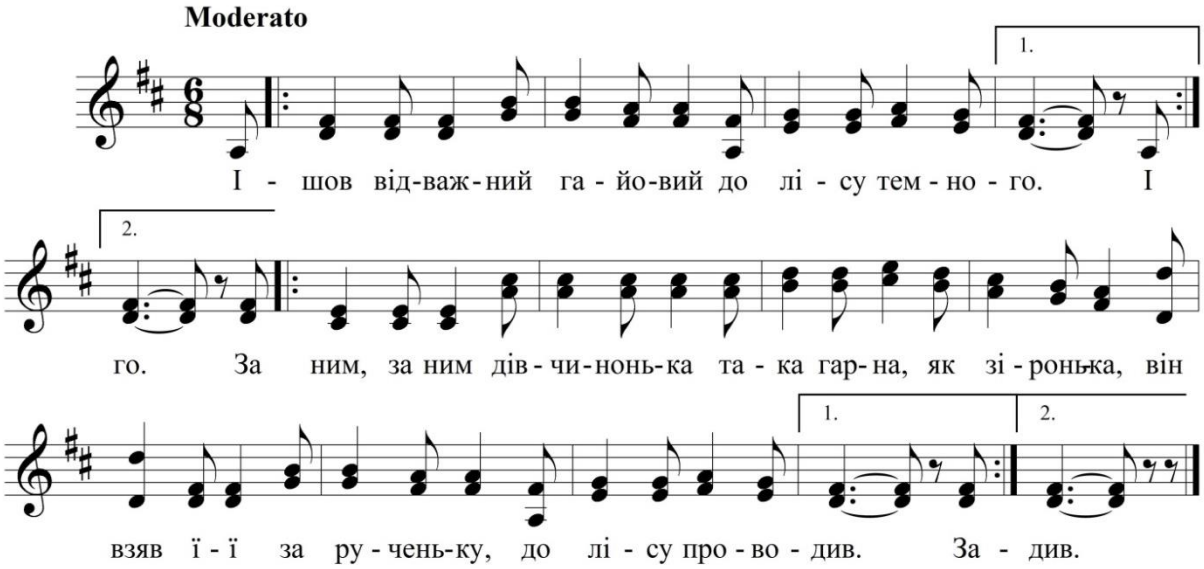

Ішов відважний гайовий
До лісу темного.
За ним, за ним дівчинонька,
Така гарна, як зіронька,
Він взяв її за рученьку,
До лісу проводив.

Назустріч їм серна бігла
Стежкою попід ліс,
Він вимірив, він вистрілив,
В саме серце її вцілив,
Ой темна ніч майовая,
Як він її убив!

Пішов відважний гайовий
Дивитись, що він вбив.
Його мила в крові лежить,
Останнє слово говорить:
«Ой милий мій, що наробив,
За що мене убив!»

Набив відважний гайовий
Рушницю другий раз,
Він вимірив, він вистрілив,
В саме серце себе вцілив!
Ой темна ніч майовая,
Як він себе убив!

А соловей малесенький
На гілці щебетав,
Він бачив все, та не сказав,
Як милий з милою прощавсь.
Ой темна ніч майовая,
Як він з нею прощавсь!

ФІАЛКИ СИНІ

слова та музика Левка Лепкого

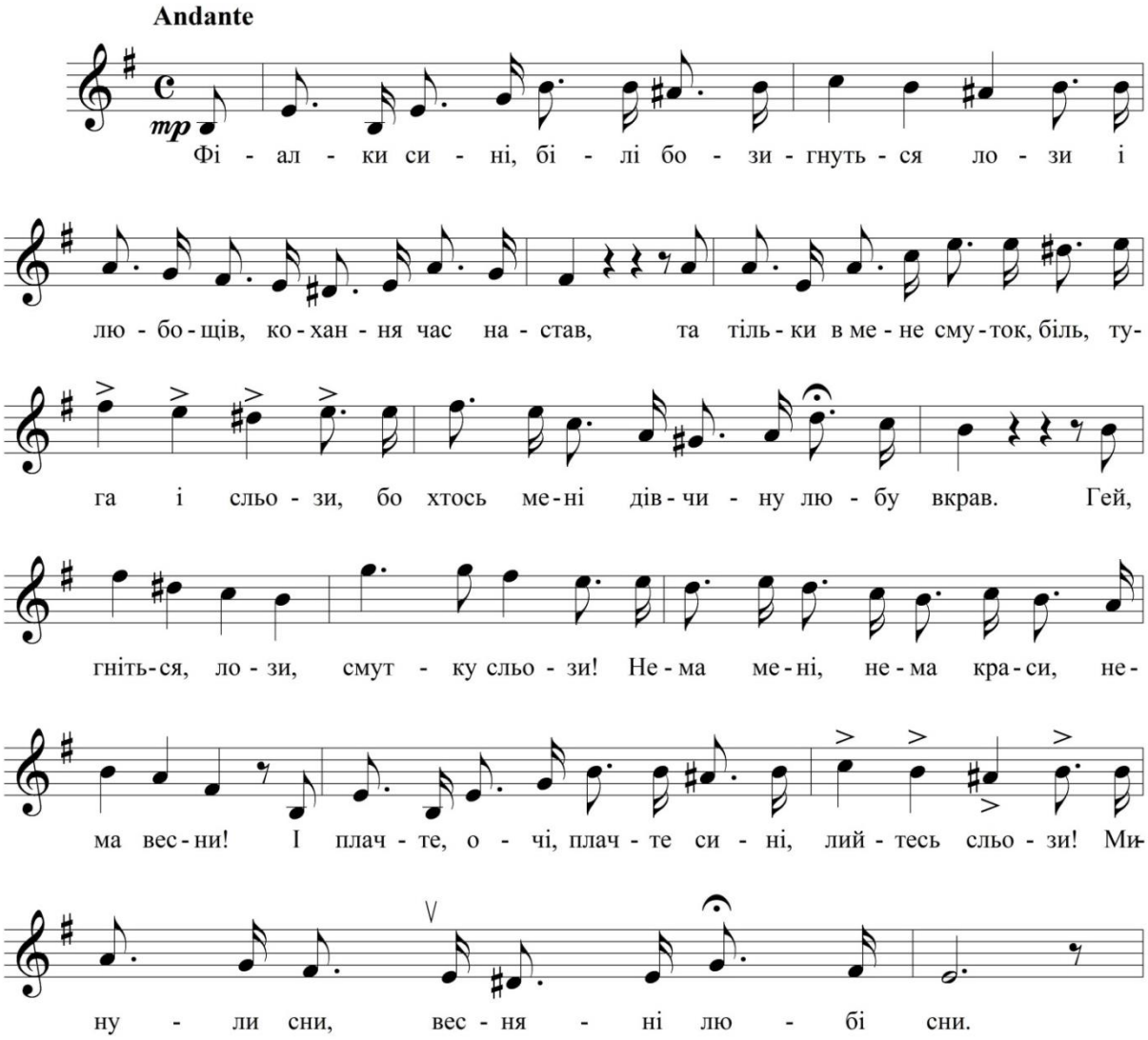

Фіалки сині, білі лози - гнуться лози
І любощів, кохання час настав,
Та тільки в мене смуток, біль, туга і сльози,
Бо хтось мені дівчину любу вкрав.
Гей, гніться, лози, смутку сльози!
Нема мені, нема краси, нема весни!
І плачте, очі, плачте сині, лийтесь сльози!
Минули сни, весняні любі сни.

Колись весна така була - черемха цвила,
Кущами цвітів гнулася на нас.
Від запаху, від любощів душа п'яніла,
Як в казці був такий чудовий час.
Гей, ти дрожала, дрожав і я.
Я вся твоя, життя своє за тебе дам.
Бо й смерть разом була б розкішна нам!

І місяць, зорі, тумани сині так, як нині,
Я тямлю все, в цю незабутню ніч
Десь нісся соловейка спів тужний в долині.
Спадали роси, наче сльози з віч.
Гей, роси, роси! Коси, коси,
Коси мої, любі мої, чорні коси!
Лиця мої, очі мої, гей, раю мій,
Як жалко тих, як жалко нам надій.

НЕСИСЯ, МІЙ СМУТКУ

слова та музика Левка Лепкого

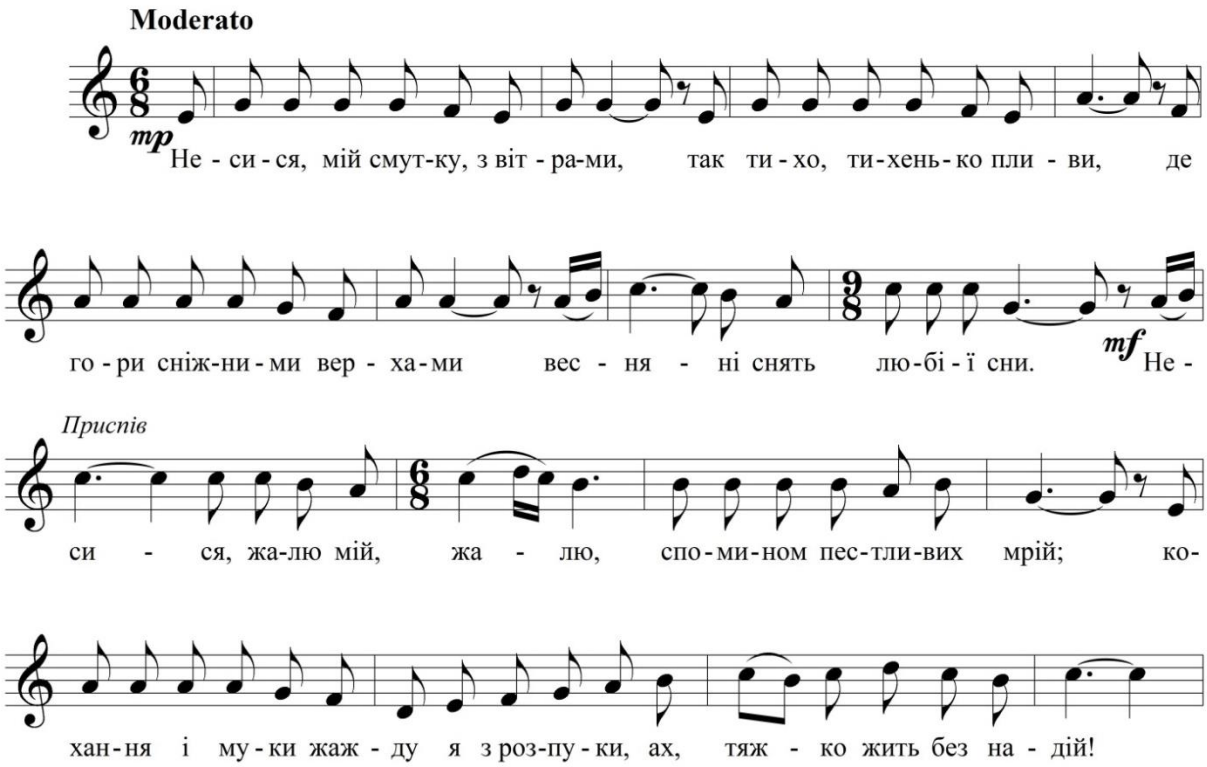

Несися, мій смутку, з вітрами,
Так тихо, тихенько пливи,
Де гори сніжними верхами
Весняні снять любії сни.

Приспів
Несися, жалю мій, жалю,
Спомином пестливих мрій;
Кохання і муки жажду я з розлуки
Ах, тяжко жить без надій!

Там десь серпантиною в'ється
Доріжка в сутінню сосон.
Від снігу перлиться і склиться,
А зорі над нами кругом.

Приспів
Несися, жалю мій, жалю,
Спомином пестливих мрій;
Кохання і муки жажду я з розлуки
Ах, тяжко жить без надій!

А вечір ген, ген за горою,
Там зірка алмазом блестить,
Ще гірше такою порою
Із тоски серденько щемить.

Приспів
Несися, жалю мій, жалю,
Спомином пестливих мрій;
Кохання і муки жажду я з розлуки
Ах, тяжко жить без надій!

Спокою, мій милий, спокою,
Де ти дівсь з моєї душі?
Забрав хтось безслідно з собою,
А в серцю зоставив знімілі пісні.

Приспів
Несися, жалю мій, жалю,
Спомином пестливих мрій;
Кохання і муки жажду я з розлуки
Ах, тяжко жить без надій!

ПРОЩАЮСЬ, АНГЕЛЕ, З ТОБОЮ

слова та музика Левка Лепкого

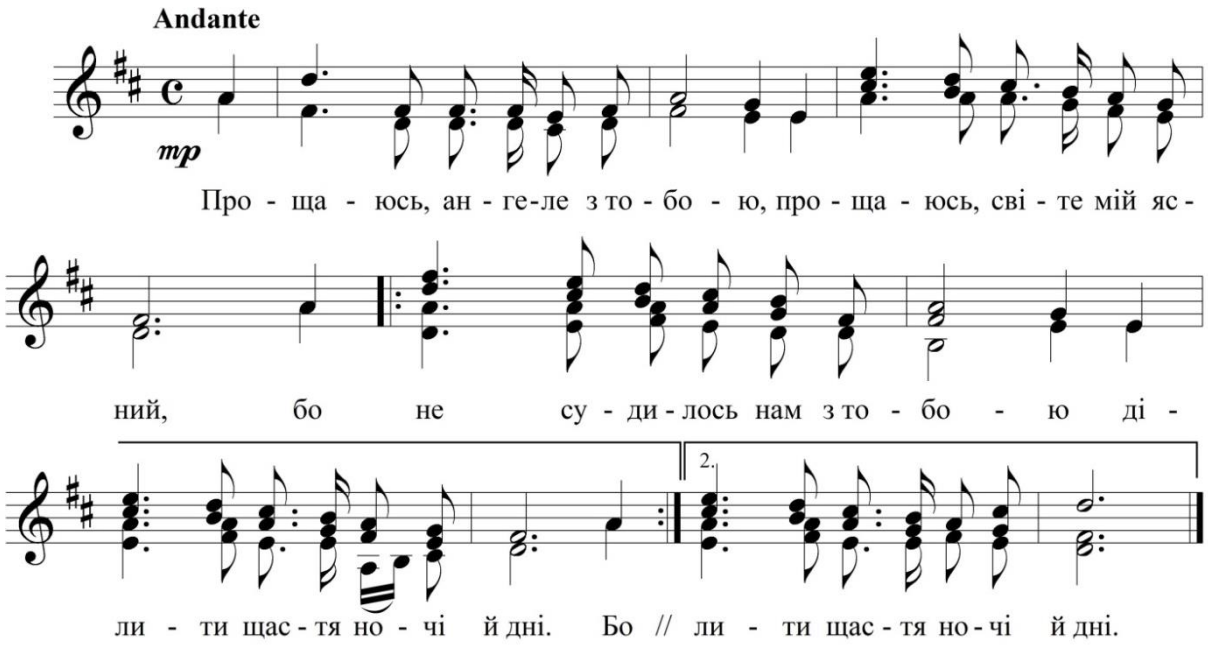

Прощаюсь, ангеле, з тобою,
Прощаюсь, світе мій ясний,
Бо не судилось нам з тобою
Ділити щастя, ночі й дні.

А як будеш мене шукати,
Шукай мене серед могил.
Там кожен камінь озоветься
І скаже, хто тебе любив.

Любив, люблю, любити буду,
В якій не буду стороні.
Повік тебе я не забуду,
Бо ангел щастя ти мені.

ГОРОБЦІ

слова та музика Левка Лепкого

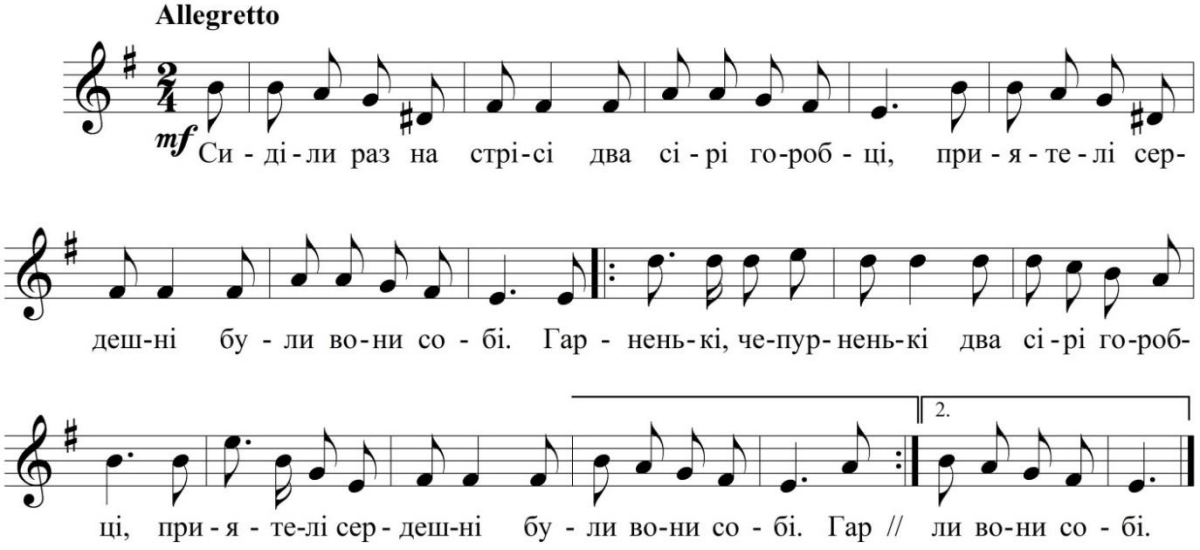

Сиділи раз на стрісі два сірих горобці,
Приятелі сердешні були вони собі.
Гарненькі, чепурненькі два сірих горобці
Приятелі сердешні були вони собі.

З високого гніздечка злетіла раз одна
І поміж ними сіла пташина молода.
І хвостиком тріпоче, і крильцями лопоче
Пташина-горобчина, пташина молода.

В хвилину цю друзяки узялися за чуб,
До крові покусались, забули дружбу всю.
А всьому цьому винна - вина є лиш одна,
Пташина-горобчина, пташина молода.

- А звідси вам наука: ви хлопці-молодці,
Ніколи не кохайтесь у дівчині одній.
Бо з цього всього вийде історія одна:
Пропаде ваша дружба і щастя, як вода!

БЛОХА

(Предвічний сотворитель)

слова та музика Левка Лепкого

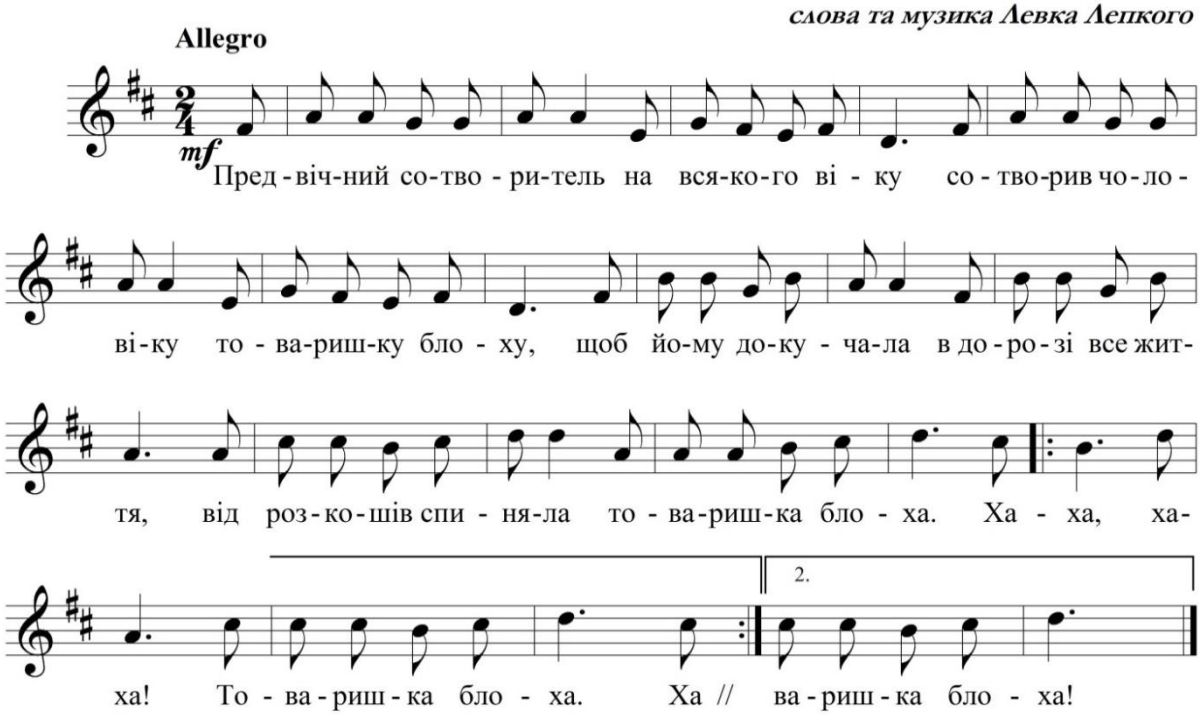

Предвічний сотворитель на всякого віку
Сотворив чоловіку товаришку блоху,
Щоб йому докучала в дорозі все життя,
Від розкошів спиняла товаришка блоха.
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха,
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха.

Адвокат з паном Маньом в сальоні раз сидів,
Солодкі речі правив і раптом... занімів:
- А, втім, перепрошаю, до мамці мушу я...
- Що сталось?.. – Ніц не сталось...Вкусила го блоха.
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха,
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха.

Професор на катедрі – виклади раз він мав
І так він розходився, з нагоди користав,
Та враз заметушився, виклад перерива...
- Що сталось?.. – Ніц не сталось... Вкусила го блоха.
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха,
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха.

- Аб ахт! – крикнув капітан, і всьо як мур стоїть,
Ніхто не ворухнеться, ніщо не шелестить,
Тільки Семен Партика щось задом заверта...
- Що сталось! – Ніц не сталось... Вкусила го блоха.
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха,
Ха-ха, ха-ха, товаришка блоха.

ПРИМІТКИ

Журавлі. Вірш Б. Лепкого, написаний у Кракові 1910 р. Музику написав Л. Лепкий 1914 р. Ця пісня, як правило, виконувалася у хвилини жалоби і туги над могилами полеглих січовиків.

Ой видно село. Пісня народилася в с. Тудинці над Стрипою в 1914–1915 рр. Співали її УСС, потім УГА. Надрукована у збірнику «Сурма». Збірник. Львів-Київ. 1922 р. Накладом Видавничої Спілки «Червона Калина» (стор. 38).

Коби скорше з гір Карпатів. Виконували кіннотники УСС.

Маєва нічка. Написана 1916 р. у с. Тудинці над Стрипою.

Бо війна війною. Народилася під час відходу полку УСС з Бережан до Коша в 1916 р.

Колись, дівчино мила. Дуже популярна між інтелігенцією по обох боках Збруча. Написана навесні 1917 р. у Коші УСС у Пісочній біля Миколаєва над Дністром.

І снилося… Подається за збірником «Великий співаник «Червоної Калини» за ред. д-ра З. Лиська. – Львів. «Червона Калина», 1937 р., с. 56–57.

Казала дівчина. Ця пісня створена в 1917 р. Подається за збірником «Великий співаник «Червоної Калини» за ред. д-ра З. Лиська. – Львів. «Червона Калина». 1937 р., с. 77.

Хай живе Великий Комтур. Пісня на честь Великого Комтура. В 1917 р. УСС створили у своєму Вишколі й Коші «Закон (товариство) Лицарів Залізної Остроги», Члени «Закону» мали окремі відзнаки, відповідні до свого чину. Збір починався гімном «Не сміє бути в нас страху», після чого співали похвальну пісню «Хай живе Великий Комтур» на честь Великого Комтура (голови товариства). Пісня подається за зб. «Великий співаник «Червоної Калини», стор. 21.

Група «Схід». Пісня із часів облоги Львова. Слова й музика Л. Лепкого. Написана в Куровичах, при групі «Схід» у січні 1919 р., зб. «Великий співаник «Червоної Калини» за ред. д-ра З. Лиська. – Львів. «Червона Калина», 1937 р., с. 18.

Ми йдем вперед. Пісня із часів чортківської перемоги. В червні 1919 р. Зб. «Великий співаник «Червоної Калини», с. 21–22.

Кладочка. Улюблена пісня УСС. Слова Б. Лепкого, музика Л. Лепкого. Третій куплет пісні створили УСС.

Ой поїхав стрілець. Записав В. Подуфалий від члена Спілки письменників УРСР Романа Коритка, в с. Черче Рогатинського р-ну, Івано-Франківської обл.

Молоді ми. Подається за книгою «В дорогу» – пластовий співаник. ІІ видання, Торонто, 1987 р. Автор музики І. Недільський (1895–1987) – композитор і диригент. В останні роки перед Другою світовою війною був директором української гімназії в Станіславові (нині Івано-Франківськ). Там же був директором Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, а також диригентом станіславського «Бояна». І. Недільський – автор пісень «Отче наш», «Коли часом», «Пісне моя» (сл. І. Франка). Найбільшу популярність здобув його хоровий твір «Засяяло сонце золоте». Він також автор солоспівів, в основному на сл. С. Чарнецького. Під час Другої світової війни емігрував до США, де й помер.

Ой був то раз веселий час. Народний варіант записав М. М. Крищук у 1989 р. у с. Колодіївка Підволочиського р-ну на Тернопільщині від М. В. Крищук. Мелодичний варіант записав В. Подуфалий у 1990 р. у с. Жуків Бережанського р-ну Тернопільської обл. від Д. В. Королишин.

Ішов відважний гайовий. Народний варіант записав В. Подуфалий у 1990 р. у с. Жуків Бережанського р-ну Тернопільської обл. від художника В. М. Недільського.

Фіалки сині. Надруковано в сатиричному журналі «Будяк» № 4, Львів. 1921 р., стор. 10. Ноти – журн. «Будяк» №16, Львів. 1921 р. стор. 7 автор пісні – Леле. Очевидно – псевдонім.

Несися, мій смутку. Записав В. Подуфалий 27 травня 1990 р. у с. Розгадів Зборівського р-ну Тернопільської обл. на святі, присвяченому Дню пам’яті стрілецького поета-пісняра Романа Купчинського, від артиста

Львівського державного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької Ю. Брилинського.

Прощаюсь, ангеле, з тобою. Народний варіант записав В. Подуфалий у 1977 р. у с. Золота Слобода Козівського р-ну Тернопільської області, записав від Я. Тучапського.

Горобці. Народний варіант записав В. Подуфалий у 1978 р. у с. Гиновичі Бережанського р-ну Тернопільської обл. від Д. Королишина.

Блоха. Народний варіант записав М. Крищук у 1990 р. у с. Колодіївка Підволочиського р-ну на Тернопільщині від М. Ляховича.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лицарі рідного краю : Січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України ХХ ст. / упоряд. та ред. І. Монолатія : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана Українського січового союзу, голови Української Боєвої Управи Кирила Трильовського (1864–1941), (Коломия, 17 грудня 2007 року). – Коломия : Вік, 2007.

2. Любомир Лехник. Там само. – С. 138–146.

3. Василь Витвицький. Там само. – С. 131–138.

4. Лев Лепкий в історії української культури : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 110-й річниці від дня народження Лева Лепкого / ред. проф. М. П. Ткачук. – Тернопіль : ТДПУ. – С. 25–28, 39–48.

5. Михальчишин Я. З музикою крізь життя / Я. Михальчишин ; упоряд. Л. І. Мелех-Яросевич. – Львів : Каменяр, 1992. – С. 37–40.

6. Подуфалий В. Як з Бережан до кадри : Стрілецькі пісні Романа Купчинського / упоряд. В. М. Подуфалого. – Тернопіль, 1990.

7. Подуфалий В. Чуєш, брате мій : Стрілецькі пісні Левка Лепкого / упоряд. і ред. В. М. Подуфалого. – Тернопіль, 1990.

8. Подуфалий В. Повік не зів'яне : Стрілецькі пісні Михайла Гайворонського / упоряд. і ред. В. М. Подуфалого. – Тернопіль, 1990.

9. Салига Т. Бард української пісні… і не тільки бард… / Тарас Юрійович Салига // Дзвін. – 2004. – Ч. 8. – С. 121–123.

10. Юсип Д. Я. Дзвони Чумацького Шляху : історико-літературні студії, присвячені борцям за волю України / Дмитро Юсип. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2007. – С. 31–38.

Навчальне видання

ПІРУС Володимир Степанович,
ПІРУС Владислав Володимирович

СТРІЛЕЦЬКА ТРІЙЦЯ

(Михайло Гайворонський, Роман Купчинський та Левко Лепкий у сузір'ї поетів-піснярів часів національно-визвольних змагань)

До 100-ліття Легіону УСС

Головний редактор *Василь Головчак*
Комп'ютерний набір тексту *Ростислав Пірус*
Комп'ютерний набір нот, музичний редактор *Владислав Пірус*
Комп'ютерна верстка *Лідія Курівчак*
Дизайн обкладинки *Соломія Чучук*
Коректура *Надія Гриців*

Підп. до друку 26. 09. 2014. Формат 60x84/$_{16}$.
Папір офсет. Гарнітура "Times New Roman".
Вид. арк. 16,1. Віддруковано на ризографі.
Тираж пр. 100. Зам. № 47.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
76025, м. Івано-Франківськ,
вул. С. Бандери, 1, тел.: 71-56-22
E-mail: vdvcit@pu.if.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006

ISBN 978-966-640-392-9